

UNIVERSITY OF LAPLAND
LAPIN YLIOPISTO

Valtion positiiviset toimintavelvoitteet – näkökulmana naisiin kohdistuva väkivalta

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Anna Tahkola
Rikosoikeus
Kevät 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Valtion positiiviset toimintavelvoitteet – näkökulmana naisiin kohdistuva väkivalta

Tekijä/-t: Anna Tahkola

Koulutusohjelma/oppiaine: Oikeustieteen maisteri

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma_x_ Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: XX + 77 sivua

Vuosi: 2025

Tiivistelmä: Tutkielmassa tarkastellaan Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvia valtion positiivisia toimintavelvoitteita naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Naisiin kohdistuva väkivalta ymmärretään sukupuolistuneena ja rakenteellisenä ihmisoikeusloukkauksena, joka estää naisten täysimääräisen ja yhdenvertaisen oikeuksien toteutumisen. Tutkimus tarkastelee sitä, millaisia positiivisia velvoitteita valtioilla on estää tällaista väkivaltaa ja taata tehokas oikeussuoja uhreille.

Tutkielman keskiössä on kolmiportainen velvoitekehys, joka on muodostunut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä: (1) velvoite ryhtyä operatiivisiin suojatoimenpiteisiin yksilöllisessä uhkatilanteessa, (2) velvoite luoda tehokas sääntelykehys väkivallan estämiseksi ja (3) velvoite suorittaa tehokas virallinen tutkinta väkivallanteoista. Näiden velvoitteiden sisältöä ja laajuutta analysoidaan artiklojen 2, 3, 8 ja 14 nojalla. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi väkivallan sukupuolistunutta luonnetta ja sen vaikutusta oikeudelliseen arviointiin. Tutkimusmetodina käytetään oikeusdogmaattista eli lainopillista metodia, jonka avulla tulkitaan voimassa olevaa oikeutta kansainvälisen ja eurooppalaisen ihmisoikeuslainsäädännön näkökulmasta.

Johtopäätöksenä todetaan, että valtion vastuu naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa ei rajoitu normien säätämiseen, vaan edellyttää konkreettisia ja sukupuolitietoisia toimia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä valtion positiiviset velvoitteet ovat kehittyneet aiempaa yksityiskohtaisemmiksi ja velvoittavammiksi. Velvoitteiden asianmukainen noudattaminen on keskeinen edellytys tehokkaalle oikeussuojalle ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.

Avainsanat: positiiviset toimintavelvoitteet, naisiin kohdistuva väkivalta, Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, operatiivinen suojeluvelvoite, sääntelykehys, tehokas tutkinta, sukupuolten tasa-arvo, rikosoikeus

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällys

Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XX
1 Johdanto	1
1.1 Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä	1
1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus.....	3
1.3 Aineisto ja tutkimusmenetelmä	6
2 Oikeudellinen kehys: Valtion vastuu ja ihmisoikeudet.....	9
2.1 Negatiivisten ja positiivisten velvoitteiden välinen kehityskaari	9
2.2 Huolellisuusvelvoite väkivallan torjunnan välineenä.....	12
2.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen rooli velvoitteiden kehittäjänä	15
2.3.1 Velvoitteiden kehitys ja oikeutusperusta	15
2.3.2 Positiivisten velvoitteiden jäsentely	17
2.3.3 Positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden suhde	19
3 Positiivisten toimintavelvoitteiden sisältö ja soveltamisedellytykset	23
3.1 Velvoitteen syntyminen ja sovellettavat artiklat	23
3.1.1 EIS 2, 3 ja 8 artiklat.....	23
3.1.2 Velvoitteen syntyedellytykset.....	25
3.2 Operatiivinen suojeluvelvoite.....	26
3.2.1 <i>Osman</i> -testin rakenne ja soveltaminen.....	26
3.2.2 Perheväkivaltatapaukset ja operatiivinen suojeluvelvoite.....	30
3.3 Velvoite säätää tehokas oikeudellinen kehys	34
3.4 Velvoite suorittaa tehokas virallinen tutkinta.....	40
3.4.1 Tutkinnan tavoitteet ja sisältö	40
3.4.2 Tehokkuuden oikeudelliset kriteerit.....	41
3.4.3 Soveltaminen sukupuolistuneen väkivallan tapauksissa	44
3.5 Velvoitteiden keskeiset painopisteet ja oikeusvaikutukset.....	49
4 Sukupuolistunut väkivalta EIT:n oikeuskäytännössä	51
4.1 EIS 14 artiklan syrjinnän kielto ja naisiin kohdistuvan väkivalta	51
4.2 Sukupuolinäkökulma positiivisten velvoitteiden soveltamisessa.....	54
4.3 Kohti sukupuolten tosiasiallista tasa-arvoa: oikeuskäytännön kehityslinjat	57
5 Valtion vastuu ja suojelun riittävyys.....	60
5.1 Valtio ihmisoikeuksien turvaajana ja rajoittajana	60
5.2 Positiivisten velvoitteiden laajenemisen jännitteet.....	62

5.2.1	Tulkinnan ja toimeenpanon rajat.....	62
5.2.2	Dynaamisen tulkinnan oikeuttaminen ja sen rajat.....	64
5.2.3	Tuomioistuimen tasapainottelun onnistumisen arviointi	66
5.3	Naisiin kohdistuvalta väkivallalta suojelun riittävyys.....	68
5.4	Valtion rooli ja vastuu ihmisoikeuksien turvaamisessa.....	73
6	Päätelmät.....	76

Lähteet

KIRJALLISET LÄHTEET

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi 1978.

Abdel-Monem, Tarik: Opuz v. Turkey: Europe's Landmark Judgment on Violence against Women. Human Rights Brief 1/2009, s. 29–33.

Akondji-Kombé, Jean-François: Positive Obligations under the European Convention on Human Rights: A Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights. Council of Europe 2007.

Alkiviadou, Natalie – Manoli, Andrea: The European Court of Human Rights Through the Looking Glass of Gender: An Evaluation. Goettingen Journal of International Law 11(1)/2021, s. 191-211.

Alter, Karen – Helfer, Laurence: Nature or Nurture? Judicial Lawmaking in the European Court of Justice and the Andean Tribunal of Justice. International Organization 64/2010, s. 563–592.

Anttila, Outi: Kohti tosiasiallista tasa-arvoa? Sukupuolisyrynnän kiellot oikeudellisen pluralismin aikana. Suomalainen lakimiesyhdistys 2013.

Ashford, Elizabeth: The Alleged Dichotomy Between Positive and Negative Rights and Duties, s. 85–115 teoksessa *Beitz, Charles R. – Goodin, Robert E.* (toim.): Global basic rights. Oxford University Press 2009.

Balta, Alina: Retribution through Reparations? Evaluating the European Court of Human Rights' Jurisprudence on Gross Human Rights Violations from a Victim's Perspective, s. 71-92 teoksessa *Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa* (toim.), Coercive human rights: Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR. Bloomsbury Publishing 2020.

Bandes, Susan: The Negative Constitution: A Critique. Michigan Law Review 88(8)/1990, s. 2271–2347.

Besson, Samantha: Human Rights and Constitutional Law: Patterns of Mutual Validation and Legitimation, s. 280-311 teoksessa *Cruft, Rowan – Liao, Matthew – Renzo, Massimo* (toim.), Philosophical Foundations of Human Rights. Oxford University Press 2015.

Blaker Strand, Vibeke: Interpreting the ECHR in its Normative Environment: Interaction between the ECHR, the UN Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women and the UN Convention on the Rights of the Child. The International Journal of Human Rights 24(7)/2020, s. 979–992.

Bourke-Martignoni, Joanna: The History and Development of the Due Diligence Standard in International Law and its Role in the Protection of Women against Violence, s. 47-61 teoksessa *Benninger-Budel, Carin* (toim.), Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence. Brill 2008.

Brems, Eva – Lavrysen, Laurens: 'Don't Use a Sledgehammer to Crack a Nut': Less Restrictive Means in the Case Law of the European Court of Human Rights. Human Rights Law Review 15(1)/2015, s. 139-168.

Burman, Monica: Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet. Iustus Förlag 2007.

Charlesworth, Hilary – Chinkin, Christine: The boundaries of international law: A feminist analysis, with a new introduction. Manchester University Press 2022.

Chinkin, Christine: A Critique of the Public/Private Dimension. *European Journal of International Law* 10(2)/1999, s. 387-395.

Costa, Jean-Paul: The European Court of Human Rights. Consistency of its Case-law and Positive Obligations. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 26(3)/2008, s. 449–454.

De Vido, Sara: The Istanbul Convention as an interpretative tool at the European and national levels, s. 57-74 teoksessa Niemi, Johanna – Peroni, Lourdes – Stoyanova, Vladislava (toim.): *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*. Routledge 2020.

Dröge, Cordula: Positive Verpflichtungen der Staaten in der Europäischen Menschenrechtskonvention: Summary. *Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht* 159/2003, s. 379-392.

Dupuy, Pierre-Marie: Evolutionary Interpretation of Treaties: Between Memory and Prophecy, s. 123-137 teoksessa Cannizzaro, Enzo (toim.): *The Law of Treaties Beyond the Vienna Convention*. Oxford University Press 2011.

Dzehtsiarou, Kanstantsin: What is Law for the European Court of Human Rights? *Georgetown Journal of International Law* 49(1)/2017, s. 89-134.

Eide, Asbjørn: The International Human Rights System, s. 152-161 teoksessa Eide, Asbjørn – Eide, Wenche Barth – Goonatilake, Susantha – Gussow, Joan – Omawale (toim.): *Food as a Human Right*. United Nations University Press 1984.

Engström, Viljam – Heikkilä, Mikaela – Mustaniemi-Laakso, Maija: Vulnerabilisation: Between mainstreaming and human rights overreach. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 40(2)/2022, s. 118–136.

Evans, Joanna: Gender Mainstreaming at the European Court of Human Rights: The Need for A Coherent Strategy in Approaching Cases of Violence Against Women and Domestic Violence. *University of Miami Inter-American Law Review* 54(1)/2023, s. 1-38.

Fabre, Cécile: Constitutionalising Social Rights. *Journal of Political Philosophy* 6(3)/1998, s. 263-284

Ferri, Marcella: Article 12: General obligations, s. 211-223 teoksessa De Vido, Sara – Frulli, Micaela (toim.): *Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*. Edward Elgar Publishing 2023.

Fitzmaurice, Gerald: *Law and Procedure of the International Court*. Cambridge University Press 1986.

Fredman, Sandra: *Human Rights Transformed. Positive Rights and Positive Duties*. Oxford University Press 2008.

Gerards, Janneke: *General Principles of the European Convention on Human Rights*. Cambridge University Press 2023.

Goldscheid, Julie – Liebowitz, Debra: Due Diligence and Gender Violence: Parsing Its Power and its Perils. *Cornell International Law Journal* 48/2015, s. 301-340.

Grans, Lisa: The Impact of Vulnerability on State Obligations in Criminal Proceedings on Domestic Violence: Interpreting the Istanbul Convention and the European Convention on Human Rights. *Women & Criminal Justice* 2023, s. 1–16.

Grdinic, Ela: Application of the Elements of Torture and Other Forms of Ill-Treatment, as Defined by the European Court and Commission of Human Rights, to the Incidents of Domestic Violence. *Hastings International and Comparative Law Review* 23(2)/2000, s. 217-260.

Hanski, Raija – Scheinin, Martin: Leading Cases of the Human Rights Committee. Institute for Human Rights of Åbo Akademi University 2003.

Hedlund, Niels: The ECHR and the Positive Obligation to Criminalise Domestic Psychological Violence. *Human Rights Law Review* 24(3)/2024, s. 1-22.

Hefti, Angela: Conceptualizing Femicide as a Human Rights Violation. Edward Elgar Publishing 2022.

Henn, Elisabeth Veronika: International Human Rights Law and Structural Discrimination. Springer 2019.

Heri, Clare: Shaping Coercive Obligations through Vulnerability, The Example of the ECtHR, s. 94-116 teoksessa Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa (toim.), Coercive human rights: Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR. Bloomsbury Publishing 2020.

Herman, Judith: Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence – from Domestic Abuse to Political Terror. Basic Books 1997.

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011; *Häyhä, Juha* (toim.): Minun metodini. WSLT 1997.

Hong, Tuuli: Valtion huolellisuusvelvoite kunniaan liittyvän väkivallan vastustamisessa, s. 305–323 teoksessa Johanna Niemi – Heini Kainulainen – Päivi Honkatukia (toim.), Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017.

Jelić, Ivana: Feminist Justice and the European Court of Human Rights, s. 35-54 teoksessa Krstić, Ivana – Evola, Marco – Ribes Moreno, Maria Isabel (toim.): Legal Issues of International Law from a Gender Perspective. Springer 2023.

Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla: Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? Referee-artikkeli. *Edilex* 2015/7.

Keskinen, Suvi: Sukupuolistunut väkivalta, s. 243–254 teoksessa Saresma, Tuija – Rossi, Leena-Maija – Juvonen, Tuula (toim.), Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino 2010.

Khrystova, Ganna: State Positive Obligations and Due Diligence in Human Rights and Domestic Violence Perspective. *European Political and Law Discourse* 1(5)/2014, s. 109–122.

Kimpimäki, Minna: Positiiviset ihmisoikeusvelvoitteet, lähisuhdeväkivalta ja rikosoikeus. *Lakimies* 3–4/2020, s. 324–347.

Klatt, Mathias: Positive Obligations under the European Convention on Human Rights. *Heidelberg Journal of International Law* 71/2011, s. 691–718.

- Positive Rights: Who Decides? Judicial Review in Balance. *International Journal of Constitutional Law* 13(2)/2015, s. 354-382.

Koch, Ida Elisabeth: Human Rights as Indivisible Rights: The Protection of Socio-economic Demands Under the European Convention on Human Rights. Martinus Nijhoff 2009.

Koivu, Virpi: European Convention on Human Rights and Transition of the Legal Culture. Lapin yliopisto 2015.

Kolb, Robert: The Jurisprudence of the Permanent Court of International Justice between *Utilitas Publica* and *Utilitas Singulorum*. The Law and Practice of International Courts and Tribunals 14/2015, s. 16-34.

Koskenniemi, Martti: Kirja-arvostelu teoksesta Tuori. K. Oikeuden ratio ja voluntas. Helsinki 2007. 332 sivua. Lakimies 1/2008, s. 119–164.

Kouros, Kristiina: Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisesta niiden edistämiseen - Tutkimus perus- ja ihmisoikeuksien edistämisestä erityisesti kansallisen ihmisoikeusinstituution tehtävänä. Helsingin yliopisto 2021.

Latty, Frank: Actions and Omissions, s. 355-363 teoksessa Crawford, James – Pellet, Alain – Oleson, Simon (toim.), The Law of International Responsibility, Oxford University Press 2010.

Lavrysen, Laurens: The scope of rights and the scope of obligations, s. 162–182 teoksessa Brems, Eva – Gerards, Janneke (toim.), Shaping Rights in the ECHR. The Role of the European Court of Human Rights in Determining the Scope of Human Rights. Cambridge University Press 2013.

- Protection by the Law: The Positive Obligation to Develop a Legal Framework to Adequately Protect the ECHR Rights, s. 69–129 teoksessa Brems, Eva – Haeck, Yves (toim.): Human Rights and Civil Liberties in the 21st Century. Springer 2014.
- Human Rights in a Positive State. Intersentia 2016.
- Positive Obligations and the Criminal Law: A Bird's-Eye View on the Case Law of the European Court of Human Rights, s.29–54 teoksessa Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa (toim.), Coercive Human Rights. Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR. Bloomsbury Publishing 2020.

Lazarus, Liora: Positive Obligations and Criminal Justice: Duties to Protect or Coerce? S. teoksessa Roberts, Julian – Zedner, Lucia (toim.), Principles and Values in Criminal Law and Criminal Justice. Oxford University Press 2012.

Lemmens, Paul – Courtoy, Marie: Positive Obligations and Coercion: Deterrence as a Key Factor in the European Court of Human Rights' Case Law, s. 55–70 teoksessa Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa (toim.), Coercive Human Rights. Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR. Bloomsbury Publishing 2020.

Leskinen, Minni: Seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Rikosoikeuden muutos ja feministisen oikeusfilosofian mahdollisuus. Turun yliopiston julkaisuja 2022.

Letsas, George: Two Concepts of the Margin of Appreciation. Oxford Journal of Legal Studies 26(4)/2006, s. 705–732.

- A theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights. Oxford University Press 2007.

Londono, Patricia: Developing Human Rights Principles in Cases of Gender-based Violence: *Opuz v Turkey* in the European Court of Human Rights. Human Rights Law Review 9(4)/2009, s. 657-667.

- Defining Rape under the European Convention on Human Rights: Torture, Consent and Equality, s. 109-121 teoksessa McGlynn, Clare – Munro, Vanessa E (toim.): Rethinking Rape Law. International and Comparative Perspectives. Routledge 2010.

Loven, C.M.S.: “Verticalised” cases before the European Court of Human Rights unravelled: An analysis of their characteristics and the Court's approach to them. Netherlands Quarterly of Human Rights 38(4)/2020.

Mavronicola, Natasa: Coercive Overreach, Dilution and Diversion: Potential Dangers of Aligning Human Rights Protection with Criminal Law (Enforcement), s. 183-202 teoksessa Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa (toim.), Coercive Human Rights. Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR. Bloomsbury Publishing 2020.

McGlynn, Clare: Rape, Torture and the European Convention of Human Rights. International and Comparative Law Quarterly 58(3)/2009, s. 565-595.

McQuigg, Ronagh J.A.: International Human Rights Law and Domestic Violence: The Effectiveness of International Human Rights Law. Routledge 2011.

- What Potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women Hold as Regards Domestic Violence? International Journal of Human Rights 16(7)/2012, s. 947-962.
- Domestic Violence as a Human Rights Issue: Rumor v. Italy. The European Journal of International Law 26(4)/2016, s. 1009-1025.
- The European Court of Human Rights and Domestic Violence: Volodina v. Russia. International Human Rights Law Review 10(1)/2021, s. 155-167.
- Kurt v Austria: Domestic Violence Before the Grand Chamber of the European Court of Human Rights. European Human Rights Law Review 5/2021, s. 550-557.
- The Osman test in the context of domestic abuse: Y and Others v Bulgaria. European Human Rights Law Review 5/2022, s. 501-508.

Meckled-Garcia, Saladin: On the Very Idea of Cosmopolitan Justice: Constructivism and International Agency. Journal of Political Philosophy 16(3)/2008, s. 245-271.

Mestre i Mestre, Ruth M.: Exploring intersectionality: female genital mutilation/cutting in the Istanbul Convention s. 157–172 teoksessa Niemi, Johanna – Peroni, Lourdes – Stoyanova, Vladislava (toim.), International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention. Routledge 2020.

Mowbray, Alastair: The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights. Hart Publishing 2004.

- The Creativity of the European Court of Human Rights. Human Rights Law Review 5(1)/2005, s. 57–79.
- Subsidiarity and the European Convention on Human Rights. Human Rights Law Review 15/2015, s. 313–341.

Niemi, Johanna: Onko 'oikeus ja sukupuoli' oikeudenala? Lakimies 113/2015, s. 1022-1039.

Nieminen, Liisa: Ihmisoikeuksien jakamattomuusperiaate. Defensor Legis 1/2005, 44–58.

- Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Talentum 2013.
- Nousiainen, Kevät – Pentikäinen, Merja:* Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittajana, s. 51–67 teoksessa *Johanna Niemi – Heini Kainulainen – Päivi Honkatukia* (toim.), Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino 2017.
- Novitz, Tonia:* Remedies for Violation of Social Rights within the Council of Europe: The Significant Absence of a Court, s. 230–252 teoksessa *Kilpatrick, Claire – Novitz, Tonia – Skidmore, Paul* (toim.), *The Future of Remedies in Europe*. Hart Publishing 2000.
- O’Connell, Rory:* Cinderella Comes to the Ball: Article 14 and the Right to Non-Discrimination in the ECHR. *Legal Studies* 29(2)/2009, s. 211-229.
- Ollino, Alice:* Article 5: State Obligations and Due Diligence, s. 136–146 teoksessa *De Vido, Sara – Frulli, Micaela* (toim.): *Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*. Edward Elgar Publishing 2023.
- Palmer, Elizabeth:* Protecting Socio-Economic Rights Through the European Convention on Human Rights. *Erasmus Law Review* 2(4)/2009, s. 397–425.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti:* Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent 2018.
- Peroni, Lourdes:* Unleashing the gender equality potential of the Istanbul Convention, s. 43-56 teoksessa *Niemi, Johanna – Peroni, Lourdes – Stoyanova, Vladislava* (toim.): *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*. Routledge 2020.
- Peroni, Lourdes – Timmer, Alexandra:* Vulnerable groups: The promise of an emerging concept in European Human Rights Convention law. *International Journal of Constitutional Law* 11(4)/2013, s. 1056–1085.
- Peršak, Nina:* Positive Obligations in View of the Principle of Criminal Law as a Last Resort, s. 141–160 teoksessa *Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa* (toim.), *Coercive Human Rights. Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR*. Bloomsbury Publishing 2020.
- Pinto, Mattia:* Sowing a 'Culture of Conviction': What Shall Domestic Criminal Justice Systems Reap from Coercive Human Rights? s. 161–182 teoksessa *Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa* (toim.), *Coercive Human Rights. Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR*. Bloomsbury Publishing 2020.
- Pirjatanniemi, Elina:* Haastavatko ihmisoikeudet Suomen kriminaalipolitiikan? *Oikeus* 2/2011 s. 154–174.
- Pitea, Cesare:* Interpretation and Application of the European Convention on Human Right in the Broader Context of International Law: Myth or Reality? S. 1–16 teoksessa *Brems, Eva – Haeck, Yves* (toim.), *Human Rights and Civil Liberties in the 21st Century*. Springer 2014.
- Pitcher, Kelly M.:* Coercive Human Rights and Unlawfully Obtained Evidence, s. 267–291 teoksessa *Lavrysen, Laurens – Mavronicola, Natasa* (toim.), *Coercive Human Rights. Positive Duties to Mobilise the Criminal Law under the ECHR*. Bloomsbury Publishing 2020.
- Pitkänen, Maija:* Euroopan ihmisoikeussopimuksen valtion positiiviset toimintavelvoitteet ja suhteellisuusperiaatteen huomioiminen. *Lakimies* 1/2013, s. 55–73.

Pogge, Thomas: Recognized and Violated by International Law: The Human Rights of the Global Poor. *Leiden Journal of International Law* 18(4)/2005, s. 717–745.

Rachovitsa, Adamantia: Fragmentation of International Law Revisited: Insights, Good Practices, and Lessons to be Learned from the Case Law of the European Court of Human Rights. *Leiden Journal of International Law* 28(4)/2015, s. 863–885.

- The Principle of Systemic Integration in Human Rights Law. *International and Comparative Law Quarterly* 66(3)/2017, s. 557–588.

Renzulli, Isobel: Discrimination and gender stereotypes in judicial decisions: The jurisprudence of the European Court of Human Rights in light of *JL V Italy* – A retreat into the shadows? *Netherlands Quarterly of Human Rights* 41(3)/2023, s. 155-173.

Romany, Celina: State responsibility goes private: a feminist critique of the public/private distinction in international human rights law, s. 85-115 teoksessa Cook, Rebecca J. (toim.), *Human Rights of Women. National and International Perspectives*. University of Pennsylvania Press 1994.

Ronkainen, Suvi: Mitä väkivalta on? S. 14-27 teoksessa Johanna Niemi – Heini Kainulainen – Päivi Honkatukia (toim.), *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Vastapaino 2017.

Sarkin, Jeremy: A Methodology to Ensure that States Adequately Apply Due Diligence Standards and Processes to Significantly Impact Levels of Violence Against Women Around the World. *Human Rights Quarterly* 40(1)/2018, s. 1-36.

Sękowska-Kozłowska, Katarzyna: The Istanbul Convention in Poland. Between the “war on gender” and legal reform, s. 259-276 teoksessa Niemi, Johanna – Peroni, Lourdes – Stoyanova, Vladislava (toim.), *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*. Routledge 2020.

Sen, Amartya: Food and Freedom. Sir John Crawford Memorial Lecture. Washington, D.C. 29.10.1987.

Sepúlveda, Magdalena: The Nature of the Obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Intersentia 2003.

Shue, Henry: Basic rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy. Princeton University Press 1996.

Sjöholm, Maria: Gender-Sensitive Norm Interpretation by Regional Human Rights Law Systems. Brill 2018.

Spielmann, Dean: Allowing the Right Margin the European Court of Human Rights and the National Margin of Appreciation Doctrine: Waiver or Subsidiarity of European Review? *Cambridge Yearbook of European Legal Studies* 14/2012, s. 381-418.

Stang Dahl, Tove: Women’s Law. An Introduction to Feminist Jurisprudence. Norwegian University Press 1987.

Starmer, Keir: Positive Obligations Under the Convention, s. 139–160 teoksessa Jowell, Jeffrey - Cooper, Jonathan – Cooper, Jonathan – Owers, Anne – Richards, David (toim.), *Understanding Human Rights Principles*. Hart Publishing 2001.

Steiner, Henry J. – Alston, Philip – Goodman, Ryan: *International Human Rights in Context. Law, Politics, Morals*. Oxford University Press 2008.

Stoyanova, Vladislava: The Disjunctive Structure of Positive Rights under the European Convention on Human Rights. *Nordic Journal of International Law* 87(3)/2018, s. 344-392.

- Due diligence versus positive obligations. Critical reflections on the Council of Europe Convention on Violence against Women, s. 95–129 teoksessa Niemi, Johanna – Peroni, Lourdes – Stoyanova, Vladislava (toim.): *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*. Routledge 2020.
- Positive Obligations under the European Convention on Human Rights: Within and Beyond Boundaries. Oxford University Press 2023. (Stoyanova 2023a)
- Framing Positive Obligations under the European Convention on Human Rights Law: Mediating between the Abstract and the Concrete. *Human Rights Law Review* 23(3)/2023. (Stoyanova 2023b)

Timmer, Alexandra: Toward an Anti-Stereotyping Approach for the European Court of Human Rights. *Human Rights Law Review* 11(4)/2011, s. 707–738.

Tulkens, Françoise: The Paradoxical Relationship between Criminal Law and Human Rights. *Journal of International Criminal Justice* 9/2011, s. 577–595.

Tuori, Kaarlo: Oikeuden ratio ja voluntas. WSOYpro 2007.

Van Dijk, Pieter: 'Positive Obligations' Implied in the European Convention on Human Rights: Are the States Still the 'Masters' of the Convention? S. 17–33 teoksessa *Castermans-Holleman, Monique – van Hoof, Fried – Smith, Jacqueline* (toim.): *The Role of the Nation-State in the 21st Century: Human Rights, International Organisations and Foreign Policy*. Kluwer Law International 1998.

Viljanen, Jukka: The European Court of Human Rights as a Developer of the General Doc- trines of Human Rights Law. A Study of the Limitation Clauses of the European Conven- tion on Human Rights. Tampere 2003.

- The Role of the European Court of Human Rights as a Developer of International Human Rights Law. *Cuadernos Constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* 62–63/2008, s. 249–265.

Westendorp, Ingrid: The right to adequate housing of battered women: the added value of the Istanbul Convention? S. 191–207 teoksessa Niemi, Johanna – Peroni, Lourdes – Stoyanova, Vladislava (toim.), *International Law and Violence Against Women: Europe and the Istanbul Convention*. Routledge 2020.

Woods, Kerri: Human rights and environmental sustainability. Edward Elgar Publishing 2010.

Wibye, Johan Vorland: Beyond Acts and Omissions—Distinguishing Positive and Negative Duties at the European Court of Human Rights. *Human Rights Review* 23(4)/2022, s. 479-502. (Wibye 2022a)

- Reviving the Distinction between Positive and Negative Human Rights. *Ratio Juris* 35(4)/2022, s. 363–382. (Wibye 2022b)

Xenos, Dimitris: The Positive Obligations of the State under the European Convention of Human Rights. Routledge 2011.

VIRALLISJULKAISUT

Asettamispäätös: Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annetun direktiivin kansallista täytäntöönpanoa valmisteleva työryhmä. VN/26873/2024-OM. Oikeusministeriö 5.5.2025.

Challenges to Women's Human Rights in the EU. Gender Discrimination, Sexist Hate Speech and Gender-Based Violence Against Women and Girls. European Union Agency for Fundamental Rights 2017. Haettu osoitteesta [<https://fra.europa.eu/en/publication/2017/challenges-womens-human-rights-eu>].

The Commentary to the International Law Commission (ILC) Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. United Nations 2001.

The Costs of Gender-Based Violence in the European Union. European Institute for Gender Equality 2021. Haettu osoitteesta [<https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/costs-gender-based-violence-european-union>].

General comment no. 16. The Equal Right of Men and Women to the Enjoyment of All Economic, Social and Cultural Rights (Art.3 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights). E/C.12/2005/4. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights 2005.

”Ei mitään kertatoimenpiteitä” – Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 arviointi. Oikeusministeriön julkaisu 2024:34.

Ertürk, Yakin: Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Violence Against Women – The Due Diligence Standards as a Tool for the Elimination of Violence Against Women. E/ CN.4/2006/61. Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences, to the United Nations Commission on Human Rights 2006.

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe 2011.

Femicides in 2023. Global Estimates of Intimate Partner/Family Member Femicides. UNODC and UN WOMEN. United Nations publications 2024. Haettu osoitteesta [<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2024/11/femicides-in-2023-global-estimates-of-intimate-partner-family-member-femicides>].

Implementing judgments of the European Court of Human Rights concerning domestic and gender-based violence. European Implementation Network 2022.

The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, UN Doc. E/CN.4/1987/17. Julkaistu teoksessa Human Rights Quarterly 9(2)/1987, s. 122-135.

Manjoo, Rashida: Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. A/HRC/23/49. Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences, to the United Nations Commission on Human Rights 2013.

- Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences. A/HRC/26/38. Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences, to the United Nations Commission on Human Rights 2014.

Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators. Note by the Secretary-General. E/CN.3/2022/2. UN Secretary-General 2021.

Törmä, Sinikka – Pentikäinen, Merja: Tavoitteena naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta vapaa Suomi. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmasta Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2016:15.

Vahva ja välittävä Suomi - Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Violence against women: an EU-wide survey. Main results. European Union Agency for Fundamental Rights 2014. Haettu osoitteesta [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf].

Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018. Global, Regional and National Prevalence Estimates for Intimate Partner Violence Against Women and Global and Regional Prevalence Estimates for Non-partner Sexual Violence Against Women. CC BY-NC-SA 3.0 IGO. World Health Organization 2021. Haettu osoitteesta [<https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>].

The World's Women 2015. Trends and Statistics. ST/ESA/STAT/SER.K/20. United Nations publication issued by the Department of Economic and Social Affairs 2015. Haettu osoitteesta [<https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210573719>].

KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

Charter of Fundamental Rights of the European Union. European Union 2000.

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. European Treaty Series No. 005. Council of Europe 1950.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). United Nations 1979.

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series No. 210. Council of Europe 2011.

CEDAW General Recommendation No. 19. Violence against women. United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women. A/47/38, 1992.

CEDAW General Recommendation No. 28 on the core obligations of States parties under article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. CEDAW/C/GC/28. United Nations 2010.

CEDAW General Recommendation No. 33 on women's access to justice. CEDAW/C/GC/33. United Nations 2015.

CEDAW General Recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19 (1992). CEDAW/C/GC/35. United Nations 2017.

Declaration on the Elimination of Violence against Women. United Nations 1993.

International Covenant on Civil and Political Rights. United Nations 1966.

Protocol 12 to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms on the Prohibition of Discrimination. ETS No. 177. Council of Europe 2000.

Resolution 2010/15: Strengthening crime prevention and criminal justice responses to violence against women. United Nations 2010.

Vienna Convention on the Law of Treaties. United Nations 1969.

INTERNETLÄHTEET

Janssens, Yaiza: A, B and C v. Latvia: Gender-Blindness and Trivialisation of Indecent Acts Against Adolescent Girls. Päivitetty 20.5.2016.

[<https://strasbourgobservers.com/2016/05/20/a-b-and-c-v-latvia-gender-blindness-and-trivialisation-of-indecent-acts-against-adolescent-girls/>] (21.5.2025).

Helsingin Sanomien pääkirjoitus: Valkeakosken henkirikoksen kaikki taustat on selvitettävä tarkkaan. Päivitetty 1.6.2024.

[<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010467642.html>] (21.5.2025).

Heri, Corina: Volodina, Article 3, and Russia's Systemic Problem Regarding Domestic Violence. Päivitetty 30.7.2019.

[<https://strasbourgobservers.com/2019/07/30/volodina-article-3-and-russias-systemic-problem-regarding-domestic-violence/>] (21.5.2025).

Ilieva, Margarita S.: as C. v. Romania: A 'Sensitive and Reverent' But Gender-Blind Standard for Assessment of Sexual Harassment Cases? The ECtHR's Long and Winding Road to Gender-Responsiveness in Sexual Predation Contexts. Päivitetty 10.10.2022.

[<http://opiniojuris.org/2022/10/10/c-v-romania-a-sensitive-and-reverent-but-gender-blind-standard-for-assessment-of-sexual-harassment-cases-the-ecthrs-long-and-winding-road-to-gender-responsiveness-in-sex/>] (21.5.2025).

McQuigg, Ronagh: The Evolving Jurisprudence of The European Court of Human Rights on Domestic Abuse: A.E. v. Bulgaria. Päivitetty 27.7.2023.

[<https://strasbourgobservers.com/2023/06/27/the-evolving-jurisprudence-of-the-european-court-of-human-rights-on-domestic-abuse-a-e-v-bulgaria/>] (21.5.2025).

Sormunen, Milka: Positiiviset toimintavelvoitteet – valtion velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen aktiivisin toimin. Päivitetty 24.1.2020.

[<https://perustuslakiblogi.wordpress.com/2020/01/24/milka-sormunen-positiiviset-toimintavelvoitteet-valtion-velvollisuus-turvata-perus-ja-ihmisoikeuksien-toteutuminen-aktiivisin-toimin/>] (21.5.2025).

Tilastokeskus: Viidesosa nuorista naisista on kokenut vakavaa väkivaltaa tai raiskauksen. Uutinen 12.11.2024.

[<https://stat.fi/fi/uutinen/viidesosa-nuorista-naisista-on-kokenut-vakavaa-vakivaltaa-tai-raiskauksen>] (21.5.2025).

UN Women: Facts and figures: Ending violence against women. Päivitetty 25.11.2024.

[<https://www.unwomen.org/en/articles/facts-and-figures/facts-and-figures-ending-violence-against-women>] (21.5.2025).

Valtioneuvoston tiedote: Naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnan direktiivin täytäntöönpano käynnistyy – samalla valmistellaan nk. lapsirauharikoksia koskevaa sääntelyä rikoslaissa. Päivitetty 7.4.2025.

[<https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/naisiin-kohdistuvan-vakivallan-torjunnan-direktiivin-taytantonpano-kaynnistyy-samalla-valmistellaan-nk.-lapsirauharikoksia-koskevaa-saantelya-rikoslaissa>] (21.5.2025)

Van Leeuwen, Fleur: Cyberviolence, Domestic Abuse and Lack of a Gender-Sensitive Approach – Reflections on Buturuga Versus Romania. Päivitetty 11.3.2020.

[https://strasbourgobservers.com/2020/03/11/cyberviolence-domestic-abuse-and-lack-of-a-gender-sensitive-approach-reflections-on-buturuga-versus-romania/#_ftn3] (21.5.2025).

OIKEUSTAPAUKSET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Belgian kielitapaus, 23.7.1968, 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64

Irlanti v. Yhdistynyt kuningaskunta, 18.1.1978, 5310/71

Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta, 35.4.1978, 5856/72

Marckx v. Belgia, 13.6.1979, 6833/74

Airey v. Irlanti, 9.10.1979, 6289/73

X ja Y v. Alankomaat, 26.3.1985, 8978/80

Plattform “Ärtze für das Leben” v. Itävalta, 21.6.1988, 10126/82

Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta, 7.7.1989, 14038/88

Costello-Roberts v. Yhdistynyt kuningaskunta, 25.3.1993, 13134/87

Stjerna v. Suomi, 25.11.1994, 18131/91

López Ostra v. Espanja, 9.12.1995, 16798/90

Gül v. Sveitsi, 19.2.1996, 23218/94

Aydin v. Turkki, 25.9.1997, 23178/94

Botta v. Italia, 24.2.1998, 153/1996/772/973

Petrovic v. Itävalta, 27.3.1998, 156/1996/775/976

Sheffield ja Horsham v. Yhdistynyt kuningaskunta, 30.7.1998, 22985/93; 23390/94

A. v. Yhdistynyt kuningaskunta, 23.9.1998, 25599/94

Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta, 28.10.1998, 23452/94

Salman v. Turkki, 27.6.2000, 21986/93

Pretty v. Yhdistynyt kuningaskunta, 29.4.2002, 2346/02

Christine Goodwin v. Yhdistynyt Kuningaskunta 11.7.2002, 28957/95

D.P. ja J.C. v. Yhdistynyt kuningaskunta, 10.10.2002, 38719/97

Hatton ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta, 8.7.2003, 36022/97
M.C. v. Bulgaria, 4.12.2003, 39272/98
Ilaşcu ym. v. Moldova ja Venäjä, 8.7.2004, 48787/99
Okkalı v. Turkki, 17.10.2006, 52067/99
Kontrová v. Slovakia, 31.5.2007, 7510/04
Maslova ja Nalbandov v. Venäjä, 24.1.2008, 839/02
Bevacqua ja S. v. Bulgaria, 12.6.2008, 71127/01
Demir ja Baykara v. Turkki, 12.11.2008, 34503/97
K.U. v. Suomi, 2.12.2008, 2872/02
Medova v. Venäjä, 15.1.2009, 25385/04
Branko Tomašić ym. v. Kroatia, 15.1.2009, 46598/06
Sandra Jankovič v. Kroatia, 5.3.2009, 38478/05
Opuz v. Turkki, 9.6.2009, 33401/02
Beganović v. Kroatia, 25.6.2009, 46423/06
A. v. Kroatia, 14.10.2010, 55164/08
Hajduová v. Slovakia, 30.11.2010, 2660/03
Giuliani ja Gaggio v. Italia [GC], 24.3.2011, 23458/02
S.H. ym. v. Itävalta [GC], 3.11.2011, 57813/00
M.B. v. Romania, 3.11.2011, 43982/06
V.C. v. Slovakia, 08.11.2011, 18968/07
E.S. ym. v. Slovakia, 8.3.2012, 8227/04
Y.C. v. Yhdistynyt kuningaskunta, 13.3.2012, 4547/10
C.A.S. ja C.S. v. Romania, 20.3.2012, 26692/05
Konstantin Markin v. Venäjä [GC], 22.3.2012, 30078/06
Kowal v. Puola, 18.9.2012, 2912/11
Valiulienė v. Liettua, 26.3.2013, 33234/07
Eremia v. Moldovan tasavalta, 28.5.2013, 3564/11
Murdic v. Moldovan tasavalta, 16.7.2013, 74839/10
Söderman v. Ruotsi [GC], 12.11.2013, 5786/08
W. v. Slovenia, 23.1.2014, 24125/06
O’Keeffe v. Irlanti [GC], 28.1.2014, 35810/09
T.M. ja C.M. v. Moldovan tasavalta, 28.1.2014, 26608/11
N.D. v. Slovenia, 15.1.2015, 16605/09
S.Z. v. Bulgaria, 3.3.2015, 29263/12
Mustafa Tunç ja Fecire Tunç v. Turkki [GC], 14.4.2015, 24014/05
Y. v. Slovenia, 28.5.2015, 41107/10

Bouyid v. Belgia [GC], 28.9.2015, 23380/09
M.G. v. Turkki, 22.3.2016, 646/10
Armani Da Silva v. Yhdistynyt kuningaskunta [GC], 30.3.2016, 5878/08
A, B ja C v. Latvia, 31.3.2016, 30808/11
M.C. ja A.C. v. Romania, 12.4.2016, 12060/12
Cevrioğlu v. Turkki, 4.10.2016, 69546/12
Irina Smirnova v. Ukraina, 13.10.2016, 1870/05
Talpis v. Italia, 2.3.2017, 41237/14
Chowdury ym. v. Kreikka, 30.3.2017, 21884/15
Ramsahai ym. v. Alankomaat [GC], 15.5.2007, 52391/99
Bălșan v. Romania, 23.5.2017, 49645/09
Ž.B. v. Kroatia, 11.7.2017, 47666/13
Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugali, 25.7.2017, 17484/15
D.M.D. v. Romania, 3.10.2017, 23022/13
Milićević v. Montenegro, 6.11.2018, 27821/16
Radomilja ym. v. Kroatia, 20.3.2018, 37685/10; 22768/12
Khadija Ismayilova v. Azerbaidžan, 10.1.2019, 65286/13; 57270/14
E.B. v. Romania, 19.3.2019, 49089/10
A ja B v. Kroatia, 20.6.2019, 7144/15
Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania [GC], 25.6.2019, 41720/13
Kurt v. Itävalta, 4.7.2019, 62903/15
Volodina v. Venäjä, 9.7.2019, 41261/17
Buturugă v. Romania, 11.2.2020, 56867/15
Tërshana v. Albania, 4.8.2020, 48756/14
R.R. ja R.D. v. Slovakia, 1.9.2020, 20649/18
Levchuk v. Ukraina, 3.9.2020, 17496/19
X ym. v. Bulgaria [GC], 2.2.2021, 22457/16
Jurčić v. Kroatia, 4.2.2021, 54711/15
N.Ç. v. Turkki, 9.2.2021, 40591/11
M.B. ym. v. Slovakia, 1.4.2021, 45322/17
E.G. v. Moldovan tasavalta, 13.4.2021, 37882/13
Stevan Petrović v. Serbia, 20.4.2021, 6097/16; 28999/19
J.L. v. Italia, 27.5.2021, 5671/16
Kurt v. Itävalta [GC], 15.6.2021, 62903/15
Tkheldze v. Georgia, 08.7.2021, 33056/17
Volodina v. Venäjä (No. 2), 14.9.2021, 40419/19

Derenik Mkrtchyan ja Gayane Mkrtchyan v. Armenia, 30.11.2021, 69736/12
Tunikova ym. v. Venäjä, 14.12.2021, 55974/16; 53118/17; 27484/18; 28011/19
A ja B v. Georgia, 10.2.2022, 73975/16
Y ym. v. Bulgaria, 22.3.2022, 9077/18
Landi v. Italia, 7.4.2022, 10929/19
De Giorgi v. Italia, 16.6.2022, 23735/19
M.S. v. Italia, 7.7.2022, 32715/19
C. v. Romania, 30.8.2022, 47358/20
J.I. v. Kroatia, 8.9.2022, 35898/16
Malagić v. Kroatia, 17.11.2022, 29417/17
A.E. v. Bulgaria, 23.5.2023, 53891/20
Gaidukevich v. Georgia, 15.6.2023, 38650/18
Luca v. Moldovan tasavalta, 17.10.2023, 55351/17
X v. Kreikka, 13.2.2024, 38588/21
A.P. v. Armenia, 18.6.2024, 58737/14
Vieru v. Moldovan tasavalta, 19.11.2024, 17106/18
M.Ş.D. v. Romania, 3.12.2024, 28935/21
P.P. v. Italia, 13.2.2025, 64066/19
X v. Kypros, 27.2.2025, 40733/22
N.D. v. Sveitsi, 3.4.2025, 56114/18

Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuin

Velásquez-Rodríguez v. Honduras, 29.7.1988

CEDAW-komitea

A.T. v. Unkari, 26.1.2005, CEDAW/C/36/D/2/2003.

Fatma Yildirim v. Itävalta, 1.10.2007, CEDAW/C/39/D/6/2005

Lyhenteet

CEDAW	kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) (SopS 67–68/1986)
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto (Fundamental Rights Agency)
GREVIO	naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence)
ILC	kansainvälisen oikeuden toimikunta (the International Law Commission)
Istanbulin sopimus	Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 53/2015)
KP-sopimus	kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (International Covenant on Civil and Political Rights) (SopS 6/1976)
OM	oikeusministeriö
SopS	suomen säädöskokoelman sopimussarja
TSS-sopimus	taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) (SopS 7–8/1976)
VN	valtioneuvosto
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä

‘The legal system is designed to protect men from the superior power of the state but not to protect women or children from the superior power of men.’¹

Naisiin kohdistuva väkivalta on maailmanlaajuisesti merkittävä ihmisoikeusongelma, jonka vakavuus on nykyään laajasti tunnustettu. Väkivaltaa tarkastellaan yhä useammin sukupuolistuneena ilmiönä, jossa tekijän ja uhrin sukupuolella on keskeinen merkitys sekä väkivallan muodossa että sen yhteiskunnallisessa kontekstissa.² Vaikka väkivallan kohteena voivat olla kaikki sukupuolet, tilastot osoittavat, että tietyt väkivallan muodot kohdistuvat suhteellisesti useammin naisiin. Naisiin kohdistuva väkivalta (*violence against women*) on väkivaltaa, joka kohdistuu naiseen hänen sukupuolensa vuoksi tai joka kohdistuu suhteettomasti naisiin. Se kattaa fyysiset, seksuaaliset, henkiset ja taloudelliset väkivallan muodot sekä niiden intersektionaaliset ulottuvuudet.³ Kyseessä on laajalle levinnyt ongelma niin Euroopassa kuin sen ulkopuolellakin.⁴ Maailmanlaajuisesti noin 30 % yli 15-vuotiaista tytöistä ja naisista on kokenut elämänsä aikana väkivaltaa parisuhteessa, seksuaaliväkivaltaa parisuhteen ulkopuolella tai molempia.⁵ Muita vakavia naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja ovat esimerkiksi vainoaminen, ihmiskauppa, kunniaväkivalta, naisten sukuelinten silpominen, pakkoavioliitot sekä pakkosterilisaatiot.⁶ Usein kyse on piilorikollisuudesta, jossa rikos ei tule viranomaisten tietoon eikä näin ollen johda oikeudelliseen vastuuseen.⁷

Naisiin kohdistuva väkivalta on luonteeltaan rakenteellista ja ilmentää naisten ja miesten välisten valtasuhteiden historiallista eriarvoisuutta, joka estää naisten ja miesten välisen tasa-

¹ Herman 1997, s. 51.

² Sukupuolittunut väkivalta viittaa siihen, että väkivallan muodot ja tekijät jakautuvat sukupuolen mukaan, kun taas väkivallan sukupuolistuneisuus korostaa sitä, miten sukupuolen merkityksiä tulkitaan ja tuotetaan väkivaltatilanteissa ja niihin reagoitaessa. Ks. tarkemmin Keskinen 2010, s. 243–244; Ronkainen 2017, s. 29–30.

³ CEDAW General Recommendation No. 19 1992, kohta 6; Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva yleissopimus (SopS 53/2015, Istanbulin sopimus), 3 artikla a ja d kohta.

⁴ European Union Agency for Fundamental Rights 2014; CEDAW General Recommendation No. 35 2017, kohta 6: ‘[G]ender-based violence against women - - remains pervasive in all countries, with high levels of impunity.’

⁵ World Health Organization 2021, s. 33. Luku ei sisällä seksuaalisen häirinnän kokemuksia. Naisiin kohdistuvan väkivallan tekijä on yleensä nykyinen tai entinen kumppani. Maailmanlaajuisesti noin 26 % 15 vuotta täyttäneistä tytöistä ja naisista on joutunut lähisuhdeväkivallan kohteeksi (s. 20).

⁶ European Union Agency for Fundamental Rights 2017.

⁷ Väkivaltaa kokeneista vain alle 40 % hakee apua millään tavalla, ja heistäkin suurin osa kääntyy läheisten puoleen. Apua hakeneista alle 10 % ottaa yhteyttä poliisiin. United Nations 2015, s. 159.

arvon saavuttamista. Näin ollen se tunnustetaan sekä vakavaksi syrjinnän muodoksi että merkittäväksi ihmisoikeusongelmaksi, joka estää naisia nauttimasta oikeuksistaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti.⁸ Väkivalta voi aiheuttaa naisille ja tytöille vakavaa ja pitkäaikaista fyysistä, seksuaalista ja psyykkistä haittaa, äärimmillään jopa hengenvaarallisia seurauksia.⁹ Lisäksi se estää naisia osallistumasta täysimääräisesti yhteiskunnalliseen toimintaan heikentäen heidän taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksiensa toteutumista kuten oikeutta työhön, asumiseen ja terveyteen. Koska naisiin kohdistuva väkivalta ei ole ainoastaan seurausta epätasa-arvosta vaan se myös aktiivisesti uusintaa sitä, sen torjuminen edellyttää kokonaisvaltaista ja sukupuolinäkökulman huomioon ottavaa lähestymistapaa, jossa puututaan väkivallan rakenteellisiin syihin.¹⁰ Näennäisen sukupuolineutraalit oikeudelliset puitteet ovat riittämättömiä tilanteissa, joissa sosiaalinen todellisuus on sukupuolittunut.¹¹ Näin ollen väkivallan sukupuolistuneen luonteen nimenomainen tunnustaminen on edellytys oikeussuojan yhdenvertaiselle ja tehokkaalle toteutumiselle ja siten myös tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamiselle.

Ihmisoikeuslainsäädäntö on perinteisesti rakentunut valtioon kohdistuvien negatiivisten velvoitteiden varaan, joilla rajoitetaan valtion vallankäyttöä ja suojellaan yksilöitä valtiolliselta mielivallalta. Tämä julkisen ja yksityisen elämänalueen väliseen kahtiajakoon perustuva lähestymistapa on kuitenkin kaventanut valtion vastuuta torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, josta suurin osa tapahtuu yksityisissä yhteyksissä ja johon syyllistyvät valtiosta riippumattomat toimijat.¹² Väkivallan tunnustaminen ihmisoikeuskysymykseksi on siten edellyttänyt perustavanlaatuisia siirtymää valtion aiheuttamiin haittoihin keskittyvästä ihmisoikeusjärjestelmästä sellaiseen, joka mahdollistaa valtion vastuun syntymisen myös yksityishenkilöiden aiheuttamien tekojen perusteella.

⁸ CEDAW General Recommendation No. 19 1992, kohdat 1 ja 6; Istanbulin sopimuksen johdanto-osa ja 3 artikla a kohta; *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, kohdat 1 ja 5.

⁹ Vuonna 2023 maailmanlaajuisesti keskimäärin 140 naista tai tyttöä sai päivittäin surmansa kumppaninsa tai muun perheenjäsenensä toimesta. *United Nations* 2024, s. 11.

¹⁰ CEDAW General Recommendation No. 35 2017, kohta 10; *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, kohta 49; *Amerikan valtioiden järjestön yleissopimuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä* 1994, 5 artikla.

¹¹ *Burman* 2007, s. 183; *Manjoo* 2014, s. 17; *Nousiainen – Pentikäinen* 2017, s. 66; *Sjöholm* 2018, s. 109–110.

¹² *Romany* 1994, s. 94; *Ertürk* 2006, s. 59–60; *McQuigg* 2012, s. 951. Naisiin kohdistuneista henkirikoksista 60 % on parisuhdekumppanin tai muun perheenjäsenen tekemiä, kun taas miesten henkirikoksista vain 12 % tapahtuu yksityiselämän piirissä. *United Nations* 2024, s. 22.

Lähestymistavassa tapahtui merkittävä muutos 1990-luvulla feministien pitkäjänteisen vaikuttamistyön ja kansainvälisten ihmisoikeustoimijoiden kasvavan paineistuksen seurauksena.¹³ Kansainvälisessä oikeudessa kehittyneen huolellisuusvelvoitteen (*due diligence*-standardi) nojalla valtioiden katsottiin voivan joutua vastuuseen myös yksityishenkilöiden tekemistä väkivallanteoista, jos valtiot eivät ole noudattaneet asianmukaista huolellisuutta väkivallantekojen ehkäisemisessä, tutkinnassa, rankaisemisessa tai hyvittämisessä.¹⁴

Huolellisuusvelvoitteen sisällyttäminen naisiin kohdistuvan väkivallan oikeudelliseen diskurssiin on ollut keskeinen askel väkivallan asemoimisessa yksityisestä ongelmasta kohti valtiollisen vastuun piiriä.¹⁵ Se on osaltaan mahdollistanut ihmisoikeusloukkausten toteamisen paitsi valtion tekojen, myös laiminlyöntien tai passiivisuuden perusteella. Viittaukset huolellisuusvelvoitteeseen ovat kuitenkin usein yleisluontoisia ja tulkinnanvaraisia, mikä on velvoitteen soveltamisen kannalta haasteellista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella (EIT, tuomioistuin) on ollut kehityssuunnan konkretisoimisessa ratkaiseva rooli positiivisia velvoitteita koskevan ratkaisukäytäntönsä kautta. Euroopan neuvostossa vuonna 1950 hyväksytyn ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen¹⁶ (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS, yleissopimus) vakiintuneen tulkinnan mukaan valtiot ovat velvollisia ryhtymään aktiivisiin toimiin yksilöiden oikeuksien suojelemiseksi myös yksityisalueella tapahtuvalta väkivallalta. Nämä velvoitteet ovat muuttuneet yhä yksityiskohtaisemmiksi, ja ne edellyttävät, että valtiot ottavat käyttöön tehokkaat oikeudelliset puitteet, suorittavat tehokkaita tutkimuksia sekä puuttuvat ennaltaehkäisevästi tilanteisiin, joissa väkivallan vaara on tiedossa.¹⁷

1.2 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä muotoutuneesta positiivisten velvoitteiden opista on muodostunut keskeinen oikeudellinen väline määriteltäessä valtion

¹³ Nousiainen – Pentikäinen 2017, s. 53; Niemi – Peroni – Stoyanova 2020, s. 2–3.

¹⁴ Huolellisuusvelvoitteen soveltamisalaa laajennettiin ensimmäisen kerran koskemaan valtion vastuuta myös valtiosta riippumattomien toimijoiden teoista Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *Velásquez Rodríguez v. Honduras* (1988, kohdat 170–172). Sitten se on vahvistettu useissa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevissa ihmisoikeusasiakirjoissa, kuten CEDAW-komitean yleissuosituksessa no. 19 (1992), YK:n yleiskokouksen julistuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan poistamisesta (1993) sekä kattavimmin Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevassa yleissopimuksessa (Istanbulin sopimus, 2011).

¹⁵ Bourke-Martignoni 2008, s. 52; Manjoo 2013, s. 11.

¹⁶ SopS 18–19/1990.

¹⁷ *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohta 178; *Vieru v. Moldovan tasavalta* (2024), kohta 78.

vastuuta naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisessä ja torjunnassa. Velvoitteita on etenkin perheväkivaltaa¹⁸ ja seksuaalista väkivaltaa¹⁹ koskevassa tapauskäytännössä sovellettu järjestelmällisesti, ja niillä on ollut merkittävä vaikutus myös laajempaan kansainvälisoikeudelliseen kehitykseen. Erityisesti Istanbulin sopimus heijastaa monia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistettuja periaatteita,²⁰ ja se myös yhdistää positiiviset velvoitteet laajempaan kansainvälisoikeudelliseen huolellisuusveloitteeseen.²¹

Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvien positiivisten velvoitteiden ja yleisemmän kansainvälisoikeudellisen huolellisuusveloitteen välinen suhde on oikeuskirjallisuudessa kuitenkin kiistanalainen. Osa tutkijoista katsoo näiden viitekehysten vahvistavan toisiaan,²² kun taas toiset korostavat tarvetta selkeälle erottelulle. Toisin kuin huolellisuusvelvoite, joka on luonteeltaan joustava, avoin ja altis valtioiden harkinnanvaraiselle tulkinnalle, positiivisten velvoitteiden oppi perustuu tarkkarajaisempiin oikeudellisiin kriteereihin, kuten ennakoitavuuteen, tietämykseen ja valvontaan. Siten näiden kahden doktriinin samastaminen voi vaarantaa Euroopan ihmisoikeussopimuksista johtuvien velvoitteiden normatiivista tarkkuutta ja täytäntöönpanokelpoisuutta.²³

Käynnissä oleva oikeudellinen keskustelu korostaa tarvetta valtioiden positiivisia velvoitteita koskevan opin selventämiseen ja johdonmukaistamiseen kansainvälisestä huolellisuusveloitteesta erillään. Vaikka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on asteittain laajentanut oikeuskäytäntöään kattamaan yhä yksityiskohtaisempia velvoitteita, niiden täsmällinen sisältö ja soveltamisala ovat edelleen epäselviä. Yleissopimus ei itsessään sisällä positiivisia velvoitteita, eikä tuomioistuin ole oikeuskäytännössään tarjonnut viitekehysten yleistä tai kattavaa määritelmää.²⁴ Tämä herättää huolta paitsi oikeusvarmuudesta ja

¹⁸ Esim. *Opuz v. Turkki* (2009); *Talpis v. Italia* (2017); *Volodina v. Venäjä* (2019); *Kurt v. Itävalta* (2021).

¹⁹ Esim. *X ja Y v. Alankomaat* (1985); *M.C. v. Bulgaria* (2003); *Xym. v. Bulgaria*; *C. v. Romania* (2022).

²⁰ EIT:n kasvava oikeuskäytäntö naisiin kohdistuvasta väkivallasta mainittiin yleissopimuksen ensimmäisten luonnosten johdannossa nimenomaisesti tärkeiden normien asettajana. Valmistelussa tämä siirrettiin sanamuodon perusteluihin. *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, kohta 29.

²¹ 5 artikla; *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, kohta 58.

²² *Bourke-Martignoni* 2008, s. 52; *Sarkin* 2018, s. 16; *Ollino* 2023, s. 144. Huolellisuusvelvoitetta ja sen yhä laajempaa hyödyntämistä on yleisesti ottaen kannatettu kritiikittä, sillä sen on nähty vahvistavan naisiin kohdistuvan väkivallan suojelua. Ks. esim. *Ertürk* 2006 ja *Manjoo* 2013.

²³ *Goldscheid – Liebowitz* 2015; *Stoyanova* 2020.

²⁴ Ks. esim. *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Itävalta* (1991), jossa EIT nimenomaisesti kieltäytyy yleisen teorian kehittämisestä (kohta 31).

velvoitteiden tehokkaasta täytäntöönpanosta, myös ylikansallisen tuomioistuinvalvonnan legitimiudesta. Ihmisoikeussopimuksesta johtuvien velvoitteiden laajentamista tulkinnalla on kuvailtu oikeudelliseksi aktivismiksi, joka haastaa perinteisiä näkemyksiä kansallisesta harkintavallasta ja edellyttää harkittua tasapainoa institutionaalisen pidättyvyyden ja tehokkaan suojan varmistamisen välillä.²⁵ Näin ollen selvennyksen tarve ei ole ainoastaan teoreettinen, vaan opin johdonmukaisempi ja avoimempi artikulointi on välttämätöntä, jotta tuomioistuin voisi sekä säilyttää institutionaalisen legitimitettinsä että varmistaa yksilöiden oikeuksien tehokkaan suojelun myös silloin, kun oikeuksien toteutuminen riippuu valtion aktiivisista toimista.

Tämä tutkielma edistää tätä tavoitetta analysoimalla, miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kehittänyt ja soveltanut positiivisia velvoitteita naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevassa oikeuskäytännössään, ja arvioimalla tämän oikeuskäytännön johdonmukaisuutta, rajoja ja normatiivisia vaikutuksia. Tutkimusta ohjaava tutkimuskysymys on seuraava: *Mikä on Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisten valtioiden positiivisten velvoitteiden sisältö ja laajuus naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevissa tapauksissa?*

Kysymykseen vastaamiseksi tutkielmassa tarkastellaan, miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tulkitsee ja soveltaa yleissopimuksen aineellisia ja menettelyllisiä velvoitteita tapauksissa, jotka koskevat valtion vastuuta yksityishenkilöiden väkivallanteoista. Painopisteenä ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 (oikeus elämään), 3 (kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto) ja 8 (yksityis- ja perhe-elämän suoja) artiklasta johtuvat positiiviset velvoitteet, jotka yhdessä 14 artiklan (syrjinnän kielto) kanssa muodostavat sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa koskevan oikeuskäytännön selkärangan.²⁶ Analyysi keskittyy perheväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa koskeviin ratkaisuihin, jotka muodostavat sekä enemmistön että normatiivisesti merkittävimmän osan tuomioistuimen naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevasta oikeuskäytännöstä.²⁷ Erityistä huomiota kiinnitetään valtion vastuun

²⁵ Letsas 2007, s. 126–130; Alter – Helfer 2010, s. 566; Pitkänen 2013, s. 72.

²⁶ Tuomioistuin on käsitellyt naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia tapauksia myös tämän tutkielman ulkopuolelle rajattujen 6 ja 13 artiklojen nojalla (esim. *Kontrová v. Slovakia* (2007); *Branko Tomašić ym. v. Kroatia* (2009); *O’Keeffe v. Irlanti* (2014)). Tapauksissa, joissa loukkaus on todettu 2, 3, 8 tai 14 artiklan perusteella, tuomioistuin kuitenkin pääsääntöisesti katsoo tarpeettomaksi tutkia tapausta 6 ja 13 artiklan nojalla (esim. *C.A.S. ja C.S. v. Romania* (2012), kohta 86; *T.M. ja C.M. v. Moldovan tasavalta* (2014), kohta 52).

²⁷ Työssä viitataan myös happohyökkäystä koskevaan oikeuskäytäntöön, mutta tapauksissa on kytkös perheväkivaltaan (esim. *Tërshana v. Albania* (2020)). Tuomioistuin on tutkinut myös esimerkiksi pakkosterilisaatiota (*V.C. v. Slovakia* (2011)), ihmiskauppaa (*Chowdury ym. v. Kreikka* (2017)) sekä alastomuuteen pakottamista (*Aydin v. Turkki* (1997)), jotka rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Naisiin kohdistuvan väkivallan näkökulmasta relevantista oikeuskäytännöstä ks. tarkemmin *Sjöholm* 2018, s. 350.

arvioinnissa käytettäviin oikeudellisiin kriteereihin sekä tuomioistuimen tasapainotteluun suojelun tehokkuutta, jäsenvaltioiden itsemääräämisoikeutta ja edellytettävien toimenpiteiden suhteellisuutta koskevien kilpailevien periaatteiden välillä. Tämä tasapainottelu heijastaa laajempia yhteiskunnallisia käsityksiä demokraattisista arvoista, ihmisarvosta ja oikeudellisen vastuun laajuudesta sukupuoleen perustuvan väkivallan yhteydessä.²⁸

Tutkimuksen tarkoituksena on systematisoida oikeuskäytännössä kehittyneet oikeudelliset normit, tunnistaa mahdolliset epäjohtonmukaisuudet ja rajoitukset sekä arvioida, takaavatko nykyiset puitteet riittävän suojan naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille. Näin tutkimus osallistuu laajempaan keskusteluun ihmisoikeusjärjestelmän ja erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen roolista sukupuolten välisen tosiasiallisen tasa-arvon edistämisessä. Tutkimusaihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä.²⁹ Se koskettaa sukupuolten tasa-arvoa, oikeusturvaa ja valtion vastuuta tavalla, joka heijastuu sekä lainsäädäntöön että yksittäisten ihmisten oikeusasemaan niin Euroopan Neuvoston vaikutuspiirissä kuin sen ulkopuolellakin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on merkittävä rooli ihmisoikeusnormien kehittäjänä myös sopimusvaltioiden ulkopuolella, sillä sen ratkaisulinjauksia seurataan laajalti muissa kansainvälisissä ihmisoikeusmekanismeissa.³⁰

1.3 Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Euroopan ihmisoikeussopimuksista johtuvien positiivisten velvoitteiden sisältöä ja laajuutta tarkastellaan lainopillisella menetelmällä, eli tutkimus perustuu voimassa olevan oikeuden systemaattiseen tulkintaan ja jäsentämiseen.³¹ Lähestymistapa on tutkimustehtävän kannalta perusteltu, sillä oikeusdogmatiikka mahdollistaa oikeuslähteiden, erityisesti

²⁸ Kolb 2015, s. 16–17; De Vido 2020, s. 61.

²⁹ Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuminen on tunnistettu keskeiseksi tavoitteeksi monella tasoilla. YK:n Agenda2030-toimintaohjelman tavoite 5.2 edellyttää kaiken naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan poistamista. Euroopan unionin tasolla tavoitetta edistää naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annettu direktiivi (EU) 2024/1385. Se sisältää mm. rikossääntelyä, uhrien oikeuksia ja tukemista koskevaa sääntelyä sekä ennaltaehkäisyä ja eri toimijoiden yhteistyötä koskevaa sääntelyä. Suomessa direktiivin täytäntöönpano aloitettiin keväällä 2025. Ks. *Valtioneuvoston tiedote* 7.4.2025. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuminen sisältyy myös pääministeri Orpon hallitusohjelmaan, ks. *Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*, s. 194. Myös vuonna 2024 käyty laaja julkinen keskustelu mm. Valkeakosken henkirikoksen yhteydessä osoittaa aiheen ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen painoarvon, ks. esim. *Helsingin Sanomien pääkirjoitus* 1.6.2024.

³⁰ Esim. *Viljanen* (2003, s. 168–169) korostaa tuomioistuimen roolia osana Euroopan oikeuskulttuurin ja lopulta oikeuden syvärakenteen muotoutumista Tuorin oikeuden tasoittelumalliin viitaten.

³¹ *Aarnio* 1978, s. 52–58; *Hirvonen* 2011, s. 21–22.

tuomioistuinratkaisujen, systemaattisen tarkastelun sekä oikeusnormien sisällön ja rajojen selventämisen.³²

Analyysin ensisijainen aineisto koostuu valikoiduista EIS 2, 3, 8 ja 14 artiklan nojalla annetuista tuomioista, joissa arvioidaan valtion vastuuta yksityishenkilöiden väkivallanteoista. Tapausten valintaa on ohjannut niiden oikeudellinen relevanssi ja temaattinen painotus. Keskeisiä ratkaisuja ovat esimerkiksi *M.C. v. Bulgaria* (2003), *Opuz v. Turkki* (2009), *Volodina v. Venäjä* (2019) ja *Kurt v. Itävalta* (2021), jotka ovat merkittävästi muovanneet käsitystä positiivisista velvoitteista ja valtion vastuusta naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Analyysissä painottuvat ratkaisujen oikeudelliset perustelut sekä yleissopimuksen sukupuolinäkökulman huomioiva tulkinta. Eriäviin mielipiteisiin ja tieteelliseen kommentaariin viitataan tarvittaessa tulkinnallisten jännitteiden korostamiseksi.

Oikeuskäytäntö asetetaan laajempaan ihmisoikeuslainsäädännön kontekstiin viittaamalla muuhun kansainvälisoikeudelliseen aineistoon kuten Istanbulin sopimukseen, CEDAW:n yleissuosituksiin, YK:n julistuksiin sekä YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan raportteihin. Nämä lähteet auttavat valaisemaan valtion velvoitteisiin sovellettavia kehittyviä oikeudellisia normeja ja mahdollistavat alueellisten ja maailmanlaajuisten normatiivisten lähestymistapojen vertailun. Oikeuskäytännössä kehittyneiden normien selventämisessä sekä niiden johdonmukaisuutta, rajoituksia ja riittävyttä arvioitaessa tutkimuksessa hyödynnetään laajasti positiivisia velvoitteita³³ sekä sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa³⁴, erityisesti sen rakenteellisia ja syrjiviä ulottuvuuksia, käsittelevää oikeuskirjallisuutta.

Tutkimus sijoittuu ihmisoikeusjuridiikan alaan, mutta se liittyy kiinteästi myös rikosoikeuteen. Useimmissa tarkastelluissa tapauksissa on kyse käyttäytymisestä, joka on kansallisen lainsäädännön mukaan rangaistavaa. Tuomioistuin on myös asettanut valtioille velvoitteita ryhtyä rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin näiden tekojen torjumiseksi.³⁵ Tutkimuksessa tarkastellaan siten erityisesti sitä, miten Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaiset positiiviset

³² Tutkimuksessa ei sovelleta empiiristä oikeustutkimuksen lähestymistapaa, sillä siinä ei pyritä tutkimaan, miten oikeudelliset normit toimivat käytännössä tai miten instituutiot käyttäytyvät tosielämän tilanteissa. Sen sijaan analyysi on normatiivinen ja lähdepohjainen, ja siinä keskitytään siihen, miten oikeudelliset velvoitteet on muotoiltu oikeuskäytännössä. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevat empiiriset havainnot voivat antaa tietoa asiayhteydestä, mutta ne eivät ole analyysin kohde. Doktriinisen ja empiirisen oikeustutkimuksen erottelusta ks. *Keinänen – Vääänen* 2015, s. 6–7.

³³ Keskeisiä ovat esim. *Mowbray* 2004; *Akandji-Kombé* 2007, *Xenos* 2011, *Lavrysen* 2016 ja *Stoyanova* 2023a.

³⁴ Erityisesti *Charlesworth – Chinkin* 2022; *Burman* 2007; *Sjöholm* 2018; *Heri* 2020 ja *Stoyanova* 2020.

³⁵ Katsaus EIT:n oikeuskäytäntöön positiivisten velvoitteiden ja rikosoikeuden suhteen tarkasteluna ks. *Lavrysen* 2020. Ihmisoikeuslainsäädännön suhteesta rikosoikeuteen ks. tarkemmin *Tulkens* 2011 ja *Lazarus* 2012.

velvoitteet vaikuttavat rikosoikeusjärjestelmien rakenteisiin ja käytännön toimintaan. Pääpaino on kansallisen rikosoikeuden sisällön sijaan ihmisoikeussopimuksen normatiivisissa vaatimuksissa ja niiden rikosoikeudellisissa ulottuvuuksissa.

Oikeuskäytännön analyysia täydennetään feministisen oikeusteorian³⁶ ja kriittisen oikeustutkimuksen³⁷ näkökulmilla. Näitä viitekehyksiä ei hyödynnetä itsenäisinä menetelminä, vaan niitä käytetään tukemaan oikeuslähteiden tulkintaa kiinnittämällä huomiota eriarvoisuuden rakenteellisiin malleihin ja siihen yhteiskunnalliseen kontekstiin, jossa oikeudelliset normit toimivat.³⁸ Tutkimus on temaattisen painopisteensä vuoksi yhteydessä myös sukupuolen ja oikeuden alaan, lähinnä sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa ja sen suhdetta oikeudelliseen päättelyyn käsittelevän kirjallisuuden kautta.³⁹

Vaikka tutkimuksen metodologinen ydin on oikeusdogmaattinen, nämä aineistot mahdollistavat oikeudellisten normien kontekstisidonnaisemman tulkinnan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä ei käsitellä neutraalina tai staattisena normikokoelmana, vaan osana dynaamista oikeudellista ja institutionaalista järjestelmää, joka sekä muokkaa sosiaalista todellisuutta että on itse sen muovaama. Tässä yhteydessä lainopillista lähestymistapaa täydennetään oikeuspoliittisella analyysillä erityisesti arvioitaessa, onko tuomioistuin käyttänyt täysimääräisesti käytettävissään olevia oikeudellisia välineitä sukupuoleen perustuvan väkivallan torjumiseksi. Tutkimuksessa ei pelkästään kuvata lainsäädäntöä sellaisena kuin se on, vaan arvioidaan kriittisesti, onko Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkinta yleissopimuksesta riittävä vastaus tällaisen väkivallan taustalla oleviin rakenteellisiin tekijöihin.

³⁶ *Stang Dahl* 1987; *Charlesworth – Chinkin* 2022, s. 23–61.

³⁷ *Tuori* 2007, s. 39; *Koskenniemi* 2008, s. 121.

³⁸ *Burman* 2007, s. 41; *Leskinen* 2022b, s. 58–61.

³⁹ Oikeuden ja sukupuolen vuorovaikutusta tarkasteleva monitieteinen tutkimusala tunnetaan kansainvälisesti nimellä *law and gender*. Ks. tarkemmin *Niemi* 2005; *Leskinen* 2020, s. 447–471.

2 Oikeudellinen kehys: Valtion vastuu ja ihmisoikeudet

2.1 Negatiivisten ja positiivisten velvoitteiden välinen kehityskaari

Historiallisesti kansainvälinen ihmisoikeuslainsäädäntö on keskittynyt valtion puuttumisen rajoittamiseen sekä valtion tekemiin väärinkäytöksiin puuttumiseen. Myös Euroopan ihmisoikeussopimus luotiin suojelemaan yksilöitä valtion vallan väärinkäytöltä erityisesti toisen maailmansodan jälkeisten sekä kylmän sodan aiheuttamien jännitteiden olosuhteissa. Siten sopimukseen on kirjattu lähinnä negatiivisia velvollisuuksia pidättäytyä siinä turvattujen oikeuksien loukkaamisesta.⁴⁰ Yksilöt voivat kuitenkin joutua kärsimään vahinkoa myös muiden kuin valtiollisten toimijoiden, esimerkiksi luonnonkatastrofien, yritysten tai – kuten naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa – yksityisten toimijoiden taholta. Näiden tilanteiden käsittelemiseksi on turvauduttu positiivisten ihmisoikeusvelvoitteiden viitekehykseen. Vaikka valtiosta riippumattomien toimijoiden teot eivät olekaan valtion tekoja,⁴¹ valtio voi silti rikkoa ihmisoikeusvelvoitteitaan laiminlyönneillä, jotka ovat yhteydessä muiden toimijoiden aiheuttamaan vahinkoon.⁴²

Velvoitteiden jakaminen positiivisiin ja negatiivisiin liittyy läheisesti ihmisoikeuksien perinteiseen jaotteluun kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin (KP-oikeudet) sekä taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin (TSS-oikeudet). Valtion puuttumattomuutta edellyttävät negatiiviset velvoitteet on perinteisesti liitetty KP-oikeuksiin, aktiivista toimintaa edellyttävät positiiviset velvoitteet puolestaan TSS-oikeuksiin. Nämä niin kutsutut vapausoikeudet ja sosiaaliset oikeudet eroteltiin Euroopan neuvostossa alun perin selvästi sijoittamalla ne eri sopimuksiin.⁴³ Myös YK:ssa laadittiin omat sopimuksensa vapausoikeuksia ja sosiaalisia oikeuksia varten.⁴⁴

Vapausoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien velvoittavuudessa on katsottu olevan eroavaisuuksia ihmisoikeussopimuksissa siten, että ensin mainittujen velvoittavuus on selkeämpää: esimerkiksi YK:n TSS-sopimuksessa oikeuksien toteuttamiseen on liitetty

⁴⁰ *Starmer* 2001, s. 139; *Xenos* 2011, s. 14–15.

⁴¹ Ks. esim. *Beganović v. Kroatia* (2009), kohta 69: ”[N]o direct responsibility can attach to Croatia under the Convention for the acts of the private individuals in question”.

⁴² *Stoyanova* 2023a, s. 10.

⁴³ Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan sosiaalinen peruskirja (SopS 78–80/2002).

⁴⁴ Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus (SopS 7–8/1976, TSS-sopimus) ja kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimus (SopS 6/1976, KP-sopimus)

asteittaisen toteuttamisen käsite, jota ei KP-sopimuksessa ole.⁴⁵ Ero oikeuksien velvoittavuudessa näkyy myös Euroopan neuvoston tasolla. TSS-oikeuksien jättäminen EIS:n ulkopuolelle johtui paitsi halusta määritellä oikeudet, myös pyrkimyksestä tehokkaan kansainvälisen valvontamekanismin luomiseen. Klassisten vapausoikeuksien kohdalla yksilöiden valitusmahdollisuus katsottiin helpommaksi toteuttaa, sillä negatiivisten velvoitteiden täytäntöönpano on yleensä yksinkertaisempaa verrattuna velvoitteisiin, jotka edellyttävät oikeuksien asteittaista kehittämistä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että Euroopan sosiaalisella peruskirjalla oli alusta pitäen heikompi valvontakoneisto kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksella.⁴⁶ Ihmisoikeuksien kahtiajaon onkin nähty hämärtävän niiden toteutumisen todellista ongelmaa eli sitä, että sosiaaliset ihmisoikeudet eivät kollektiivisina oikeuksina istu liberaaliin oikeuskäsitykseen, jossa yhteiskunnallinen elämä edellyttää oikeuksista luopumista niiden luomisen sijaan.⁴⁷

Ihmisoikeuksien jako julkisen vallan käyttöä rajoittaviin vapausoikeuksiin ja julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä edellyttäviin sosiaalisiin oikeuksiin on ajan myötä vähitellen kaventunut. Jako vapausoikeuksiin ja sosiaalisiin oikeuksiin ei ole yksiselitteinen, sillä molempien katsotaan kattavan monenlaisia velvoitteita ja oikeuksien katsotaan olevan osittain päällekkäisiä. Liiallisen yksinkertaistettuna pidettyä kahtiajakoa onkin kritisoitu väittäen, että myös KP-oikeuksiin liittyy positiivisia velvoitteita ja toisin kuin usein on esitetty, niidenkin toteuttaminen voi olla kallista ja vaatia asteittaista toteuttamista. Vastaavasti on esitetty, että myös TSS-oikeuksien toteuttamiseen voi liittyä negatiivisia elementtejä, joiden toteuttamiseen ei vaadita resursseja, ja että myös niitä voidaan joutua toteuttamaan välittömästi.⁴⁸

Oikeuksien nivoutuessa monin tavoin yhteen niitä ei voida erottaa toisistaan, ja puhutaan ihmisoikeuksien jakamattomuudesta.⁴⁹ Uudemmat ihmissopimukset sisältävätkin määräyksiä

⁴⁵ KP-sopimuksen 2 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat 'kunnioittamaan ja takaamaan' sopimuksessa tunnustetut oikeudet. TSS-sopimuksen 2 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat 'täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ryhtymään toimenpiteisiin kaikin soveltuvin keinoin - - oikeuksiensa toteuttamiseksi asteittain kokonaisuudessaan'. Tästä käy ilmi niin asteittaisen toteuttamisen käsite kuin myös valtion velvoite positiivisiin toimenpiteisiin. Ks. lisää *Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila* 2018, Luku II, jakso 3; *Sormunen* 2020.

⁴⁶ *Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila* 2018, Luku II jakso. Valvontamekanismien eroista tarkemmin ks. *Novitz* 2000.

⁴⁷ *Woods* 2010, s. 764–765; *McQuigg* 2011, s. 15.

⁴⁸ *The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, s. 135; *Sepúlveda* 2003, luvut IV ja V; *Koch* 2009, s. 13. *Sen* (1987, s. 2) havainnollistaa oikeuksien sitovuutta toisiinsa ilmaisemalla, että haavoittuvien ryhmien poliittinen vapaus voi olla läheisessä yhteydessä humanitaarisen avun ja elintarvikkeiden jakamiseen.

⁴⁹ Ihmisoikeuksien jakamattomuusperiaatteesta ks. lisää *Koch* 2009, s. 1–5; *Nieminen* 2005.

sekä KP- että TSS-oikeuksista.⁵⁰ Myös alun perin vapausoikeuksia koskevien sopimusten soveltamisalat on oikeuskäytännössä laajennettu sosiaalsiin oikeuksiin ulottuviksi niin YK:n ihmisoikeuskomitean⁵¹ kuin EIT:nkin toimesta:

Whilst the Convention sets forth what are essentially civil and political rights, many of them have implications of a social or economic nature. The Court therefore considers - - that the mere fact that an interpretation of the Convention may extend into the sphere of social and economic rights should not be a decisive factor against such an interpretation; there is no water-tight division separating that sphere from the field covered by the Convention.⁵²

Nykytulkinnan mukaan valtioilta siis edellytetään aktiivisia toimenpiteitä paitsi sosiaalisten oikeuksien, myös vapausoikeuksien toteutumiseksi.⁵³ YK:n ihmisoikeusjärjestelmässä valtiolla katsotaan olevan velvollisuudet kunnioittaa (*duty to respect*), suojata (*duty to protect*) ja toteuttaa ihmisoikeuksia (*duty to fulfil*) suhteessa niin KP- kuin TSS-oikeuksiinkin. Tämä kansainvälisessä ihmisoikeuslainsäädännössä vaikutusvaltainen velvoitteiden kolmijako perustuu luokitteluun, jonka alun perin kehittivät toisistaan erillään norjalainen oikeustieteilijä *Asbjørn Eide* ja yhdysvaltalainen filosofi *Henry Shue* 1980-luvun alussa.⁵⁴ Kunnioittamisvelvoite merkitsee valtioiden velvollisuutta pidättäytyä ihmisoikeusloukkauksista, kun taas suojelovelvoite edellyttää, että valtioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin estääkseen kolmansia osapuolia loukkaamasta niitä. Toteuttamisvelvoite puolestaan merkitsee valtion velvollisuutta ryhtyä aktiivisiin toimiin varmistaakseen, että sen lainkäyttövaltaan kuuluvat henkilöt voivat nauttia ihmisoikeuksista.⁵⁵

⁵⁰ Esim. CEDAW-sopimus sekä EU:n perusoikeuskirja. Myös Suomessa TSS-oikeudet ovat sisältyneet perustuslakijärjestelmään vuoden 1995 perusoikeusuudistuksesta lähtien.

⁵¹ KP-sopimusta valvovan YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan esimerkiksi oikeus elämään perinteisenä vapausoikeutena vaatii valtiolta myös aktiivisia toimia, kuten aliravitsemukselta ja vakavilta sairauksilta suojaamista. Ihmisoikeuskomitea on edellyttänyt vuodesta 1987 lähtien myös syrjimättömyysperiaatteen kunnioittamista silloin, jos valtio on hyväksynyt lainsäädäntöä TSS-asioita koskevalta alalta. Ks. tarkemmin *Hanski – Scheinin* 2003, s. 325–374.

⁵² *Airey v. Irlanti* (1979), kohta 26.

⁵³ On jo laajalti hyväksytty, että kaikki oikeudet (kansalaisoikeudet, poliittiset ja sosioekonomiset oikeudet) asettavat sekä negatiivisia että positiivisia velvoitteita. *Fredman* 2008, s. 65; *Stoyanova* 2023a, s. 12.

⁵⁴ *Eide* 1984; *Shue* 1996. Jaottelu näkyy myös ihmisoikeuksien valvontaelinten käytännössä; ks. esim. naisten ja miesten yhtäläisiä oikeuksia koskeva TSS-komitean yleinen kannanotto No. 16 (2005). Ks. tarkemmin *Nieminen* 2005; *Fredman* 2008.

⁵⁵ Rikosoikeudellisessa kontekstissa ja sukupuoleen perustuvan väkivallan torjunnassa käytetään usein niin kutsuttua kolmen P:n (prevention, protection, prosecution) jäsenyystä. Esimerkiksi Istanbulin sopimuksen tavoitteena on ehkäistä väkivaltaa, suojella uhreja ja saattaa tekijät vastuuseen. Tämä käytännönläheinen malli rinnastuu sisällöllisesti YK:n kolmijakoon ja voidaan nähdä sen temaattisena täsmennyksenä erityisesti toteuttamis- ja suojelovelvoitteiden osalta. Ks. *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, 2011, s. 12.

Vaikka kolmijaon mukaiset suojele- ja toteuttamisvelvoitteet edellyttävät valtioilta myös positiivisia toimia, näiden velvoitteiden sisällön kehittämisessä kenties syvimmälle on kuitenkin edennyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Vaikka Euroopan ihmisoikeussopimuksen velvoitteet ovat lähinnä negatiivisia, tuomioistuin on oikeuskäytännössään katsonut oikeuksien tehokkaan toteutumisen edellyttävän valtioilta myös aktiivisia toimenpiteitä.⁵⁶ Siten sopimuksessa turvatut oikeudet voivat luoda valtiolle paitsi negatiivisen velvollisuuden pidättäytyä näiden oikeuksien loukkaamisesta, myös positiivisen velvoitteen toimia niiden turvaamiseksi.⁵⁷

2.2 Huolellisuusvelvoite väkivallan torjunnan välineenä

YK:n vuoden 1948 ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta lähtien ihmisoikeuksien on katsottu olevan universaaleja ja kaikille kuuluvia henkilön sukupuolesta, etnisestä alkuperästä, syntyperästä ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Tästä lähtökohdasta huolimatta ihmisoikeuslainsäädäntö kuitenkin heijastelee niitä yhteiskunnallisia rakenteita, joiden puitteissa se on kehitetty, minkä vuoksi ihmisoikeuksien toteutuminen voi tosiasiasa vaihdella henkilöiden välillä eri tekijöiden mukaan, esimerkiksi henkilön sukupuolen perusteella. Feministit ovatkin kritisoineet näennäisesti sukupuolineutraalin ihmisoikeusjärjestelmän kykyä suojata naisten oikeuksia.⁵⁸

Naisten oikeuksien toteutumisen olennaisena esteenä on pidetty kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön sisältämää elämänalueiden kahtiajakoa julkisiin ja yksityisiin. Erottelu johtuu ihmisoikeuslainsäädännön pohjautumisesta liberaaliin näkemykseen valtiosta, jonka puuttumisen tulee olla minimaalista. Kun ensimmäisten ihmisoikeussopimusten päätavoitteena oli suojella yksilöä valtion itsensä harjoittamalta hyväksikäytöltä, valtio on perinteisesti ollut kansainvälisessä vastuussa vain omista, 'julkisista' toimistaan jättäen 'yksityisen' elämänalueen hierarkkiset suhteet valtion väliintulon ulottumattomiin. Näin erottelu normalisoi väkivallan käytön kodin yksityisyydessä, jossa suurin osa väkivallasta kohdistuu naisiin. Jopa yhteiskunnissa, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo on näennäisesti korkealla tasolla, yksityiselämän piirissä tapahtuvan väkivallan ei katsota ansaitsevan julkista poliittista huomiota. Myös uhrin pitävät usein yksityisellä paikalla tapahtuvaa väkivaltaa

⁵⁶ Ks. esim. *Marckx v. Belgia* (1979) ja *Airey v. Irlanti* (1979).

⁵⁷ Esim. *Klatt* 2015, s. 354.

⁵⁸ Ks. esim. *Charlesworth – Chinkin* 2022, s. 201–247.

normaalina.⁵⁹ *Romany*n sanoin jaottelu jättää huomioimatta yksityiselämän poliittisen luonteen hämärtäen sitä tosiasiaa, että myös kotiympäristöä muokkaavat valtion itsensä tekemät poliittiset päätökset siitä, puuttuuko se asiaan vai ei.⁶⁰

Myös ihmisoikeusjärjestelmän perinteisen jaottelun KP-oikeuksiin ja TSS-oikeuksiin on katsottu asettaneen esteitä oikeuksien tasa-arvoisen toteutumisen tielle. Koska oikeuksien velvoittavuus on edellä kuvatusti korostunut KP-oikeuksien kohdalla, ihmisoikeusjärjestelmää on kritisoitu tehottomuudesta TSS-oikeuksien toteutumisen kannalta.⁶¹ Rakenteelliseen epätasa-arvoon puuttumisen näkökulmasta tämä on ollut ongelmallista, sillä se edellyttää naisten oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen edistämistä niin vapausoikeuksien kuin sosiaalistenkin oikeuksien alalla. Ero oikeuksien velvoittavuudessa on siten ongelmallista myös naisiin kohdistuvan väkivallan tehokkaan torjumisen kannalta. Kun väkivalta käsitetään rakenteelliseen epätasa-arvoon liittyväksi syrjintäkysymykseksi, sen tehokas torjunta vaatii kokonaisvaltaista puuttumista oikeuksien epätasa-arvoiseen toteutumiseen.⁶² TSS-oikeuksien toteutumista onkin pidetty erityisen tärkeänä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumisessa. Välttämättömimpinä tukitoimenpiteinä esimerkiksi perheväkivallan uhreille pidetään sosiaalisia avustuskeinoja kuten turvakotipaikkaa, taloudellisia avustuksia tai asunnon saamista.⁶³

Naisasialiikkeen edistymisen myötä ihmisoikeusjärjestelmässä on 1970-luvulta lähtien edetty kohti naisten ihmisoikeuksien tosiasiallisesti tasa-arvoista suojelua. Vuoden 1979 YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa⁶⁴ (CEDAW-sopimus) sopimusvaltioita veloitettiin ryhtymään kaikkiin mahdollisiin toimiin naisiin kohdistuvan syrjinnän estämiseksi niin vapausoikeuksien kuin sosiaalistenkin oikeuksien suhteen.⁶⁵ Aikaansa nähden edistyksellisesti CEDAW-sopimus laadittiin koskemaan niin julkista kuin yksityistä elämänpiiriä. Myöhemmin sopimukseen myös lisättiin KP-sopimusta

⁵⁹ *Ertürk* 2006, s. 59–60.

⁶⁰ *Romany* 1994, s. 94. Puuttumattomuuden periaatetta sovellettiin erityisesti takaamaan miehen asema perheen sisällä, kun taas valtion interventiot perheinstituution perustan turvaamiseksi olivat yleisiä.

⁶¹ *Peroni* 2020, s. 50–52; *Charlesworth – Chinkin* 2022, s. 233.

⁶² *CEDAW General Recommendation No. 35* 2017, kohta 10; *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, kohta 49; *Amerikan valtioiden järjestön yleissopimuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä* 1994, 5 artikla.

⁶³ *Westendorp* 2020; *McQuigg* 2012.

⁶⁴ SopS 67–68/1986.

⁶⁵ Pääsääntöisesti uudemmat ihmisoikeusasiakirjat sisältävät määräyksiä niin vapausoikeuksista kuin sosiaalisistakin oikeuksista, esim. EU:n perusoikeuskirja.

vastaava yksilövalitusmahdollisuus. Yleissopimusta pidetäänkin yhtenä tärkeimmistä naisten ihmisoikeuksien toteutumista vahvistavista ihmisoikeusasiakirjoista.⁶⁶

Ihmisoikeuslainsäädännön kehittyminen valtioille myös positiivisia velvoitteita asettavaksi on ollut olennaista naisten oikeuksien suojan vahvistumiselle. Kun valtioilta on ryhdytty edellyttämään aktiivisia toimia väkivallalta turvaamiseksi myös niin kutsutulla yksityisellä elämänalueella, elämänalueiden jaottelu julkiseen ja yksityiseen on samanaikaisesti menettänyt merkitystään. Erityisesti kansainvälisessä oikeudessa satojen vuosien aikana vakiintunut valtion huolellisuusvelvoiteperiaate (*due diligence* -standardi) on auttanut kyseenalaistamaan käsitystä, jonka mukaan valtiolla ei ole velvollisuutta puuttua yksityisellä sektorilla tapahtuviin loukkauksiin.⁶⁷

Huolellisuusvelvoitteen soveltamisalaa laajennettiin ensimmäisen kerran koskemaan valtion vastuuta myös valtiosta riippumattomien toimijoiden teoista vuonna 1988. Tuolloin Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuin katsoi yksityisten toimijoiden tekojen voivan johtaa valtion kansainväliseen vastuuseen silloin, jos valtio on laiminlyönyt ryhtyä tiettyihin huolellisuusvelvoitteen edellyttämiin toimiin vahingon estämiseksi.⁶⁸ Näin huolellisuusvelvoite on tarjonnut puitteet liittää naisiin kohdistuva väkivalta valtion vastuulle. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva huolellisuusvelvoite on sittemmin hyväksytty useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, tulkinnoissa ja tuomioissa, kuten CEDAW-komitean yleissuosituksessa no. 19 (1992), YK:n yleiskokouksen julistuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan poistamisesta (1993), Amerikan valtioiden järjestön yleissopimuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä (Belém do Parán yleissopimus, 1994) sekä Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa jäsenvaltioille naisten suojelemisesta väkivallalta⁶⁹ (2002). Siten huolellisuusvelvoitteella on ollut ratkaiseva merkitys siinä, että naisiin kohdistuva väkivalta tunnustetaan nykyään ihmisoikeusloukkaukseksi.

⁶⁶ Yksilövalitusmahdollisuutta koskeva valinnainen lisäpöytäkirja sitoo myös Suomea (SopS 20–21/2001). CEDAW-komitea on oikeuskäytännössään käsitellyt naisiin kohdistuvaa perheväkivaltaa muun muassa tapauksissa *A.T. v. Unkari* (1992) ja *Fatma Yildirim v. Itävalta* (2007).

⁶⁷ *Chinkin* 1999, s. 387; *Bourke-Martignoni* 2008, s. 52.

⁶⁸ *Velásquez Rodríguez v. Honduras* (1988), kohdat 170–172: “An illegal act which violates human rights and which is initially not directly imputable to a State (for example, because it is the act of a private person or because the person responsible has not been identified) can lead to international responsibility of the State, not because of the act itself, but because of the lack of due diligence to prevent the violation or to respond to it as required by the Convention”.

⁶⁹ Rec(2002)5

2.3 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen rooli velvoitteiden kehittäjänä

2.3.1 Velvoitteiden kehitys ja oikeutusperusta

Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on viitannut asianmukaisen huolellisuuden vaatimukseen kattavassa valtion positiivisia velvoitteita koskevassa oikeuskäytännössään, josta on sittemmin muodostunut huolellisuusvelvoitteesta erillinen doktriini.⁷⁰ Tunnetusti tehokkaana ihmisoikeuksien valvontaelimenä tuomioistuimen käytäntö on ollut tärkeässä roolissa valtion velvollisuuksien määrittelyssä myös naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön pohjalta esimerkiksi Istanbulin sopimukseen sisällytettiin lukuisia positiivisia velvoitteita ja toimenpiteitä, joita väkivallan ehkäisemiseksi tarvitaan.⁷¹ Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön vaikutus on siten erityisesti Euroopan tasolla huomattava ottaen huomioon, että Istanbulin sopimus on ensimmäinen Euroopassa sovellettava, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva sekä oikeudellisesti sitova kansainvälinen sopimus, ja sellaisena merkittävä instrumentti naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi.

Positiivisten velvoitteiden opin kehityksen voidaan varsinaisesti katsoa alkaneen EIT:ssa 1960-luvun lopulla, jonka jälkeen tuomioistuin on jatkuvasti laajentanut sitä lisäämällä siihen uusia elementtejä.⁷² Tuomioistuimen on katsottu tuolloin maininneen positiiviset toimintavelvoitteet ensimmäisen kerran jo viidennessä ratkaisussaan, *Belgian kielitapauksessa*, jossa se katsoi, että yleissopimuksen 2 artiklan negatiivisesta sanamuodosta huolimatta ei voida päätellä, ettei valtiolla olisi myös positiivista velvollisuutta varmistaa yksilön oikeuden toteutumista. Perustelunaan tuomioistuin viittasi EIS 1 artiklaan, jossa sopimusosapuolille asetetaan velvollisuus taata sopimuksessa määritellyt oikeudet jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla.⁷³

Vaikka jotkut positiiviset velvoitteet ovat nimenomaisesti luettavissa EIS:n sopimustekstistä, ne ovat pääasiassa syntyneet sopimuksen dynaamisen tulkinnan kautta.⁷⁴ Vuoden 1979

⁷⁰ Doktriinien keskinäisestä suhteesta ks. tarkemmin 1.2 luku ja *Stoyanova* 2020.

⁷¹ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence 2011, kohta 29.

⁷² *Akandji-Kombé* 2007, s. 6; *Stoyanova* 2023a, s. 10–11.

⁷³ *Belgian kielitapaus* (1968), s. 27. Tuomioistuin on viitannut 1 artiklaan perusteena positiivisille velvoitteille myös esimerkiksi tapauksissa *A. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1998), kohta 22 ja *Medova v. Venäjä* 2009, kohta 103. Ks. myös *Akandji-Kombé* 2007, s. 8.

⁷⁴ *Mowbray* 2004, s. 5–6; *Khrystova* 2014, s. 111; *Kouros* 2021, s. 181. Suoraan yleissopimuksen sanamuodossa määrättyjä positiivisia velvoitteita ovat artikkelit 2 (oikeus elämään on ”suoijattava lailla”), 3 ja 6 kuten myös ensimmäisen pöytäkirjan artikla 3.

tapauksessa *Marckx vastaan Belgia* EIT määritteli velvoitteita edelleen katsomalla, että valtiolla on paitsi negatiivinen velvollisuus pidättäytyä puuttumasta perhe-elämään, myös positiivisia velvollisuuksia 'olennaisena osana' (*inherent*) artiklan 8 tehokasta toteutumista.⁷⁵ Tuomioistuimen oikeuskäytännössään kehittämällä tehokkuusperiaatteella onkin ollut ratkaiseva rooli niin perusteluna positiivisille velvoitteille kuin niiden soveltamisalan määrittelyssään.⁷⁶ Arvioidessaan, ovatko valtiot turvanneet EIS:ssa suojattuja oikeuksia, EIT on toistuvasti todennut, ettei yleissopimusta ole tarkoitettu turvaamaan oikeuksia, jotka olisivat teoreettisia tai illusorisia, vaan oikeuksia, jotka ovat käytännöllisiä ja tehokkaita.⁷⁷ Jotta yleissopimus ei muodostuisi yhteiskunnan kehityksen esteeksi vaan mahdollistaisi uudistukset ja parannukset, sitä tulee tulkita tämän päivän olosuhteita vasten kiinnittäen huomiota yhteisiin arvoihin ja kansainvälisessä oikeudessa syntyvään konsensukseen.⁷⁸ Yleissopimus tulee näin ollen nähdä 'elävänä instrumenttina', jota tulkitaan ja sovelletaan dynaamisesti ja evolutiivisesti.⁷⁹

Tuomioistuin kehitti oppia edelleen tapauksessa *X ja Y v. Alankomaat*, jonka alaikäinen hakija ei ollut voinut käynnistää rikosoikeudellista menettelyä raiskaajaansa vastaan kehitysvammansa vuoksi. Ratkaisussaan EIT laajensi positiiviset velvoitteet koskemaan myös yksityishenkilöiden välisiä suhteita ja totesi, että valtioiden tulee toteuttaa toimenpiteitä yksilöiden suojelemiseksi seksuaalirikoksilta.⁸⁰ Oikeutta rauhanomaiseen mielenosoitukseen koskeva tapaus *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Itävalta* on myös yksi merkittävistä varhaisista tapauksista, joissa valtion velvollisuus toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä

⁷⁵ Kohta 31.

⁷⁶ *Starmer* 2001, s. 144–146; *Mowbray* 2004, s. 3–5; *Stoyanova* 2023a, s. 10–11.

⁷⁷ Esim. *Opuz v. Turkki* (2009), kohta 165; *Hajduová v. Slovakia* (2010), kohta 41.

⁷⁸ *Demir ja Baykara v. Turkki* (2008), kohta 85: "The Court, in defining the meaning of terms and notions in the text of the Convention, can and must take into account elements of international law other than the Convention, the interpretation of such elements by competent organs, and the practice of European States reflecting their common values."

⁷⁹ *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1978), kohta 31: "The Court must also recall that the Convention is a living instrument which, as the Commission rightly stressed, must be interpreted in the light of present-day conditions." Myös esim. *Christine Goodwin v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2002), kohta 74: "[S]ince the Convention is first and foremost a system for the protection of human rights, the Court must have regard to the changing conditions within the respondent State and within Contracting States generally and respond, for example, to any evolving convergence as to the standards to be achieved - - . It is of crucial importance that the Convention is interpreted and applied in a manner which renders its rights practical and effective, not theoretical and illusory. A failure by the Court to maintain a dynamic and evolutive approach would indeed risk rendering it a bar to reform or improvement - - ." Tuomioistuimen omaksumista "elävän instrumentin" ja "käytännöllisen ja tehokkaan" tulkinnan doktriineista ks. lisää *Mowbray* 2005.

⁸⁰ *X ja Y v. Alankomaat* (1985).

todettiin. Kyseinen oikeus ei ole yleissopimuksessa tarkoitettu ehdoton oikeus, jonka voitaisiin olettaa nauttivan erityissuojaa.⁸¹

Viimeisen puolen vuosisadan aikana EIT:n positiivisia velvoitteita koskeva oikeuskäytäntö on laajentunut ja vakiintunut niin, että se on saanut keskeisen aseman Euroopan ihmisoikeusjärjestelmän muotoilussa. Vaikkakin EIS:n mukaisia positiivisia velvoitteita voidaan yhä katsoa kommentoidun oikeuskirjallisuudessa vain rajoitetusti, eräät eurooppalaiset tutkijat ovat antaneet merkittävän panoksen doktriinin teoreettisen taustan kehittämiseksi.⁸² On katsottu, että positiivisiin velvoitteisiin voidaan nykyisin vedota minkä tahansa yleissopimuksen artiklan yhteydessä.⁸³ Positiivisia velvoitteita koskevaa doktriinia voidaankin pitää olennaisena osana modernia ihmisoikeuksien teoriaa sekä merkittävänä välineenä EIS:ssa turvattujen oikeuksien toteutumiseksi.⁸⁴ Positiivisiin velvoitteisiin viittaaminen on antanut tuomioistuimelle mahdollisuuden paitsi vahvistaa, myös laajentaa oikeuksien soveltamisalaa.⁸⁵

2.3.2 Positiivisten velvoitteiden jäsentely

Vaikka nykyään on selvää, että EIS asettaa valtioille myös positiivisia velvoitteita, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole kuitenkaan nähnyt tarpeelliseksi tehdä selvää positiivisten velvoitteiden teoriaa tai määritelmää viitaten perustelunaan siihen, että velvollisuudet perustuvat suoraan yleissopimukseen.⁸⁶ Auktoritatiivisen määritelmän puuttuessa eräänlaisena epävirallisena sellaisena on viitattu usein ihmisoikeustuomioistuimen tuomari *S.K. Martensin* esittämään muotoiluun, jonka mukaan positiiviset velvoitteet ovat sellaisia, jotka edellyttävät jäsenvaltioiden *ryhtyvän toimiin*.⁸⁷ Esimerkiksi *Mowbray* katsoo tämän määritelmän yksinkertaisuudessaan kiteyttävän hyvin niiden moninaisten velvoitteiden olemuksen, jotka oikeuskäytännössä ovat syntyneet, sillä määritelmässä korostuu positiivisten velvoitteiden keskeisenä ominaisuutena valtioiden velvollisuus ryhtyä erityisiin toimiin.⁸⁸

⁸¹ *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Itävalta* (1988), ks. tarkemmin *Starmer* 2001, s. 145–146.

⁸² *Mowbray* 2004, s. 3; *Klatt* 2011, s. 692; *Khrystova* 2014, s. 110. Opin merkittäviä lähteitä ovat esimerkiksi *Dröge* (2003), *Mowbray* (2004), *Akandji-Kombé* (2007), *Xenos* (2011), *Lavrysen* (2016) ja *Stoyanova* (2023).

⁸³ Esimerkiksi *Akandji-Kombé* katsoo, että lähes kaikki yleissopimuksen normatiiviset määräykset ovat nykyään vaatimuksiltaan kaksitahoisia, sekä negatiivisia että positiivisia (2007, s. 6). Samoin myös *Xenos* 2011, s. 4; *Lavrysen* 2016, s. 4; *Pitkänen* 2013, s. 55.

⁸⁴ *Khrystova* 2014, s. 110.

⁸⁵ *Akandji-Kombé* 2007, s. 5–6; *Palmer* 2009, s. 403.

⁸⁶ Esim. *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Itävalta* (1991), kohta 31.

⁸⁷ *Gül v. Sveitsi* (1996), Dissenting Opinion of Judge Martens, Approved by Judge Russo, kohta 7: "Negative obligations require member States to refrain from action, positive to take action."

⁸⁸ *Mowbray*, 2004, s. 2. Erityisten toimien monipuolisuutta havainnollistetaan EIT:n oikeuskäytännöstä poimituin esimerkein: niitä ovat esimerkiksi tapon tutkiminen, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojeleminen

Oikeuskirjallisuudessa on kritisoitu määritelmän tekemisestä pidättäytymistä, sillä sen on nähty tekevän oikeudellisesta tarkastelusta sattumanvaraista ja epäjohdonmukaista.⁸⁹ Määrittely on tarpeen, kun halutaan selvittää valtion vastuuta ihmisoikeusvelvoitteidensa täyttämässä. Kun yksilöidään ne velvollisuudet, joilla voi olla merkitystä jonkin oikeuden kannalta, ymmärretään paremmin, mikä on ominaista ja välttämätöntä kyseisen oikeuden toteuttamiseksi.⁹⁰ Velvoitteiden määrittely on siis ratkaisevaa oikeuksien toteutumisen kannalta, ja siksi oikeuksia on täydennettävä velvollisuuksilla.

Positiivisten velvoitteiden yksilöiminen on oleellista paitsi ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön yhtenäisyyden ja ennakoitavuuden kannalta, myös laajemman ihmisoikeusjärjestyksen kehityksen havainnoimiseksi. Yleissopimusta koskevan lainsäädännön muuttuessa muuttuu myös maailmanlaajuinen ihmisoikeusjärjestys, jossa EIT:lla on johtava asema. Positiivisia velvoitteita koskevan oikeuskäytännön kasvu on nähty osoituksena syvällisestä muutoksesta siinä, että alun perin ensisijaisesti valtion toiminnan rajoittamista koskeva ihmisoikeusjärjestys on yhä enemmän laajojen suoritusvelvollisuuksien leimaamaa.⁹¹

Ihmisoikeussuojan tehokkuuteen pyrittäessä törmätään ihmisoikeustuomioistuinten legitimizeettiä koskevaan huoleen: kun tavoitellaan tehokkaita ja käytännönläheisiä oikeuksia teleologisilla tulkintamenetelmillä, ihmisoikeuslainsäädännön soveltamisala laajenee ja ilman valvontaa toimivat tuomioistuimet tekevät päätöksiä, jotka perinteisesti kuuluisivat kansallisten viranomaisten toimivaltaan.⁹² Positiivisia velvoitteita koskevan opin kehittyessä valtion harkintamarginaalin onkin katsottu samanaikaisesti kaventuvan.⁹³ Liberalistisen

muiden tahojen harjoittamalta väkivallalta, pidätyksen syiden pikaisen selvityksen tarjoaminen pidätetyille henkilöille, maksuttoman oikeusavun tarjoaminen vastaajille, joita ei ole rangaistu rikoksesta, sukupuolenkorjaushoidon läpikäyneiden transihmisten sukupuolen juridinen vahvistaminen sekä kohtuullisten poliisiresurssien käyttäminen mediaorganisaatioiden suojelemiseksi laittomalta väkivallalta, jonka tarkoituksena on rajoittaa sananvapauden laillista käyttämistä. Ks. myös *Khrystova* 2014, s. 110–111.

⁸⁹ *Xenos* 2011, s. 3–4; *Stoyanova* 2020, s. 634.

⁹⁰ *Steiner – Alston – Goodman* 2008, s. 186; *Klatt* 2011, s. 692.

⁹¹ *Starmer* 2001, s. 159; *Klatt* 2011, s. 692; *Lavrysen* 2016, s. 3; *Wibye* 2022a, s. 480.

⁹² Yleissopimusjärjestelmän perustana olevan toissijaisuusperiaatteen mukaan ensisijainen vastuu ihmisoikeuksien täytäntöönpanosta ja tulkinnasta on kansallisilla viranomaisilla. Tuomioistuin toimii ainoastaan valvontamekanismina, joka puuttuu asiaan vain silloin, kun kansalliset järjestelmät eivät tarjoa riittävää suojaa. Tapausten määrän kasvaessa tuomioistuin on korostanut toissijaisuusperiaatetta yhä enemmän, ja pöytäkirjan nro 15 myötä periaate sisällytettiin virallisesti myös sopimuksen johdantoon. Ks. tarkemmin *Mowbray* 2015.

⁹³ 'Margin of appreciation' -doktriini; ks. tarkemmin *Letsas* 2006. *Nieminen* 2013, s. 123–129: Harkintamarginaalin kaventuminen havainnollistuu verrattaessa tapausta *Sheffield ja Horsham v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1998) tapaukseen *Christine Goodwin v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2002). Tapaukset koskivat kysymystä siitä, tulisiko lain mukaan saada merkintä sukupuolen muutoksesta syntymätodistukseen. Aikaisemmassa ratkaisussa tuomioistuin katsoi äänin 11–9, että asiasta päättäminen kuului valtion

oikeuskäsityksen haastamisen on tällä tavoin pelätty johtavan hallitsemattoman laajoihin, epämääräisiin ja ennakoimattomiin velvoitteisiin, joihin jäsenvaltiot suhtautuvat varauksellisesti ja jättävät tuomioistuimen ratkaisut hyväksymättä ja noudattamatta. Ihmisoikeussuojan tehokkuuteen pyrkimisen on näin nähty paradoksaalisesti johtavan mahdollisesti ihmisoikeussopimuksen tehokkuuden heikentymiseen.⁹⁴

2.3.3 Positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden suhde

Koska ihmisoikeussopimuksia ei ole laadittu velvollisuuksien vaan oikeuksien muodossa, niiden asettamien velvoitteiden tarkka määrittely on kuitenkin haasteellista.⁹⁵ Edes ihmisoikeusvelvoitteiden luokittelu positiiviseksi tai negatiiviseksi ei ole yksiselitteistä johtuen muun muassa siitä, että luokittelu perustuu valtion toiminnan ja laiminlyönnin erottelulle, joka on häilyvä.⁹⁶ Esimerkiksi *Lavrysen* näkee valtion toiminnan ja laiminlyönnin erottelun keinotekoisena nykypäivän yhteiskunnassa, jossa valtio on niin tiiviisti osallisena yhteiskunnan eri osa-alueilla, että kuvitelma puhtaasti passiivisesta valtiosta on pelkkää fiktiota.⁹⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen itsensä suhtautumista velvoitteiden kahtiajakoon sekä tämän jaon epämääräisyyteen voidaan kuvailla rentoutuneeksi. Se on tiedostanut, että rajanveto velvoitteiden välillä on hankalaa.⁹⁸ Epäselvät rajat eivät kuitenkaan näytä häiritsevän tuomioistuimen konkreettista päätöksentekoa, sillä toisinaan se jättää kokonaan avoimeksi kysymyksen siitä, onko tapauksessa kyseessä positiivinen vai negatiivinen velvoite.⁹⁹ Usein tuomioistuin on myös todennut ratkaisun kannalta merkityksettömäksi sen, analysoidaanko tapausta positiivisen vai negatiivisen velvoitteen näkökulmasta:

”Whether the case is analysed in terms of a positive duty on the State to take reasonable and appropriate measures to secure the applicants’ rights - - or in terms of an interference by a public authority - - , the applicable principles are broadly similar. In both contexts

harkintamarginaaliin eikä 8 artiklan turvaamaa yksityiselämän suojaa ollut siten loukattu. Neljä vuotta myöhemmin tuomioistuin katsoi artiklaa loukatun.

⁹⁴ *Letsas* 2007, s. 126–130; *Pitkänen* 2013, s. 72; *Dzehtsiarou* 2017. Myös Suomessa kansallisten tuomioistuinten on havaittu suhtautuvan varauksella niihin EIT:n ratkaisuihin, joissa tuomioistuin on käyttänyt dynaamista tai evolutiivista tulkintaa. *Koivu* 2015, s. 356–378.

⁹⁵ *Stoyanova* 2020, s. 102; *Klatt* 2011, s. 692.

⁹⁶ The Commentary to the International Law Commission (ILC) Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, s. 35: “[...] no difference in principle exists between the two [an action and an omission]”. Ks. lisää *Stoyanova* 2020, s. 99–104.

⁹⁷ *Lavrysen* 2016, s. 345. Oikeustieteilijät vaikuttavan olevan erottelun haastavuudesta yksimielisiä: ks. myös esim. *Bandes* 1990, s. 2284–2285; *Pogge* 2005, s. 717 ja 728; *Stoyanova* 2023a, s. 13.

⁹⁸ Esim. *Milićević v. Montenegro* (2018), kohta 55.

⁹⁹ Pidättäytyminen tapahtuu usein 8 artiklaa koskevissa ratkaisuisissa. Esim. *Hatton ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2003), kohta 119: ”The Court is not therefore required to decide whether the present case falls into the one category or the other.”

regard must be had to the fair balance that has to be struck between the competing interests of the individual and of the community as a whole.”¹⁰⁰

Näiden lausumien perusteella on tulkittu, ettei tuomioistuimen näkemyksen mukaan positiivisten ja negatiivisten välisellä erottelulla ole sen arvioinnissa juurikaan tai lainkaan merkitystä.¹⁰¹ Jotkut tutkijat ovat nähneet tämän näyttönä siitä, ettei ihmisoikeusvelvoitteita tarvitse sijoitella tiettyihin kategorioihin asianmukaisen suojan tarjoamiseksi, ja näin ollen kritisoineet koko ajatusta velvoitteiden jakautumisesta negatiivisiin ja positiivisiin. Esimerkiksi *Koch* katsoo *Lavrysenin* tavoin ihmisoikeuksien tehokkaan toteuttamisen edellyttävän monenlaisia aktiivisia toimenpiteitä ja pidättäytymisiä, ja siten kritisoi velvoitteiden jaottelua ainoastaan hämmennystä aiheuttavana. *Shue* sanoja mukaillen hän ilmaisee jaotteluiden muuttuneen hyödyllisistä analyysivälineistä pikemminkin pakkopaidoiksi tai monumenteiksi, joita pitää hyvällä ja kiillottaa.¹⁰² Erään velvollisuuksien kolmijaottelun alun perin esiteltyt *Shue* itse toteaa seuraavaa:

The “very simple tripartite typology of duties” then, was not supposed to become a new frozen abstraction to occupy the same rigid conceptual space previously held by “negative rights” and “positive rights.” The critical point was: do not let any theorist tell you that the concrete reality of rights enforcement is so simple that all the implementation of any right can usefully be summed up either as positive or negative. The constructive point was: look at what it actually takes to enable people to be secure against the standard, predictable threats to their rights – focus on the duties required to implement the right.¹⁰³

Velvoitteiden jaotteluiden purkamisen tarkoituksena on siis keskittää huomio tarkentamaan sitä, mitä velvoitteita ihmisoikeuksien täyttämiseksi tarvitaan. Luokittelun purkaminen voisi kuitenkin johtaa päinvastaiseen tulokseen, sillä huolimatta ennusteista, joiden mukaan velvoitteiden kahtiajako muuttuisi lopulta merkityksettömäksi,¹⁰⁴ positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden kieltä käytetään edelleen aktiivisesti sekä oikeuskirjallisuudessa että tuomioistuimen ratkaisuisissa. Velvoitteen luokittelu positiiviseksi tai negatiiviseksi myös vaikuttaa tuomioistuimen arviointiin silloin, kun se luokittelun tekee: tuomioistuimen

¹⁰⁰ *Hatton ym v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2003), kohta 98; myös esim. *Airey v. Irlanti* (1979), kohta 25; *López Ostra v. Espanja* (1995), kohta 51; *S.H. ym. v. Itävalta* (2011), kohta 87.

¹⁰¹ *Wibye* 2022a, s. 484. Ks. esim. *Palmer* 2009, s. 404; *Lavrysen* 2013, s. 166.

¹⁰² *Koch* 2009, s. 25–27; *Lavrysen* 2016, s. 236; *Shue* 1996, s. 160. Myös tuomari Wildhaber esitti kuuluisassa lausunnossaan, että mikä tahansa positiivinen velvollisuus voidaan muotoilla uudelleen siten, että se ottaa negatiivisen velvoitteen muodon ja päinvastoin. *Stjerna v. Suomi* (1994), Concurring Opinion of Judge Wildhaber. Tämän argumentaation kritiikistä ks. *Fabre* 1998, s. 271–273. Vaikka tuomarin yksittäinen näkemys ei muuttanut tuomioistuimen suuntaa, sen vaikutus näkyy yhä oikeuskirjallisuudessa: samankaltaisesti argumentoivat esimerkiksi *Fredman* 2008, s. 65, 92 ja 100 ja *Ashford* 2009, s. 94.

¹⁰³ *Shue* 1996, s. 160. Samankaltaisesti myös *Lavrysen* 2016, s. 345: ”[T]he proper question to be addressed was not whether the State had acted or failed to act, but rather to what extent the positive State has contributed to a particular human rights violation, and whether it is able to justify its conduct.”

¹⁰⁴ *Van Dijk* 1998, s. 27; *Lavrysen* 2013, s. 166.

oikeudellisen argumentoinnin ja metodologian on todettu voivan vaihdella riippuen siitä, kumman velvoitteen näkökulmasta se tapausta katsoo.¹⁰⁵ *Wibye* väittääkin, ettei velvoitteen positiiviseksi tai negatiiviseksi toisinaan määrittelemättä jättäminen heijasta tuomioistuimen käsitystä siitä, ettei positiivisten ja negatiivisten välisellä erottelulla olisi merkitystä tapauksen arvioinnissa. Hän näkee pidättäytymisen koskevan ainoastaan sen metodologiaa: koska tuomioistuimen ensisijaisena tehtävänä on antaa tuomio ja tarjota oikeussuojaa yksittäistapauksissa, on kategorisointiin sotkeutumisen sijaan tehokkaampaa siirtyä suoraan suhteellisuusarviointiin sekä määrittelemään sitä, onko valtio löytänyt oikean tasapainon aktiivisten toimenpiteiden ja puuttumattomuuden välillä. Kuitenkin tuomioistuin voi halutessaan jaotella velvollisuudet positiivisiin ja negatiivisiin. Kun jaottelu tehdään, se voi vaikuttaa suhteellisuusarviointiin, ja näitä vaikutuksia on syytä arvioida.¹⁰⁶ Koska positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden sisäiset rakenteet eroavat näin toisistaan, kahtiajaon huomioimatta jättäminen johtaisi ihmisoikeusvelvoitteiden puutteelliseen analyysiin ja siten niiden heikompaan hahmottamiseen.¹⁰⁷ Velvoitteiden erotteluun liittyvistä vaikeuksista huolimatta kahtiajakoa ei näin ollen voida jättää huomiotta, kun selvitetään valtion velvoitteita ihmisoikeuksien täyttämiseksi.

Kun positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden erotteluun kiinnitetään huomiota ihmisoikeusvelvoitteiden analyysissä, huomioidaan esimerkiksi rakenteellinen epäsymmetria, joka positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden välillä on havaittu olevan. Epäsymmetria johtuu analyttisistä eroista valtion teon ja toiminnan välillä: vaikka teon määrittäminen teoksi tai laiminlyönniksi ei ole aina yksiselitteistä, laiminlyönti ei kuitenkaan voi aiheuttaa samalla tavalla vahinkoa kuin positiivinen teko.¹⁰⁸ Siten valtion vastuun perustaminen sen tekoon eroaa vastuun perustamisesta sen laiminlyöntiin: aktiivinen teko rikkoo negatiivista velvoitetta suoraan, mikäli oikeuteen kohdistuva rajoitustoimenpide ylittää suhteettomuuden kynnyksen. Laiminlyöntien kohdalla tilanne on monimutkaisempi, sillä kokonaisvaltaisena toimijana valtio syyllistyneeseen moniin laiminlyönteihin, joista jokaiseen ei voida perustaa valtion vastuuta. Laiminlyönti on oikeudellisesti merkityksellinen vasta, jos valtiolla on ollut alun perin olemassa velvollisuus, jonka se on laiminlyönyt.¹⁰⁹ Velvollisuuden määrittelyä vaikeuttaa se,

¹⁰⁵ *Lavrysen* 2016, s. 213–240.

¹⁰⁶ *Wibye* 2022a, s. 484–485.

¹⁰⁷ *Wibye* 2022b; *Stoyanova* 2023a, s. 15.

¹⁰⁸ Ks. tarkemmin *Stoyanova* 2018; *Latty* 2010.

¹⁰⁹ *Latty* 2010, s. 356–358; *Wibye* 2022a; *Stoyanova* 2023a, s. 12–15.

että lainvastaisella laiminlyönnillä ei ole selkeää vastakohtaa:¹¹⁰ EIT:n käytännössä on jatkuvasti korostettu, että valtiot voivat valita, mitä vaihtoehtoja ne käyttävät positiivisten velvollisuuksiensa täyttämiseksi.¹¹¹ Positiivisten velvoitteiden sisältöä on tämän vaihtelun vuoksi siten vaikea hahmottaa.

Tästä positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden rakenteellisesta epäsymmetriasta johtuu, että valtion vastuun perustaminen sen laiminlyöntiin ja tämän vastuun rajaaminen asettavat erilaisia analyttisiä haasteita kuin vastuun perustaminen valtion tekoon. Mikäli eroavaisuudet jätettäisiin huomiotta jaotteluun liittyvien vaikeuksien vuoksi, vaarana voisi olla päätyminen tilanteeseen, jossa kunkin oikeuden nauttiminen edellyttäisi valtiolta lukuisia aktiivisia toimia.¹¹² Jotta voitaisiin löytää tasapaino valtion liiallisen tunkeutumisen ja liiallisen rajoittamisen välillä, tulee valtion aiheuttamien vahinkojen erilaiset tyypit ja lähteet kyetä tunnistamaan.¹¹³ Sen tekemiseksi tulee rakentaa ymmärrystä valtion positiivisten toimintavelvoitteiden sisällöstä, laajuudesta sekä loukkauksen toteamisesta niiden perusteella EIT:n oikeuskäytännön pohjalta. Yksilöimällä positiivisia velvoitteita voidaan näin reagoida tuomioistuimen legitimitettiin koskevaan huoleen hahmottamalla sitä, millaisia vaatimuksia positiiviset velvoitteet tosiasiallisesti asettavat sopijavaltioille. Tämä on olennaista oikeuskäytännön oikeusvarmuuden ja siten myös ihmisoikeuksien vahvan suojelun kannalta.

¹¹⁰ Klatt 2011, s. 695. Lainvastaisella teolla päinvastoin on selkeä vastakohta: kyseisen toimen laiminlyönti.

¹¹¹ Esim. *Cevrioglu v. Turkki* (2016), kohta 55 (2 artikla); *Eremia v. Moldovan tasavalta* (2013), kohta 50 (3 artikla); *Hatton ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2003), kohta 123 (8 artikla); *Plattform "Ärzte für das Leben" v. Itävalta* (1988), kohta 34 (11 artikla).

¹¹² *Wibye* 2022b, s. 376; *Shue* 1996, s. 157.

¹¹³ *Stoyanova* 2023a, s. 15–16.

3 Positiivisten toimintavelvoitteiden sisältö ja soveltamisedellytykset

3.1 Velvoitteen syntyminen ja sovellettavat artiklat

3.1.1 EIS 2, 3 ja 8 artiklat

EIT:n positiivisia velvoitteita koskevalle runsaalle oikeuskäytännölle ovat muodostaneet perustan sopimuksen artiklat 2 (oikeus elämään), 3 (kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kieltäminen) ja 8 (yksityis- ja perhe-elämän suoja). Fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta suojaavina määräyksinä nämä ovat olleet myös olennaisimmat artiklat, joiden nojalla tuomioistuin on käsitellyt naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tuomioistuin on käsitellyt naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia tapauksia edellisten artiklojen nojalla myös yhdessä artiklan 14 (syrjinnän kieltäminen) kanssa.¹¹⁴

Koska ihmisoikeussopimus ei sisällä varsinaista naisiin kohdistuvan väkivallan kieltä, tuomioistuin arvioi tapauskohtaisesti sovellettavan artiklan. EIS 2 artiklan oikeus elämään tulee sovellettavaksi, jos väkivalta on johtanut hengenvahingon¹¹⁵ sekä jos käytetty voima on ollut sellainen, joka voisi siihen johtaa.¹¹⁶ EIS 3 artiklan nojaan tutkitaan sellaiset tilanteet, joissa väkivalta on vakavaa ja henkilön epäinhimillinen tai halventava kohtelu on jatkuvaa esimerkiksi perheväkivaltaa tai vakavia seksuaalirikoksia koskevissa tapauksissa. Näin ollen määritelmäkynnyksen ylittyminen edellyttää kyseisen kohtelun riittävää vakavuutta ollakseen artiklassa tarkoitettua kidutusta tai epäinhimillistä kohtelua.¹¹⁷ EIS 8 artiklan yksityiselämän suoja on oikeuskäytännössä laajentunut kattamaan myös henkilön oikeuden fyysiseen ja psyykkiseen integriteettiin. Se voi asettaa positiivisia velvoitteita suojella yksilön fyysistä ja

¹¹⁴ Tuomioistuin on käsitellyt naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia tapauksia myös tämän tutkielman ulkopuolelle rajattujen 6 ja 13 artiklojen nojalla (esim. *Kontrová v. Slovakia* (2007); *Branko Tomašić ym. v. Kroatia* (2009); *O’Keeffe v. Irlanti* (2014)). Tapauksissa, joissa loukkaus on todettu 2, 3, 8 tai 14 artiklan perusteella, tuomioistuin kuitenkin pääsääntöisesti katsoo tarpeettomaksi tutkia tapauksia 6 ja 13 artiklan nojalla (esim. *C.A.S. ja C.S. v. Romania* (2012), kohta 86; *T.M. ja C.M. v. Moldovan tasavalta* (2014), kohta 52).

¹¹⁵ *Opuz v. Turkki* (2009); *Kontrová v. Slovakia* (2007); *Branko Tomašić ym. v. Kroatia* (2009). Perheväkivallan uhrin itsemurhaa koskevissa tapauksissa tuomioistuin on soveltanut 2 artiklaa ratkaisussa *Gaidukevich v. Georgia* (2023), mutta 3 artiklaa ratkaisussa *Vieru v. Moldovan tasavalta* (2024). Jälkimmäisestä ks. Joint Partly Dissenting Opinion of Judges Krenč and Sârcu, jossa kritisoidaan 2 artiklan soveltamatta jättämisen erottavan uhrin itsemurhan perheväkivallan ilmiöstä.

¹¹⁶ *Talpis v. Italia* (2017), jossa isä puukotti poikansa hengiltä ja vaimoan rintaan (kohdat 108–110).

¹¹⁷ *Opuz v. Turkki* (2009); *E.S. ym. v. Slovakia* (2009); *M.C. v. Bulgaria* (2003).

moraalista koskemattomuutta muilta yksityishenkilöiltä esimerkiksi perheväkivaltaa tai seksuaalista väkivaltaa koskevissa tapauksissa.¹¹⁸

Yksityiselämän suojaa koskevan 8 artiklan soveltamisala on hieman epäselvästi osin rinnasteinen 3 artiklan kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kiellon kanssa. Valtion positiivisten velvoitteiden laiminlyöntiä tutkitaan vaihtelevasti yleissopimuksen 3 ja 8 artiklojen nojalla tai niitä sovelletaan yhdessä.¹¹⁹ Tuomioistuin arvioi 3 artiklan soveltumista tapauskohtaisesti kohtelun laadun, keston ja vaikutusten sekä joissakin tapauksissa myös uhrin henkilökohtaisten ominaisuuksien, kuten sukupuolen, iän ja terveydentilan perusteella.¹²⁰

Perheväkivaltatapauksissa oikeuskäytännön kehityssuunnan on havaittu vuonna 2013 siirtyneen 8 artiklan pääasiallisesta soveltamisesta kohti 3 artiklan pääasiallista soveltamista.¹²¹ Tuomioistuin on tunnustanut, että fyysisen perheväkivallan lisäksi myös jatkuva henkinen väkivalta, kuten uhkailu, vainoaminen ja muu kontrolloiva käyttäytyminen, voi olla epäinhimillistä kohtelua.¹²² Verkkoväkivaltaa, kuten verkossa tapahtuvaa häirintää, tarkkailua tai yksityisluontoisen materiaalin julkaisemista käsitellään kuitenkin edelleen pääasiallisesti 8 artiklan nojalla, vaikka se liittyisi läheisesti laajempiin perheväkivallan ilmenemismuotoihin.¹²³ Lähestymistapa on herättänyt oikeuskäytännön kommentaarissa huolta siitä, että tällainen luokittelu saattaa aliarvioida henkisen vahingon vakavuutta sekä vahvistaa vanhentunutta kahtiajakoa julkisen ja yksityisen elämänpiirin välillä.¹²⁴

Joka tapauksessa nykyinen oikeustila ei jätä sijaa epäilykselle siitä, etteikö perheväkivalta voisi vakavuudeltaan ulottua 3 artiklan soveltamisalaan; pikemminkin keskustelu on edennyt kohti kysymystä siitä, tulisiko perheväkivallan erityisen vakavat muodot luokitella kidutukseksi epäinhimillisen tai halventavan kohtelun sijaan.¹²⁵ Yleissopimuksen 3 artiklan mukainen

¹¹⁸ *X ja Y v. Alankomaat* (1985), kohta 22; *Costello-Roberts v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1993), kohta 36; *D.P. ja J.C. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2002), kohta 118. Vaikka 8 artiklan keskeisenä tavoitteena on suojella yksilöä viranomaisten mielivaltaisilta toimilta, yksityis- ja perhe-elämän tosiasialliseen 'kunnioittamiseen' voi lisäksi liittyä positiivisia velvoitteita, ja nämä velvoitteet voivat koskea toimenpiteiden toteuttamista yksilöiden keskinäisten suhteiden alalla.

¹¹⁹ Yhdessä esim. *E.S. ym. v. Slovakia* (2009); 3 artiklan nojalla *A. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1998); 8 artiklan nojalla *A. v. Kroatia* (2010) sekä *Hajduová v. Slovakia* (2010). Ks. tarkemmin *Kimpimäki* 2020, s. 329–331.

¹²⁰ *A.E. v. Bulgaria* (2023), kohta 84.

¹²¹ *McQuigg* katsoo lähestymistavan muutoksen olleen seurausta vuoden 2013 ratkaisusta *Valiulienė v. Liettua* (2021, s. 163–166).

¹²² *Valiulienė v. Liettua* (2013), kohdat 69–70; *Volodina v. Venäjä* (2019), kohta 75.

¹²³ Ratkaisussa *Buturugă, v. Romania* (2020) tuomioistuin katsoi yksityiselämän loukkauksen olevan läheisessä yhteydessä perheväkivaltaan, mutta käsiteli sitä muusta väkivallasta erillään 8 artiklan nojalla (kohta 79).

¹²⁴ *Van Leeuwen* 2020.

¹²⁵ *McQuigg* 2021, s. 163–166.

kidutuksen käsite sisältää erityisen leiman poikkeuksellisen vakavaa ja julmaa kärsimystä aiheuttavasta kohtelusta.¹²⁶ Siksi kidutukseksi luokittelu antaisi painavan viestin perheväkivallan tuomittavuudesta ja sen torjumisen tärkeydestä, muokkaisi julkista käsitystä, antaisi uhreille voimavaroja sekä vaikuttaisi rikoksenteekijöihin.¹²⁷ Vaikka tuomioistuin on tunnustanut tämän näkökulman, se ei ole pitänyt uudelleenluokittelua yksittäistapauksessa tarpeellisena katsottuaan, että kohtelun vakavuus joka tapauksessa ylittää 3 artiklan määritelmäkynnyksen.¹²⁸

Samankaltainen kehityskulku on nähtävissä myös seksuaalista väkivaltaa koskevassa ratkaisukäytännössä. Fyysisen seksuaaliväkivallan tapauksissa tuomioistuimen on havaittu soveltavan tyypillisesti 3 artiklaa, kun taas muiden kuin fyysisten tekojen katsotaan kuuluvan 8 artiklan soveltamisalaan.¹²⁹ Aikaisemmassa oikeuskäytännössä tuomioistuin pidättäytyi soveltamasta 3 artiklaa yksityishenkilön väkivallantekoja koskevissa tapauksissa, mutta nykyään raiskaus ja vakava seksuaalinen hyväksikäyttö katsotaan yleisesti 3 artiklaa loukkaaviksi teoiksi.¹³⁰ Sittenmin raiskaus on luokiteltu myös kidutukseksi tapauksissa, joissa väkivalta on ollut poliisin yksityishenkilöön kohdistamaa.¹³¹ Tuomioistuin on ylipäätään katsonut 3 artiklan vastaisen kohtelun kidutukseksi ainoastaan tapauksissa, joissa kohtelu on ollut valtiollisen toimijan harjoittamaa. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevassa kirjallisuudessa on kritisoitu tuomioistuimen tapaa määritellä kohtelu kidutukseksi tai epäinhimilliseksi kohteluksi rikoksenteekijän statuksen perusteella sen sijaan, että ero tehtäisiin teon luonteen ja vakavuuden perusteella.¹³²

3.1.2 Velvoitteen syntyedellytykset

Katsottuaan tapauksen artiklan soveltamisalaan kuuluvaksi tuomioistuin tarkastelee, onko kyseisessä tapauksessa syntynyt positiivisia velvoitteita. Tuomioistuin viittaa 2 ja 3 artiklan kohdalla usein valtioiden suvereniteettiin perustuvaan yleiseen velvollisuuteen suojella niiden

¹²⁶ *Irlanti v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1978), kohta 167; *Ilaşcu ym. v. Moldova ja Venäjä* (2004), kohta 426.

¹²⁷ *Grdinic* 2000; *Volodina v. Venäjä* (2019), Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohdat 6–10; *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 71.

¹²⁸ *Tunikova ym. v. Venäjä*, kohta 77.

¹²⁹ *Jelić* 2023, s. 47–48. Fyysisen seksuaaliväkivallan tapauksissa tuomioistuin soveltaa yleensä 3 ja 8 artiklaa rinnakkain (esim. *M.C. v. Bulgaria* (2003) ja *E.G. v. Moldovan tasavalta* (2021, kohta 39)); ks. kuitenkin *Y. v. Slovenia* (2015), jossa arvio tehtiin vain 3 artiklan perusteella. Muuta kuin fyysistä väkivaltaa on käsitelty 8 artiklan nojalla esimerkiksi isäpuolen 14-vuotiaan tytön salakuvausta koskevassa ratkaisussa *Söderman v. Ruotsi* (2013) ja seksuaalista häirintää työpaikalla koskevassa asiassa *C. v. Romania* (2022).

¹³⁰ *Londono* 2010, s. 111–113.

¹³¹ *Aydin v. Turkki* (1997); *Maslova ja Nalbandov v. Venäjä* (2008). Ks. lisää *McGlynn* 2009.

¹³² *Londono* 2010, s. 113; *Heri* 2019.

lainkäyttövaltaan kuuluvien henkilöiden henkeä ja fyysistä koskemattomuutta EIS 1 artiklan mukaisesti. Näitä ehdottomia oikeuksia pidetäänkin yleissopimuksen keskeisimpinä määräyksinä ja yhtenä demokraattisten yhteiskuntien perusarvoista.¹³³ Lähestymistapa on 8 artiklan kohdalla hieman erilainen, sillä arvioinnin kaksi ensimmäistä vaihetta kytkeytyvät toisiinsa: tuomioistuin perustelee *fair balance* -testin avulla yhtä aikaa sen, kuuluuko vaatimus artiklassa tarkoitetun yksityiselämän piiriin sekä sen, onko tapauksessa syntynyt positiivisia velvoitteita.¹³⁴

Todettuaan positiivisten velvoitteiden olemassaolon tuomioistuin siirtyy tarkastelemaan kyseisten positiivisten toimintavelvoitteiden sisältöä, laajuutta sekä sitä, onko valtio toiminut kyseisten velvoitteiden mukaisesti. Koska positiiviset velvoitteet määritellään oikeuskäytännössä tapauskohtaisesti, syntyneiden velvoitteiden kirjo on laaja, eikä selkeää jaottelua koherentin kokonaiskuvan muodostamiseksi ole rakentunut. Oikeuskirjallisuudessa onkin esitetty useita ehdotuksia erilaisten velvoitteiden luokitteluksi erillisiin ryhmiin.¹³⁵ Myös tuomioistuin itse on tehnyt positiivisille velvoitteille erään jaottelun, jonka pohjalta velvoitteiden sisältöä pyritään seuraavaksi selvittämään. Jaottelu sisältää kaksi pääasiallista positiivisten velvoitteiden tyyppiä: ennaltaehkäisevät aineelliset velvoitteet sekä jälkikäteiset menettelylliset velvoitteet. Aineelliset velvoitteet sisältävät velvoitteen ryhtyä operatiivisiin suojaustoimenpiteisiin sekä velvoitteen ottaa käyttöön tehokas sääntelykehys. Jälkikäteiset menettelylliset velvoitteet sisältävät velvoitteen tehokkaan tutkinnan suorittamiseen.¹³⁶

3.2 Operatiivinen suojeluvelvoite

3.2.1 *Osman*-testin rakenne ja soveltaminen

Tietyissä olosuhteissa valtiolla on velvollisuus ryhtyä ennaltaehkäiseviin operatiivisiin toimenpiteisiin sellaisen henkilön suojelemiseksi, joka on vaarassa joutua EIS 2, 3 tai 8 artiklaa

¹³³ *Talpis v. Italia* (2017), kohta 97; *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), kohta 88; *Pretty v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2002), kohta 49.

¹³⁴ *Stoyanova* 2023a, s. 18–19.

¹³⁵ *Starmer* (2001 s. 146–147) määrittelee velvoitteet luoda oikeudellinen kehys, ehkäistä loukkauksia, antaa asiaankuuluvaa tietoa, reagoida loukkauksiin ja sekä osoittaa tarvittavat resurssit. *Lavrysen* (2016, s. 78–129) ja *Loven* (2020, s. 246–263) erottavat toisistaan vertikaaliset velvoitteet (valtion ja yksilön välinen suhde) ja horisontaaliset velvoitteet (valtion velvollisuus suojella oikeuksia yksityisissä suhteissa). *Stoyanova* (2023b) puolestaan esittelee eron yleisten ja erityisten velvoitteiden välillä niiden määrittelyn tarkkuuden perusteella. *Gerards* (2023, s. 174–191) taas tekee luokittelun tuomioistuimen velvoitteille yksittäistapauksessa antaman perustelun mukaisesti: valtion toteuttamien toimien kohtuullisuus (*reasonable means*), etujen oikeudenmukainen punninta (*fair balance*), toimien tehokkuus sekä aiempi oikeuskäytäntö.

¹³⁶ *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohta 178; *Vieru v. Moldovan tasavalta* (2024), kohta 78.

loukkaavan teon kohteeksi toisen yksityishenkilön toimesta. Tämä positiivinen velvoite muodostettiin vuoden 1998 ratkaisussa *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta*, jossa oli kyse opettajan oppilaaseensa kohdistaneesta pakkomielteestä, joka kulminoitui oppilaan isän kuolemaan ja oppilaan loukkaantumiseen. Hakijoiden mukaan viranomaiset eivät olleet ryhtyneet riittäviin toimiin suojellakseen oikeutta elämään, vaikka he olivat olleet tietoisia opettajan pakkomielteestä, hänen perheen omaisuuteen kohdistamastaan ilkeväkivaltaista sekä hänen uhkaavasta käyttäytymisestään rehtoria kohtaan silloin, kun tämä oli ilmaissut huolensa opettajan käyttäytymisestä. Ratkaisussaan EIT totesi, ettei jokainen väite rikollisen teon vaarasta voi johtaa siihen, että viranomaisten tulisi ryhtyä operatiivisiin toimiin yksityishenkilöön kohdistuvan vaaran estämiseksi:

-- [B]earing in mind the difficulties involved in policing modern societies, the unpredictability of human conduct and the operational choices which must be made in terms of priorities and resources, such an obligation must be interpreted in a way which does not impose an impossible or disproportionate burden on the authorities (kohta 116).

Valtioille ei siis ole tarkoitus asettaa mahdottomia tai suhteettomia vaatimuksia, vaan velvoitteen syntymiselle määriteltiin ratkaisussa tarkat edellytykset:

-- [I]t must be established to its satisfaction that the authorities knew or ought to have known at the time of the existence of a real and immediate risk to the life of an identified individual or individuals from the criminal acts of a third party and that they failed to take measures within the scope of their powers which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk (kohta 116).

Osman-tapausta seuranneessa oikeuskäytännössä velvollisuutta ryhtyä operatiivisiin suojaustoimenpiteisiin on sovellettu useasti myös naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevissa tapauksissa. Ratkaisussa muodostuneesta niin kutsutusta *Osman*-testistä on eroteltavissa kaksi osaa. Operatiivisen toimintavelvoitteen syntymiseksi tulee ensinnäkin osoittaa, että viranomaiset *tiesivät tai heidän olisi pitänyt tietää* kyseisenä ajankohtana, että yksilöity henkilö on *todellisessa ja välittömässä vaarassa* kolmannen osapuolen rikollisten tekojen vuoksi.

Perheväkivaltatapauksissa tuomioistuin on ottanut huomioon esimerkiksi seuraavat tekijät arvioidessaan, että viranomaiset tiesivät tai heidän olisi pitänyt tietää 3 artiklan vastaisen kohtelun toistumisen vaarasta: tekijän aiempi väkivaltainen käyttäytyminen ja se, että hän ei ole noudattanut suojelumääräyksen ehtoja (*Eremia v. Moldovan tasavalta* 2013, kohta 59), väkivallan lisääntyminen, mikä on jatkuva uhka uhrin terveydelle ja turvallisuudelle (*Opuz v. Turkki* 2009, kohdat 135-136) sekä uhrin toistuvat avunpyynnöt hätäpuhelukeskityksellä sekä viralliset valitukset ja pyynnöt poliisipäällikölle (*Bălșan v. Romania* 2017, kohta 62).

Vuoden 2020 ratkaisussa *Levchuk v. Ukraina* tuomioistuin totesi, että uhrin luopuminen valituksista on perheväkivaltatapauksissa toistuva ilmiö väkivallan erityisluonteen vuoksi. Se katsoi, että automaattinen vetoaminen valitusten peruuttamiseen ilman kattavaa vaaranarviointia on ristiriidassa valtion velvollisuuden kanssa ottaa huomioon perheväkivallan uhrien haavoittuvuus, kun se täyttää 3 ja 8 artiklan mukaisia positiivisia velvoitteitaan.

Vuoden 2024 tapauksessa *A.P. v. Armenia* hakija oli joutunut opettajan ja kylän hallinnollisen johtajan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Koska 14-vuotias hakija oli kehitysvammansa vuoksi erityisen haavoittuvainen ja hyväksikäytössä oli läsnä luottamus- ja auktoriteettiasema, tuomioistuin katsoi suojeluvetoisuuden olevan tapauksessa korostunut ja vaativan viranomaisilta erityistä huolellisuutta. Tuomioistuin katsoi operatiivisen toimintavelvoitteen syntyneen viimeistään siinä vaiheessa, kun eräs oppilas oli ilmaissut epäilynsä koulussa tapahtuvasta hyväksikäytöstä hakijan luokanopettajalle ja myöhemmin myös kahdelle muulle opettajalle. Koulun henkilökunta ei ryhtynyt suojaustoimenpiteisiin vaan ainoastaan lähetti hakijan kotiinsa, mikä mahdollisti hyväksikäytön toistumisen. Siten valtio oli laiminlyönyt positiivisen velvoitteen suojella hakijaa 3 artiklan vastaiselta kohtelulta. Sen sijaan vuoden 2021 tapauksessa *X ym. v. Bulgaria* ei ollut todisteita siitä, että orpokodin henkilökunta olisi tiennyt siellä tapahtuvasta hyväksikäytöstä. Näin ollen tuomioistuimella ei ollut riittävästi tietoa sen toteamiseksi, että viranomaiset olivat tienneet tai heidän olisi pitänyt tietää orpokodissa tapahtuneesta hyväksikäytöstä, eikä operatiivista toimintavelvoitetta katsottu syntyneen.

Mikäli testin ensimmäisen osan vaatimukset täyttyvät, valtion vastuun syntymiseksi tulee vielä osoittaa, että viranomaiset ovat laiminlyöneet ryhtyä toimivaltansa puitteissa sellaisiin toimenpiteisiin, joiden olisi kohtuudella voitu odottaa estävän vaaran toteutumisen. Sopivien operatiivisten toimenpiteiden valitseminen edellyttää kilpailevien oikeuksien ja muiden rajoitusten huolellista tasapainottamista. Viranomaisten tulee varmistaa, että toimenpiteitä toteutettaessa kunnioitetaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita sekä muita oikeudellisia takeita, jotka rajoittavat poliisin toimivaltuuksia rikosten torjunnassa ja tutkinnassa.¹³⁷ Perheväkivaltatapauksissa tuomioistuin on kuitenkin korostanut, että rikoksentehtäjän oikeudet eivät saa syrjäyttää uhrin oikeutta elämään sekä fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen.¹³⁸

Valtion vastuun syntymiseksi ei ole tarpeen osoittaa, että rikollista tekoa ei olisi tapahtunut ilman valtion laiminlyöntiä; riittävää on osoitus siitä, että valtio ei ole ryhtynyt kohtuullisesti käytettävissä oleviin toimenpiteisiin, joilla olisi ollut todellinen mahdollisuus muuttaa lopputulosta tai lieventää vahinkoa.¹³⁹ Valtiolla on harkintavalta sen suhteen, mihin toimenpiteisiin se ryhtyy, sillä tuomioistuimen tehtävänä ei ole korvata kansallisia viranomaisia sopivimpien suojaustoimenpiteiden valinnassa.¹⁴⁰ Laiminlyönnin toteamiseksi tuomioistuimen tulee kuitenkin arvioida, mihin toimenpiteisiin kunkin tapauksen kohdalla olisi tullut ryhtyä.¹⁴¹ Toistuvan tiettyyn henkilöön kohdistuvan väkivallan tapauksissa tuomioistuin on todennut, että

¹³⁷ *Opuz v. Turkki* (2009), kohta 129; *Kurt v. Itävalta* (2021), kohta 166.

¹³⁸ *Opuz v. Turkki* (2009), kohta 147; *Talpis v. Italia* (2017), kohta 123.

¹³⁹ *O'Keeffe v. Irlanti* (2014), kohta 149.

¹⁴⁰ *Eremia v. Moldovan tasavalta* (2013), kohdat 58 ja 76; *Hajduová v. Slovakia* (2010), kohta 47.

¹⁴¹ Tässä arvioinnin vaiheessa on olemassa riski siitä, että tuomioistuin lähestyy lainsäätäjän roolia. Ks. tarkemmin *Stoyanova* 2023b.

viranomaisten tulee paitsi reagoida yksittäisiin tapauksiin, myös toteuttaa yleisiä toimenpiteitä, joilla puututaan taustalla olevaan ongelmaan ja estetään tuleva kaltoinkohtelu.¹⁴²

Tapauksessa *Branko Tomašić ym. v. Kroatia* (2009) mies oli tuomittu vaimoonsa ja lapseensa kohdistuneista uhkauksista viiden kuukauden vankeusrangaistukseen ja samanaikaiseen psykiatriseen hoitoon. Vapauduttuaan hän tappoi vaimonsa, lapsensa ja itsensä. Tuomioistuimien katsoi, ettei valtio ollut ryhtynyt riittäviin toimiin suojellakseen perheen äitiä ja lapsia kuolemaan johtaneelta perheväkivallalta. Viranomaiset eivät olleet tutkineet väkivallantekijän tiloja huolimatta siitä, että hän oli useaan kertaan maininnut omistavansa pommin. Hänelle ei myöskään ollut annettu riittävää ja asianmukaista psykiatrista hoitoa, hänen psykiatrista tilaansa ei ollut arvioitu ennen vankilasta vapauttamista eikä hänelle ollut annettu psykiatrista hoitoa hänen vapauttamisensa jälkeen.

Toisessa kuolemaan johtanutta perheväkivaltaa koskevassa tapauksessa *Kontrová v. Slovakia* (2007) hakija oli tehnyt rikosilmoituksen aviomiehensä häneen kohdistamasta, pitkään jatkuneesta fyysisestä ja henkisestä väkivallasta, mutta perui ilmoituksensa myöhemmin, eikä oikeudellisia toimenpiteitä jatkettu. Myöhemmin poliisille ilmoitettiin, että mies uhkasi tappaa itsensä ja heidän kaksi lastaan haulikolla, mutta mies pakeni ennen poliisien saapumista. Valittaja raportoi tapahtumista seuraavana päivänä, ja mies toteutti uhkauksensa muutama päivä myöhemmin. Viranomaisten olisi tullut ryhtyä seuraaviin toimiin suojatakseen hakijan lasten oikeutta elämään: hakijan tekemän rikosilmoituksen hyväksyminen ja asianmukainen rekisteröinti, rikostutkinnan käynnistäminen ja rikosoikeudellisen menettelyn aloittaminen välittömästi hakijan aviomiestä vastaan, hätäpuhelukeskityksen asianmukainen kirjaaminen ja tilanteesta ilmoittaminen seuraavalle työvuorolle sekä toimenpiteisiin ryhtyminen sen väitteen johdosta, jonka mukaan hakijan aviomiehellä oli haulikko ja hän oli uhkaillut sillä väkivaltaisesti.

Niin ikään perheväkivaltaa koskevassa ratkaisussa *Kurt v. Itävalta* (2021) suuri jaosto täsmensi operatiivisen toimintavelvoitteen sisältöä mainitsemalla esimerkkejä suotavista toimenpiteistä: vaaranhallintasuunnitelmien tekeminen ja koordinoitujen tukipalvelujen tarjoaminen uhreille asianomaisten viranomaisten välisessä yhteistyössä (tietojen vaihto mukaan lukien) sekä hoito-ohjelmien tarjoaminen rikoksentekeijöille. Tutkintavankeutta ei voida periaatteessa käyttää toimenpiteenä, ellei se täytä oikeutta vapautteen koskevan 5 artiklan 1 kohdan vaatimuksia.

Koska toimintavelvoitteen laukaiseva vaara on välitön, voidaan olettaa, että myös velvoitteen sisällön muodostavien operatiivisten toimenpiteiden tulee olla välittömiä.¹⁴³ Laiminlyönnin toteamiseksi tulee siten osoittaa, että viranomaisilla olisi ollut tai olisi pitänyt olla käytettävissään välittömiä toimenpiteitä, joihin he olisivat toimivaltansa puitteissa ja kohtuullisesti arvioituna voineet ryhtyä. Tällaisia toimenpiteitä ei ehkä ole käytettävissä sääntelykehityksen puutteiden vuoksi, jolloin velvoitetta ryhtyä operatiivisiin toimenpiteisiin voidaan tarkastella myös tehokasta sääntelykehystä koskevan velvoitteen näkökulmasta. Näin kaksi ennaltaehkäisevää aineellista velvoitetta kytkeytyvät toisiinsa.¹⁴⁴

¹⁴² *Levchuk v. Ukraina* (2020), kohta 80; *Irina Smirnova v. Ukraina* (2016), kohdat 71 ja 89.

¹⁴³ Tarpeesta erottaa toisistaan riskin välittömyys ja toimenpiteiden välittömyys ks. *Landi v. Italia* (2022), Separate Opinion of Judge Sabato ja *Stoyanova* 2023a, s. 216.

¹⁴⁴ Ks. esim. *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), jossa lainsäädäntö ei mahdollistanut lähestymiskiellon määräämistä perheväkivallan uhreille (kohdat 108–110).

3.2.2 Perheväkivaltatapaukset ja operatiivinen suojeluvelvoite

Tuomioistuimen runsaasta perheväkivaltaa koskevasta oikeuskäytännöstä käy ilmi, ettei *Osman*-testin soveltuminen perheväkivaltatapauksiin ole täysin ongelmatonta. Erityisesti vaatimus vaaran välittömyydestä suojeluvelvoitteen syntymiseksi on herättänyt kysymyksiä ottaen huomioon, että perheväkivallassa on harvoin kyse yksittäisestä vakavan väkivallanteon vaarasta. Koska väkivallalla on tyypillisesti toistuva ja asteittain vakavoituva luonne, mahdollisuus tilanteen kärjistymiseen on olemassa, vaikkei hengen tai epäinhimillisen kohtelun vaara näyttäytyisikään tapauksessa välittömänä. Näin ollen tuomarit *Pinto de Albuquerque*, *Dedov* ja *Hüseynov* ovat katsoneet, ettei perheväkivaltatapauksissa tulisi soveltaa välittömyyden vaatimusta suojeluvelvoitteen syntymiseksi.¹⁴⁵ Tuomioistuin otti asiaan kantaa vuoden 2017 ratkaisussa *Talpis v. Italia* toteamalla, että *Osman*-testiä tulee perheväkivaltatapauksessa soveltaa väkivallan erityinen konteksti huomioon ottaen.

Tapauksessa oli kyse toistuvasta perheväkivallasta, jota hakijan mies kohdisti hakijaan ja hänen lapsiinsa. Kahden väkivallanteon jälkeen hakija teki miehestä rikosilmoituksen ja pyysi suojelutoimenpiteitä, mutta kuulusteluun ryhdyttiin viivästellen ja toisen asian käsittely lopetettiin. Kun toisen asian menettely oli vielä käynnissä, miehen kolmas väkivaltaepISODE johti heidän poikansa kuolemaan ja hakijan vammoihin. Tuomioistuin totesi valtion loukkauksen yleissopimuksen 2 ja 3 artiklaa sekä 14 artiklaa yhdessä niiden kanssa.

Tuomioistuin totesi 2 artiklaa koskevassa arvioinnissaan ensin vaatimukset viranomaisten velvollisuuksista reagoida välittömästi perheväkivaltaa koskeviin väitteisiin sekä noudattaa tällaisissa tapauksissa erityistä huolellisuutta. Tapauksessa viranomaiset olivat laiminlyöneet nämä velvollisuutensa, sillä he eivät olleet ottaneet huomioon hakijan psyykkisiä, fyysisiä tai aineellisia olosuhteita eivätkä arvioineet häneen kohdistuvaa vaaraa. Tuomioistuin totesi vaaran välittömyyttä koskevasta kriteeristä seuraavaa:

‘In the Court’s view, the risk of a real and immediate threat - - must be assessed taking due account of the particular context of domestic violence. In such a situation it is not only a question of an obligation to afford general protection to society - - , but above all to take account of the recurrence of successive episodes of violence within the family unit. - - Having regard also to the fact that the police had been in a position to check, in real time, A.T.’s police record, *the Court considers that they should have known that the applicant’s husband constituted a real risk to her, the imminent materialisation of which could not be excluded.* It therefore concludes that the authorities failed to use their powers to take measures which could reasonably have prevented, or at least mitigated, the materialisation of a real risk to the lives of the applicant and her son.’ (kohta 122)

Vuoden 2021 suuren jaoston ratkaisussa *Kurt v. Itävalta* tuomioistuin kiinnitti asiaan uudelleen huomiota ja selvensi, miten perheväkivallan erityinen konteksti tulisi *Osman*-testin soveltamisessa ottaa huomioon. Tapauksen hakija väitti valtion laiminlyöneen operatiivisen toimintavelvollisuutensa, kun viranomaiset eivät olleet suojelleet häntä ja hänen lapsiaan hänen

¹⁴⁵ *Valiuliene v. Liettua* (2013), Concurring Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, kohta 31; *Volodina v. Venäjä* (2019), Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohta 12; *Kurt v. Itävalta* (2019), Concurring Opinion of Judge Hüseynov, kohta 3.

aviomiehensä pitkään jatkuneelta väkivallalta, joka johti hänen lapsensa kuolemaan. Ratkaisussaan tuomioistuin vahvisti oikeuskäytännössä jo syntyneen vaatimuksen, jonka mukaan viranomaisilta edellytetään perheväkivaltatapauksissa erityistä huolellisuutta.¹⁴⁶ Lisäksi tuomioistuin korosti *Talpis*-ratkaisussa esitettyä vaatimusta reagoida välittömästi perheväkivaltaa koskeviin väitteisiin muodostaen siitä erillisen osansa operatiiviseen toimintavelvoitteeseen.¹⁴⁷ Erityistä huolellisuutta ja välitöntä reagointia edellytetään, sillä mahdollinen toimimatta jättäminen tai viivyttely tekee väkivallasta tehdyt ilmoitukset hyödyttömiksi luomalla rankaisemattomuuden tilanteen, joka edistää väkivallantekojen toistumista.¹⁴⁸

Mikäli viranomaiset ovat saaneet tietoonsa perheväkivaltaa koskevia väitteitä, heidän on suoritettava itsenäinen, ennakoiva ja kattava vaaran arviointi selvittääkseen, onko olemassa yhden tai useamman tunnistetun perheväkivallan uhrin henkeä uhkaava todellinen ja välitön vaara. Tämä ratkaisussa artikuloitu menettelyllinen velvoite suorittaa vaaran arviointi ei rajoitu ainoastaan perheväkivaltatapauksiin, vaan se liitettiin olennaiseksi osaksi velvoitetta ryhtyä operatiivisiin suojatoimenpiteisiin.¹⁴⁹

Viranomaisilla on velvollisuus tehdä itsenäinen, ennakoiva ja kattava vaaranarviointi 2 artiklan vastaisesta kohtelusta. Viranomaisten ei pidä luottaa pelkästään uhrin vaarakäsitykseen, vaan täydentää sitä omalla arviollaan, mieluiten käyttämällä standardoituja vaaranarviointivälineitä ja tarkistuslistoja sekä keräämällä ja arvioimalla tietoja kaikista asiaankuuluvista vaaratekijöistä ja tapauksen osatekijöistä, myös muilta valtion viranomaisilta. Vaaran arvioinnin suorittaminen tulee dokumentoida jossakin muodossa, ja siitä tulee ilmoittaa muille sidosryhmille, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä vaarassa olevien henkilöiden kanssa; viranomaisten tulee pitää myös uhri ajan tasalla vaaranarvioinnin tuloksista ja antaa tarvittaessa neuvoja ja suosituksia käytettävissä olevista oikeudellisista ja toiminnallisista suojatoimenpiteistä. Perheväkivaltatapauksessa vaaran arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota kaikkiin mahdollisiin uhreihin, jotta voidaan puuttua eri henkilöihin kohdistuviin, mahdollisesti eri tasoihin vaaroihin.

¹⁴⁶ *Kurt v. Itävalta* (2021), kohta 166; *Talpis v. Italia* (2016), kohta 129.

¹⁴⁷ *Kurt v. Itävalta* (2021), kohta 165. Ratkaisun jälkeisessä oikeuskäytännössään tuomioistuin arvioi usein erikseen, ovatko viranomaiset reagoineet välittömästi perheväkivaltaa koskeviin väitteisiin, esim. *Y ym. v. Bulgaria* (2022), kohdat 91–97; *De Giorgi v. Italia* (2022), kohdat 72–75; *Landi v. Italia* (2022), kohdat 82–87. Lähestymistapa ei ole kuitenkaan säännönmukainen, esim. *Tkheldze v. Georgia* (2021), kohdat 52–57; *A ja B v. Georgia* (2022), kohdat 47–49; *N.D. v. Sveitsi* (2025), kohdat 64–67. Vaikka reagoinnin välittömyyttä tarkastellaan usein erikseen, velvoite ei kuitenkaan voi syntyä minkä tahansa väitteen perusteella, vaan ainoastaan silloin, kun valtion tietämystä ja vaaran todellisuutta ja välittömyyttä koskevat kriteerit täyttyvät. *Landi v. Italia* (2022), Separate Opinion of Judge Sabato, kohta 8.

¹⁴⁸ *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 104.

¹⁴⁹ *Kurt v. Itävalta* (2021), kohta 159. Velvoitetta on myöhemmin sovellettu myös muissa kuin perheväkivaltatapauksissa, ks. esim. koulukavereiden välistä kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskeva *Derenik Mkrtchya ja Gayane Mkrtchyan v. Armenia* (2021), kohta 50. Ks. myös *Stoyanova* 2023, s. 211–213, jossa pohditaan vaaranarviointivelvoitteen suhdetta operatiiviseen toimintavelvoitteeseen ja todetaan, että edellisen rooli jälkimmäisen 'olennaisena osana' on epäselvä. *Kurt*-ratkaisussa tuomioistuin määritteli, että riittävä vaaranarviointi on edellytys operatiivisen toimintavelvoitteen täyttymiselle (kohta 159). Vaikka vaaranarviointia ei selvästi ollut tapauksessa tehty, tuomioistuin ei kuitenkaan katsonut velvoitetta laiminlyödyn, todeten, että vaikka vaaranarviointi olisi tehty, sen tuloksena ei olisi todettu todellista ja välitöntä vaaraa (kohta 206).

Viranomaisia tulee myös kouluttaa perheväkivallan erityispiirteistä vaaranarvioinnin laadun varmistamiseksi (kohdat 167–174).

Selvitettyään vaaranarviointia koskevan velvoitteen sisältöä tuomioistuin siirtyi tarkastelemaan kysymystä siitä, miten kriteeriä vaaran välittömyydestä tulisi perheväkivaltatapauksissa arvioida. Istanbulin sopimukseen, sen selitysmuistioon sekä sitä valvovan asiantuntijaelimen GREVION lausuntoihin viitaten suuri jaosto totesi, että arvioinnissa on otettava asianmukaisesti huomioon perheväkivallan erityispiirteet ja *Osman*-tapauksen kaltaisista, yksittäistapauksiin perustuvista tapauksista poikkeava luonne. Näitä perheväkivallan ominaispiirteitä ovat väkivallan toistuvat jaksot, joilla on usein ajan mittaan voimistuva tiheys, voimakkuus ja vaarallisuus. Kun väkivallan tyypillisesti asteittain vakavoituva luonne otetaan huomioon, vaatimus vaaran välittömyydestä täyttyy myös jatkuvassa perheväkivaltatilanteessa, vaikka hyökkäyksen tarkkaa ajankohtaa ja tapahtumapaikkaa ei tietyssä tapauksessa voitaisi ennakoita.¹⁵⁰

Tuomioistuin tiivistä ratkaisussa esitetyn selvityksensä operatiivisen toimintavelvoitteen laajuudesta ja sisällöstä perheväkivaltatapauksissa seuraavasti:

- (a) Viranomaisten on reagoitava välittömästi perheväkivaltaa koskeviin väitteisiin;
- (b) Kun viranomaiset saavat tällaisia väitteitä tietoonsa, niiden on tarkistettava, onko yhden tai useamman yksilöidyn perheväkivallan uhrin henkeä uhkaava todellinen ja välitön vaara olemassa, tekemällä itsenäinen, ennakoiva ja kattava vaaranarviointi. Heidän on otettava asianmukaisesti huomioon perheväkivallan erityinen konteksti arvioidessaan vaaran todellisuutta ja välittömyyttä;
- (c) Jos vaaranarviointi osoittaa, että henkeä uhkaava todellinen ja välitön vaara on olemassa, viranomaisten on toteutettava ennaltaehkäiseviä operatiivisia toimenpiteitä tämän vaaran torjumiseksi. Näiden toimenpiteiden on oltava riittäviä ja oikeassa suhteessa arvioituun vaaratasoon nähden. Asianmukainen ennaltaehkäisevä toiminta edellyttää usein useiden viranomaisten välistä koordinoitua kuten nopeaa tietojen vaihtoa (kohta 190).

Suuren jaoston *Kurt*-ratkaisussa esittämä yksityiskohtainen selvitys *Osman*-testin soveltamisesta perheväkivaltatapauksissa oli tervetullut, sillä oikeustila oli aikaisemmin tältä osin epäselvä.¹⁵¹ Vaikka vaatimusta vaaran välittömyydestä ei perheväkivaltatapauksissa varsinaisesti mitätöity, ratkaisussa tehtiin selväksi, että testiä tulee vastedes soveltaa joustavammin niin, että huomioidaan väkivallan muunlaisesta rikollisuudesta poikkeava erityisluonne. Tämän yleisten periaatteiden ansiokkaan muutoksen konkreettiset vaikutukset

¹⁵⁰ *Kurt v. Itävalta* (2021), kohdat 175–176.

¹⁵¹ Ratkaisun jälkeisessä oikeuskäytännössä tuomioistuin on käyttänyt ratkaisussa asetettuja arviointiperusteita paitsi muissa 2 artiklaa koskevissa tapauksissa, myös 3 artiklan (esim. *De Giorgi v. Italia* (2022), kohta 70) ja 8 artiklan kohdalla (esim. *Malagić v. Kroatia* (2022), kohta 59).

oikeuskäytäntöön ovat kuitenkin jääneet epäselviksi.¹⁵² Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ettei muutoksella ole ollut tapausta seuranneessa oikeuskäytännössä merkittävää vaikutusta, sillä tuomioistuin on keskittynyt tarkastelemaan vaaranarvioinnin toteutumista sen sijaan, että arvioitaisiin väkivallan tosiasiallisen toistumisen todennäköisyyttä.¹⁵³ Muutoksen konkreettiset vaikutukset eivät käyneet ilmi myöskään *Kurt*-ratkaisussa. Vaikka ratkaisu oli lähes yksimielinen yleisten periaatteiden muotoilusta, tuomariston näkemykset jakautuivat niiden soveltamisesta tapauksen tosiseikkoihin. Eriävässä mielipiteessään suuren jaoston seitsemän tuomaria katsoivat, ettei tapauksessa suoritettussa vaaranarvioinnissa ollut otettu perheväkivallan erityisluonnetta huomioon.

Vähemmistö katsoi vaaranarvioinnin olennaisilta osin riittämättömäksi, sillä se kohdistettiin ainoastaan hakijaan eikä hänen lapsiinsa. Arviointi oli myös sisällöllisesti puutteellinen, sillä siinä annettiin perusteettomasti painoarvoa poliisin kuulusteluissa syntyneelle käsitykselle miehestä rauhallisena ja ystävällisenä henkilönä sekä viiveelle, joka hakijalla oli ollut kuristus- ja raiskausilmoitusten tekemisessä. Lisäksi viranomaiset vähätelivät uhkaa perheväkivallan tapahtumisesta myös kodin ulkopuolella, ja suorittivat miehen aseensa saatavuuden tarkastuksen ainoastaan muodollisesti. Arvioinnissa ei myöskään annettu riittävää painoarvoa viitteille voimistuvasta perheväkivallasta, kuten uhrin kuristamisyritykselle.¹⁵⁴

Tuomareiden enemmistö katsoi suoritettua vaaranarvioinnin olleen itsenäinen, ennakoiva ja kattava. Viranomaiset eivät tieneet tai heidän ei olisi tullut tietää poikaan kohdistuneesta todellisesta ja välittömästä hengenvaarasta: tuolloin saatavilla olevien tietojen perusteella ei vaikuttanut todennäköiseltä, että mies nopealla aikataululla hankkisi aseensa, menisi lastensa kouluun ja tappaisi oman poikansa. Näin ollen velvoitetta ryhtyä operatiivisiin suojatoimenpiteisiin ei ollut tapauksessa syntynyt (kohdat 203–209).

Tuomioistuimen ratkaisu tapauksessa *Kurt v. Itävalta* osoittaa, että kynnys operatiivisen toimintavelvoitteen laukeamiseen on yhä korkea myös perheväkivaltatapauksissa. Vaikka tietämystä hyökkäyksen tarkasta ajankohdasta ja tapahtumapaikasta ei velvoitteen syntymiseksi vaadita, ratkaisussa annettiin kuitenkin painoarvoa sille, että väkivalta tapahtui epätyypillisesti kodin ulkopuolella. Vaaran tulee myös olla tiettyyn yksilöityyn henkilöön kohdistuva: vaatimus vaaran todellisuudesta ja välittömyydestä ei täyttynyt hakijan pojan kohdalla, kun hyökkäykset olivat aiemmin kohdistuneet pääsääntöisesti hakijaan. Lisäksi kyse tulee nimenomaisesti olla

¹⁵² *McQuigg* 2021, s. 554–556. Ks. myös *Stoyanova* 2023, s. 209–210 ja *De Vido* 2020, s. 64–65, joissa tulkitaan, että vaatimusta vaaran välittömyydestä perheväkivaltatapauksessa ei *Kurt*-ratkaisussa ainoastaan muutettu vaan se poistettiin: riittävää on, että väkivaltaa on jo tapahtunut ja että se todennäköisesti tulee toistumaan.

¹⁵³ *Stoyanova* 2023, s. 209–210. EIT ei lähtökohtaisesti selvittä, olisiko valtion todella pitänyt tietää ja käyttää vaaranarvioinnin toteuttamisen tarkastelua keinona arvioida tietämysvaatimuksen täyttymistä. Ks. tosin *Tkheldze v. Georgia* (2021), kohta 53: ‘Where there is a lasting situation of domestic violence, there can hardly be any doubt about the immediacy of the danger posed to the victim.’ Samoin myös *A ja B v. Georgia* (2022), kohta 47.

¹⁵⁴ *Kurt v. Itävalta* (2021), Joint Dissenting Opinion of Judges Turković, Lemmens, Harutyunyan, Elósegui, Felici, Pavli and Yüksel.

yleissopimuksen 2, 3 tai 8 artiklan vastaisen kohtelun vaarasta; minkä tahansa väkivallan vaara ei laukaise valtion velvoitetta ryhtyä operatiivisiin suojatoimenpiteisiin.¹⁵⁵

Vaikka tuomioistuimen ei voida *Kurt*-ratkaisussa katsoa antaneen suurta merkitystä perheväkivallan erityispiirteiden huomioimiselle vaaranarviossa, ratkaisua seurannut oikeuskäytäntö vaikuttaa joiltakin osin lupaavammalta. Havainnollistava on tuomioistuimen ratkaisu vuoden 2022 tapauksessa *Y ym. v. Bulgaria*, jota arvioidessaan tuomioistuin antoi perheväkivallan erityiselle kontekstille huomattavaa painoarvoa. Koska miehen aikaisemmissa hyökkäyksissä ei ollut kyse fyysisestä väkivallasta ja niistä oli tehty vain kolme ilmoitusta, ilman perheväkivallan erityiskontekstin huomioimista vaatimus vaaran välittömyydestä ei välttämättä olisi täytynyt. Näin ollen *Kurt*-ratkaisussa tehdyn muutoksen voidaan väittää vaikuttaneen siihen, että velvoitteen katsottiin syntyneen.

Tapauksessa mies oli tappanut vaimonsa kolmen vuoden asumuseron jälkeen. Tätä ennen mies oli uhkaillut ja seurannut naista sekä kohdistanut väkivaltaa naisen asunnon ulkopuolella sijainneeseen omaisuuteen. Arvioinnissaan tuomioistuin katsoi, että viranomaisten olisi tullut tehdyistä ilmoituksista ymmärtää, että kyseessä oli perheväkivallan erityiskonteksti ja sen tyypillinen dynamiikka. Naisen seuraaminen, tappouhkausten esittäminen ja hyökkäysten tapahtuminen nopeasti peräkkäin osoittivat merkkejä miehen naiseen kohdistuvasta vihamielisestä, väkivaltaisesta ja pakkomielleisestä asenteesta. Koska ilmoitukset sisälsivät väitteen myös aseiden omistamisesta, viranomaisten olisi tullut ymmärtää naiseen kohdistuneen hengenvaaran todellisuus ja välittömyys, mikäli heitä olisi koulutettu perheväkivallan erityispiirteistä *Kurt*-ratkaisussa asetetun vaatimuksen mukaisesti.¹⁵⁶

Tapauksessa *N.D. v. Sveitsi (2025)* mies oli siepannut hakijan, kiduttanut häntä yli yhdentoista tunnin ajan ja yrittänyt tappaa hänet sen jälkeen, kun hakija oli ilmoittanut aikovansa päättää heidän suhteensa. Ennen tekoa hakija ei ollut tehnyt miehestä rikosilmoitusta, eikä esittänyt väitteitä fyysisestä väkivallasta tai turvattomuuden tunteesta. Tuomioistuimen mukaan operatiivinen toimintavelvoite oli kuitenkin syntynyt viimeistään siinä vaiheessa, kun poliisille ilmoitettiin miehen häirinneen hakijaa puhelimitse ja tekstiviestein. Viranomaisten käytettävissä olleet tiedot viittasivat merkittävään hakijaan kohdistuneeseen vaaraan: mies oli aikaisemmin tuomittu entisen kumppaninsa murhasta ja raiskauksesta sekä uhkailusta ja pakottamisesta toista entistä kumppania kohtaan. Lisäksi psykiatriset lausunnot osoittivat, että erityisesti erotilanteet saattoivat laukaista miehessä väkivaltaista käyttäytymistä. Hakija ei ollut tietoinen miehen menneisyydestä ja siten häneen kohdistuvasta vaarasta, minkä vuoksi viranomaisilla oli erityinen velvollisuus arvioida vaaran vakavuutta huolellisesti ja ryhtyä tarvittaviin toimiin sen torjumiseksi.

3.3 Velvoite säätää tehokas oikeudellinen kehys

Edellä on kuvattu valtion positiivista velvoitetta ryhtyä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin suojellakseen yksilöä toisen yksityishenkilön häneen kohdistamalta 2, 3 tai 8 artiklan vastaiselta kohtelulta. Yksittäistä vahingon vaaraa koskevan operatiivisen toimintavelvoitteen lisäksi

¹⁵⁵ *Kurt v. Itävalta (2021)*, Concurring Opinion of Judge Koskelo, joined by Judges Lubarda, Ravarani, Kucsko-Stadlmayer, Polackova, Ilievski, Wennerström and Sabato.

¹⁵⁶ Ratkaisun tarkempi analyysi ks. *McQuigg 2022*.

valtioilla on myös velvoite varmistaa tällaisen väkivallan yleinen ennaltaehkäisy tehokkaan sääntelykehyksen avulla. Velvoite edellyttää tehokkaan sääntelykehyksen luomista sekä sen käytännön soveltamista siten, että yksilöä voidaan suojella asianmukaisesti hänen fyysisen ja psyykkisen koskemattomuutensa loukkauksilta.¹⁵⁷ Oikeuskirjallisuudessa velvoitetta on luonnehdittu yleissopimuksen perustavanlaatuisimmaksi tai keskeisimmäksi positiiviseksi velvoitteeksi, joka muodostaa vähimmäistason valtion velvoitteelle turvata yleissopimuksessa taatut oikeudet.¹⁵⁸

Samoin kuin operatiivisia toimenpiteitä koskevan velvoitteen kohdalla, myös väkivallan yleisen ennaltaehkäisyvelvoitteen laiminlyönnin arvioinnissa kiinnitetään huomiota valtion tietämykseen tapauksessa käsillä olleesta vaarasta. Kuitenkaan sääntelykehystä koskeva velvoite ei edellytä syntyäkseen valtion tietämystä todellisesta ja välittömästä vaarasta, joka kohdistuu tiettyyn, etukäteen tunnistettavissa olevaan henkilöön. Tietämysvaatimus täyttyy jo silloin, kun valtio tiesi tai sen olisi pitänyt tietää vaarasta yleisellä tasolla; arvioitavana olevan tapauksen yksittäinen hakija on lähinnä tämän yleisen ongelman edustaja.¹⁵⁹ Velvoitteen laiminlyöntiä ei kuitenkaan todeta kansallisen sääntelykehyksen yleisten puutteiden perusteella, vaan puutteiden on oltava syy-yhteydessä tiettyyn hakijalle aiheutuneeseen vahinkoon. Sääntelykehyksen tehokkuutta ei siis tarkastella yleisellä tasolla, vaan sitä arvioidaan yksittäisen tapauksen olosuhteita vasten.¹⁶⁰

Kuten muita positiivisia velvoitteita, myös tehokasta sääntelykehystä koskevaa velvoitetta on tulkittava siten, ettei siitä aiheudu lainsäätäjälle tai viranomaisille kohtuutonta taakkaa eikä mahdottomia ja suhteettomia rasitteita.¹⁶¹ Valtiolla on harkintavaltaa siinä, millä tavoin sääntelykehys järjestetään vastaamaan velvoitteen asettamia vaatimuksia. Tuomioistuin ei määrittele tai edellytä sopivinta oikeudellista kehystä yleissopimuksen takaamien oikeuksien suojaamiseksi, vaan arvioi sääntelykehyksen tarjoaman suojan riittävyttä yksittäisen

¹⁵⁷ *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohta 179.

¹⁵⁸ *Starmer* 2001, s. 147; *Mowbray* 2004, s. 225; *Xenos* 2011, s. 107.

¹⁵⁹ Valtion katsottiin olleen systeemisestä ongelmasta tietoinen esimerkiksi tapauksessa *K.U. v. Suomi* (2008, kohta 48), jossa viranomaiset eivät ryhtyneet toimiin alaikäiseen kohdistuvaan verkkohäirintään puuttumiseksi, sekä tapauksessa *O'Keefe v. Irlanti* (2014, kohta 162), jossa kyse oli koulussa tapahtuneesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja valtion passiivisuudesta koululaitoksen rakenteellisten puutteiden korjaamisessa. Sen sijaan tietämysvaatimus ei täytynyt tapauksessa *Xym. v. Bulgaria* (2021, kohta 196), jossa systeemisestä lasten hyväksikäytöstä orpokodeissa ei katsottu olleen näyttöä.

¹⁶⁰ *Kurt v. Itävalta* (2019), kohta 77. Myös syy-yhteyden vaatimuksessa on enemmän liikkumavaraa sääntelykehystä koskevan velvoitteen kohdalla verrattuna operatiivisen toimintavelvoitteeseen, ks. *Stoyanova* 2023b, s. 32.

¹⁶¹ *O'Keefe v. Irlanti* (2014), kohta 144.

tapauksen kohdalla.¹⁶² Arvioinnissaan tuomioistuin tarkastelee paitsi eduskunnan säätämiä lakeja, myös asetuksia ja muita lakia alemman asteisia säädöksiä. Lisäksi tuomioistuin arvioi sääntelykehysten tosiasiallista täytäntöönpanoa, kuten tutkinnan tehokkuutta sekä rikosoikeudellisten menettelyjen laatua.¹⁶³

Vaikka valtiolla on harkintavaltaa positiivisen velvoitteensa täyttämisen, sääntelykehysten ja sen toimeenpanon tulee olla riittävän tehokkaita suhteessa kyseessä olevan oikeuden loukkaukseen. Tuomioistuin on katsonut, että vakavammissa, usein fyysisissä yksityishenkilöiden välisen väkivallan tapauksissa velvoite edellyttää rikosoikeudellisten säännösten olemassaoloa sekä niiden tehokasta soveltamista käytännössä. Erityisesti lapsilla ja muilla haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä on oikeus tehokkaaseen suojeluun. Kun kyse on vähemmän vakavista yksityishenkilöiden välisistä teoista, myös siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot voivat tarjota riittävän suojan.¹⁶⁴

Tapauksessa *Söderman v. Ruotsi* (2013) hakija oli saanut tietoonsa, että hänen isäpuolensa oli yrittänyt kuvata häntä salaa alasti. Teko tapahtui vuonna 2002, jolloin hakija oli 14-vuotias. Koska Ruotsin lainsäädäntö ei tuolloin kattanut kyseisten tekojen rangaistavuutta, isäpuoli vapautettiin syytteenstä. Arvioinnissaan tuomioistuin toisti yleisesti, että kun kyse ei ole yksityiselämän suojan keskeisimpiä ulottuvuuksia uhkaavista (fyysisistä) teoista vaan vähemmän vakavista (psykkistä koskemattomuutta loukkaavista) teoista, velvoite ei aina edellytä rikosoikeudellisten mekanismien käyttöönottoa. Tässä tapauksessa tuomioistuin katsoi, ettei rikoslain soveltaminen olisi ollut välttämättä ainoa tapa, jolla vastaajavaltio olisi voinut täyttää velvoitteensa. Koska siviilioikeudelliset keinot eivät kuitenkaan olleet tarjonneet suojaa tapauksen hakijalle, sääntelykehys ei suojellut hakijan oikeutta yksityiselämään yleissopimuksen 8 artiklan mukaisesti, vaikka hänen henkilökohtaista koskemattomuuttaan oli loukattu merkittävästi. Vaikka tapauksen mukaiset teot kattava uusi lainsäädäntö otettiin käyttöön vuonna 2013, tekoajankohtana voimassa ollut oikeudellinen kehys ei taannut hakijalle riittävää suojaa, erityisesti, kun otetaan huomioon hakijan alaikäisyys, tekojen tapahtuminen hänen kodissaan sekä se, että tekijänä oli uhrin isäpuoli.

¹⁶² Esim. *Kowal v. Puola* (2012), kohta 48: '[I]t is for the national authorities to organise their legal systems so as to comply with their obligations under the Convention - -.' Myös *Levchuk v. Ukraina* (2020), kohta 83: '[I]t is primarily for the national courts to resolve problems of interpretation of domestic legislation, and the Court is not in a position to take their place in this matter - - . However, while granting substantial deference to the national courts in the choice of appropriate measures, the Court is obliged to review their conclusions from the viewpoint of the Convention - - .'

¹⁶³ *Stoyanova* on luokitellut oikeuskäytännössä havaittavat puutteet velvoitteen täyttämiseksi neljään ryhmään: sääntelykehysten puuttuminen, kehysten laadulliset puutteet, tehoton täytäntöönpano ja ongelmallisen sääntelykehysten käyttöönotto (2023, s. 176–181). Koska velvoite koskee myös sääntelykehysten tehokasta täytäntöönpanoa, se on tiiviissä yhteydessä tehokasta tutkintaa koskevaan menettelylliseen positiiviseen velvoitteeseen.

¹⁶⁴ Yleissopimuksen 8 artiklan kohdalla tuomioistuin on katsonut rikosoikeudellisten toimien olevan tarpeen sellaisten vakavien tekojen tehokkaaksi ennaltaehkäisemiseksi, jotka uhkaavat yksityiselämän suojan keskeisimpiä ulottuvuuksia; ks. esim. *M.C. v. Bulgaria* (2003), kohta 150. Sitä vastoin 2 ja 3 artiklan soveltamisalaan kuuluvat teot ovat yleensä vakavuudeltaan sellaisia, että rikosoikeudellisia mekanismeja edellytetään: tuomioistuin on näitä artikloja soveltaessaan usein sisällyttänyt rikosoikeudelliset mekanismit velvoitteen määritelmään. Ks. esim. *Opuz v. Turkki* (2009), kohta 128 ja *Valiuliene v. Liettua* (2013), kohta 75. Voi kuitenkin olla mahdollista, että esimerkiksi henkistä perheväkivaltaa koskevassa tapauksessa 3 artiklan soveltamiskynnys ylittyisi, mutta rikosoikeussääntelyä koskevia toimia ei edellytettäisi; ks. *Hedlund* 2024, s. 7. Vaaran vakavuudesta velvoitteen laajuuden määrittäjänä ks. tarkemmin *Lavrysten* 2014, s. 96–98.

Seksuaalisen häirinnän ei ole oikeuskäytännössä lähtökohtaisesti katsottu edellyttävän rikosoikeudellisten mekanismien käyttämistä silloin, kun teot eivät ole fyysisiä. Tällöin ei edellytetä sellaisen tehokkaan rikosoikeudellisen säännöksen olemassaoloa, joka kattaa kyseisen teon. Näin todettiin esimerkiksi seksuaalista häirintää työpaikalla koskevassa tapauksessa *C. v. Romania* (2022), jossa valtion rautatieasemalla työskennellyt siivoaja oli väitetysti joutunut asemapäällikön seksuaalisen lähentelyn ja aggressiivisen käyttäytymisen kohteeksi kahden vuoden ajan. Urheiluvalmentajan alaikäisiin tyttöihin kohdistamaa seksuaalista häirintää koskevassa tapauksessa *A, B ja C v. Latvia* (2016) tuomioistuin totesi rikosoikeudellisten toimien olleen tarpeen siltä osin, kun kyse oli seksuaalista koskettamista koskevista väitteistä. Siviilioikeudellisten mekanismien katsottiin tarjoavan riittävän suojan tilanteissa, joissa valmentaja oli mennyt tyttöjen pukuhuoneeseen, katsonut heidän vaihtavan vaatteita, koskettanut näennäisesti vahingossa heidän intiimejä ruumiinosiaan, painostanut hakijaa nukkumaan kisamatkalla kanssaan samassa sängyssä sekä mennyt saunaan hakijan ollessa siellä puolipukeissa ja pilkannut hänen ulkonäköään. Sen sijaan tilanne, jossa valmentaja oli saunonut hakijoiden kanssa alastomana ja hieronut heitä myös intiimejä ruumiinosia koskettaen, koski tuomioistuimen mukaan yksityiselämän intiimejä näkökohtia ja edellytti näin ollen rikosoikeudellisten mekanismien olemassaoloa ja niiden tehokasta soveltamista.

Tuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy ilmi, että rikosoikeudellisten mekanismien tarkastelu on naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa usein keskeistä.¹⁶⁵ Esimerkiksi perheväkivallan yhteydessä tuomioistuin on todennut velvoitteen edellyttävän yleensä rikosoikeudellisia suojamekanismeja. Näihin mekanismeihin lukeutuu erityisesti perheväkivallan kriminalisointi säättämällä tehokkaista, oikeasuhtaisista ja varoittavista seuraamuksista. Tiettyä kansallisen rikoslain muotoilua ei vaadita: perheväkivalta voidaan luokitella kansallisessa oikeusjärjestelmässä erilliseksi rikokseksi tai muiden rikosten raskauttavaksi tekijäksi. Perheväkivallan kriminalisoinnin lisäksi velvoite edellyttää, että kansallinen oikeudellinen kehys mahdollistaa suojelutoimenpiteiden riittävyuden. Käytettävissä olevien oikeudellisten ja operatiivisten toimenpiteiden 'työkalupakin' on tarjottava viranomaisille sopiva valikoima vaihtoehtoja, joista valita riittävä ja oikeasuhtainen toimenpide kunkin tapauksen olosuhteissa arvioituun vaaratasoon nähden.¹⁶⁶ Erityisesti vakavissa perheväkivaltatapauksissa lainsäädännön on esimerkiksi mahdollistettava julkinen syytteesenpano.¹⁶⁷

Tuomioistuin on todennut tehokasta sääntelykehystä koskevan velvoitteen laiminlyönnin Venäjän kohdalla kahdessa 3 artiklan soveltamisalaan kuuluvassa, perheväkivaltaa koskevassa ratkaisussa (*Volodina v. Venäjä*, 2019 ja *Tunikova ym. v. Venäjä*, 2021). Venäjän rikoslainsäädäntö ei tunnista perheväkivaltaa omana rikoksenaan tai muiden rikosten raskauttavana tekijänä, ja julkisen syytteen nostamiseksi edellytetään perheväkivaltatapauksissakin vammojen tiettyä vakavuutta.

¹⁶⁵ Rikosoikeudellisten mekanismien viimesijaisuudesta ks. *M.C. v. Bulgaria* (2003), Concurring Opinion of Judge Tulkens. Tuomari katsoo rikosoikeudellisten mekanismien käytön edellyttävän jopa positiivisten velvoitteiden yhteydessä tiettyä pidättyvyyttä todeten, ettei se ole aina tehokkainta ei-toivotun käytöksen ennaltaehkäisemiseksi. Samankaltaisesti myös *Peršak 2020* ja *Stoyanova 2020*, s. 123–125.

¹⁶⁶ *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 95. Tällä tavoin kaksi aineellista positiivista velvoitetta (velvoite ottaa käyttöön tehokas sääntelykehys sekä velvoite ryhtyä operatiivisiin suojatoimenpiteisiin) ovat yhteydessä toisiinsa. Riittävä ja oikeasuhtainen toimenpide ei aina ole rikosoikeudellinen: sääntelykehyksen tarjoaman suojan tulee siis ulottua myös rikosoikeuden ulkopuolelle, vaikka tuomioistuin yleensä keskittyykin sen arviointiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevissa tapauksissa. Ks. esim. perheväkivallantekijän häätöä koskeva *Levchuk v. Ukraina* (2020).

¹⁶⁷ *Volodina v. Venäjä* (2019), kohdat 78–79 ja 82; *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 86.

Sääntely ei myöskään mahdollista lähestymiskiellon tai muiden suojelumääräysten tarjoamista uhreille.

Tuomioistuin totesi velvoitteen loukkauksen myös vuoden 2024 ratkaisussa *Vieru v. Moldovan tasavalta*. Voimassa ollut sääntelykehys ei mahdollistanut tehokasta puuttumista perheväkivaltaan tapauksessa, jossa oli kyse vähäisestä mutta pitkäaikaisesta fyysisestä väkivallasta sekä jatkuvasta henkisestä väkivallasta, joka jatkui myös sen jälkeen, kun entiset puoliset eivät enää asuneet yhdessä. Lähestymiskiellon rikkomista ja muita väkivallantekoja koskevat rikosprosessit päätettiin rikoslain lievempien säännösten soveltamisen sekä vanhentumisajan päättymisen perusteella. Käsittelyn päättämisen arvioinnissa tapausta ei tarkasteltu perheväkivallan erityisessä kontekstissa kiinnittämällä kokonaisuutena huomiota väitteisiin eri väkivallan muodoista kuten henkisestä väkivallasta, häirinnästä ja vainoamisesta. Rikoslaki ei aikaisemmin myöskään tunnistanut eronnutta ja erillään asuvaa avioparia perheenjäseniksi. Nämä puutteet sääntelykehyksessä sekä sen täytäntöönpanossa mahdollistivat väkivallan jatkumisen lukuisista suojelumääräyksistä huolimatta 3 artiklasta johtuvien velvoitteiden vastaisesti.

Valtiolta edellytetään rikosoikeudellisia mekanismeja myös vakavalta henkiseltä perheväkivallalta suojaamiseksi. Vaikka henkinen väkivalta voi yksittäistapauksessa vaikuttaa vähäiseltä, sillä voi olla vakavia kumulatiivisia vaikutuksia. Vakavuuden arvioinnissa otetaan huomioon esimerkiksi uhrin haavoittuvuus, väkivallan jatkuvuus sekä vaaran kohdistuminen keskeisiin suojattuihin intresseihin kuten itsemääräämisoikeuteen, vapauteen tai ihmisarvoon.¹⁶⁸

Siviilioikeudellisten keinojen ei katsottu tarjoavan uhrille riittävää suojaa esimerkiksi vuoden 2021 tapauksessa *Volodina v. Venäjä (No. 2)*, jossa hakijan mies oli julkaissut hakijan intiimejä valokuvia nöyryytys- ja halventamistarkoituksessa, seurannut tämän liikkeitä GPS-laitteen avulla sekä lähettänyt tappouhkauksia sosiaalisen median välityksellä. Yleissopimuksen 8 artiklasta johtuvien velvoitteiden todettiin edellyttävän rikosoikeudellisia toimenpiteitä myös vuoden 2024 ratkaisussa *M.Ş.D. v. Romania*, jossa 18-vuotiaan hakijan entinen poikaystävä oli levittänyt hakijan intiimejä kuvia esimerkiksi hänen perheelleen sekä julkaissut kuvat ja hänen yhteystietonsa seuralaispalvelusivustolla. Koska rikoslakia oli sovellettu tavalla, joka ei kattanut intiimien kuvien levittämistä ilman suostumusta, hakija jäi ilman riittävää suojaa, vaikka kyseistä rikosoikeudellista säännöstä selvennettiin myöhemmässä kansallisessa oikeuskäytännössä.

Maan hallitusta kritisoineen toimittajan yksityisyyden vakavaa loukkaamista koskevassa vuoden 2019 ratkaisussa *Khadija Ismayilova v. Azerbaidžan* tuomioistuin katsoi hakijaan kohdistuneiden tekojen olleen vakavuudeltaan sellaisia, että niiltä suojaamiseksi edellytettiin rikosoikeudellisia suoja mekanismeja. Hänen ihmisarvoaan ja yksityiselämäänsä loukattiin räikeästi tunkeutumalla hänen kotiinsa ja asentamalla sinne piuhvoja ja piilotettuja videokameroita, kuvaamalla häntä luvatta hänen omassa kodissaan, levittämällä kuvattua intiimiä materiaalia julkisesti sekä uhkaamalla häntä kirjeitse julkisella nöyryytyksellä. Arvioinnissaan tuomioistuin otti huomioon, että hakija oli tunnettu toimittaja, ja piti uskottavana sitä, että nämä hiljentämiseen tähtäävät teot olivat yhteydessä hänen ammattitoimintaansa.

Jäsenvaltioiden tulee varmistaa tehokkaan rikosoikeudellisen sääntelykehysten olemassaolo ja sen tehokas täytäntöönpano myös raiskauksen ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön kaltaisten vakavien tekojen kohdalla, joissa uhataan yksityiselämän suojan keskeisimpiä ulottuvuuksia.¹⁶⁹ Raiskausta koskevassa oikeuskäytännössä tuomioistuin on rajoittanut valtioiden harkintavaltaa

¹⁶⁸ Hedlund 2024, s. 10–13.

¹⁶⁹ *X ja Y v. Alankomaat* (1985), kohta 27; *M.C. v. Bulgaria* (2003), kohta 150.

linjaamalla, että sääntelykehysten on kriminalisoitava kaikki seksuaaliset teot, joihin ei ole annettu suostumusta.¹⁷⁰

Vuoden 2003 tapauksessa *M.C. v. Bulgaria* oli kyse 14-vuotiaasta työstä, jonka kaksi miestä olivat raiskanneet. Kun viranomaiset eivät löytäneet riittäviä todisteita siitä, että miehet olisivat pakottaneet tytön harrastamaan seksiä heidän kanssaan uhkaamalla väkivallalla tai sitä käyttämällä, tutkinta lopetettiin. Tuomioistuin totesi valtioilla olevan laajasti harkintavaltaa raiskauksen torjunnassa. Kuitenkin harkintavaltaa rajoittavat yleissopimuksen määräykset, joita tulkitaan muuttuvien olosuhteiden valossa. Raiskausta koskevien vertailevan ja kansainvälisen oikeuden ajankohtaisten määräysten perusteella tuomioistuin katsoi, että jäykkä lähestymistapa seksuaalirikosten syytteenpanoon saattaa jättää tietyn tyyppiset raiskaukset rankaisematta ja siten vaarantaa yksilön seksuaalisen autonomian tehokkaan suojelun. Näin ollen 3 ja 8 artiklan mukaisten positiivisten velvoitteiden on katsottava edellyttävän rangaistusta ja tehokasta syytteenpanoa kaikista seksuaalisista teoista, joihin ei ole suostuttu, myös silloin, kun uhri ei ole fyysisesti vastustanut niitä. Koska tutkinnassa korostettiin kohtuuttomasti väkivallan käytön ja uhrin vastarinnan puuttumista suostumuksen puuttumisen sijaan, valtio oli laiminlyönyt velvollisuutensa luoda ja soveltaa tehokkaasti rikosoikeudellista järjestelmää, jossa rangaistaan kaikista raiskauksen ja seksuaalisen hyväksikäytön muodoista.

Yhteenvedon voidaan todeta, että velvollisuus luoda tehokas sääntelykehys muodostaa keskeisen perustan tuomioistuimen oikeuskäytännössä kehittyneille valtioiden positiivisille velvoitteille naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnassa. Usein tämä yleissopimuksen perustavanlaatuisimmaksi positiiviseksi velvollisuudeksi kuvattu velvoite edellyttää puitteita, jotka ovat sekä normatiivisesti riittäviä että käytännössä tehokkaasti täytännön pantavia. Edellä todetusti valtioilla on yleissopimuksesta johtuvien velvoitteiden täyttämässä jonkin verran liikkumavaraa, minkä lisäksi rikosoikeudellisia mekanismeja pidetään yleisesti oikeussuojakeinojen hierarkiassa viimesijaisina. Kuitenkin EIT:n oikeuskäytännössä edellytetään yhä useammin rikosoikeudellisten mekanismien käyttöä silloin, kun fyysiselle tai psyykkiselle koskemattomuudelle aiheutuu vakavaa haittaa. Raiskaus on kriminalisoitava suostumuksen puuttumisen perusteella, ja vakavan fyysisen perheväkivallan ohella myös psyykkiset väkivallan muodot voivat yleissopimuksen 3 tai 8 nojalla edellyttää rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Kynnys kriminalisoinnin vaatimukselle on kuitenkin edelleen suhteellisen korkea myös sukupuoleen perustuvan väkivallan tapauksissa. Vuonna 2016 annetussa tuomiossa *A, B ja C v. Latvia* siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot katsottiin olevan seksuaaliseen häirintään puuttumiseksi riittäviä esimerkiksi tilanteessa, jossa valmentaja oli

¹⁷⁰ *Lavrysenin* mukaan harkintavallan rajaaminen voisi selittyä sillä, että raiskausteilla on olemassa erityinen ulottuvuus, suostumuksen puuttuminen, johon on välttämätöntä puuttua yksityiskohtaisella oikeudellisella suojelulla. Vaikka tuomioistuin ei yleensä määrittele yksityiskohtaisesti, mitä tehokkaan suojan antaminen edellyttää, sen tulee poiketa tästä käytännöstään monimutkaisissa ihmisoikeusloukkauksissa, joissa kyse on ihmisten välisen käyttäytymisen erityisestä ulottuvuudesta, erityisesti kun niihin liittyy valtasuhteiden väärinkäyttöä (2014, s. 92).

toistuvasti koskettanut näennäisesti vahingossa murrosikäisten tyttöjen intiimejä ruumiinosia.¹⁷¹

3.4 Velvoite suorittaa tehokas virallinen tutkinta

3.4.1 Tutkinnan tavoitteet ja sisältö

Valtion positiiviset velvoitteet suojella lainkäyttövaltaansa kuuluvia 2, 3 ja 8 artiklojen vastaiselta kohtelulta sisältävät aineellisten velvoitteiden lisäksi myös menettelyllisen velvoitteen, jonka mukaan väitteet näiden oikeuksien loukkaamisesta tulee tutkia tehokkaasti.¹⁷² Velvoite syntyy 2 artiklan nojalla silloin, kun väite tulee viranomaisten tietoon, ja 3 artiklan nojalla silloin, kun väite on perusteltu tai se herättää perustellun epäilyksen oikeuden loukkaamisesta.¹⁷³ Oikeuskäytännössä ei ole muotoiltu edellytyksiä velvoitteen syntymiselle 8 artiklan nojalla. Tämä johtuu siitä, että 8 artikla ei nimenomaisesti sisällä menettelyllisiä vaatimuksia: tuomioistuin on todennut, että artiklasta johtuva velvoite suojella yksilön fyysistä koskemattomuutta *saattaa* ulottua myös tutkinnan tehokkuuteen liittyviin kysymyksiin. Oikeuskäytännössä menettelylliset vaatimukset onkin asetettu 8 artiklan kohdalla epäsuorasti esimerkiksi arvioitaessa sitä, onko valtio noudattanut tehokasta sääntelykehystä koskevaa aineellista positiivista velvoitettaan.¹⁷⁴

Velvoite suorittaa tehokas virallinen tutkinta liittyy läheisesti sääntelykehyksen tehokkuutta koskevaan velvoitteeseen. Tutkinnan tarkoituksena on varmistaa, että yleissopimuksessa määrättyjä oikeuksia turvaavat kansalliset lait pannaan tehokkaasti täytäntöön, ja että syylliset joutuvat vastuuseen.¹⁷⁵ Jotta tutkinta olisi tehokas, sen tulisi lähtökohtaisesti johtaa tapaukseen liittyvien tosiseikkojen selvittämiseen sekä rikoksesta vastuussa olevien henkilöiden tunnistamiseen ja tarvittaessa rankaisemiseen. Kaikki tutkinnan puutteet, jotka heikentävät

¹⁷¹ Kohdat 156–157; ratkaisun tarkempi analyysi ks. *Janssens* 2016.

¹⁷² Vaikka menettelyllisen velvoitteen arviointi on usein yhteydessä oikeuden aineellisen osan loukkaukseen, tämä ei ole edellytys: velvoitteen loukkaus voidaan todeta, vaikka aineellisen velvoitteen loukkausta ei todettaisikaan, esim. *X ym. v. Bulgaria* (2021).

¹⁷³ Esim. *Branko Tomašić ym. v. Kroatia* (2009), kohta 62 ja *X ym. v. Bulgaria* (2021), kohta 201. Ero tutkintavelvoitteen syntymistä koskevissa vaatimuksissa liittyy siihen, että 2 artiklaa koskevassa tapauksessa uhri on yleensä menehtynyt, ja siksi valtion tulee ryhtyä toimiin pelkän menehtymistä koskevan tiedon perusteella. Velvoitteen syntyminen ei edellytä virallista valitusta kummankaan artiklan kohdalla (*Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* 2019, kohta 115).

¹⁷⁴ *M.C. v. Bulgaria* (2003), kohdat 152–153 ja *Khadija Ismayilova v. Azerbaidžan* (2019), kohdat 115–116.

¹⁷⁵ *Opuz v. Turkki* (2009), kohta 150. Velvoite ei nimenomaisesti edellytä tehokasta rikosoikeudellista tutkintaa. Ks. *Söderman v. Ruotsi* (2013); *Sandra Jankovič v. Kroatia* (2009), kohta 50; *Bevacqua ja S. v. Bulgaria* (2008), kohta 82. Naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa tuomioistuin kuitenkin tarkastelee tyypillisesti rikostutkinnan tehokkuutta, minkä vuoksi luvussa keskitytään niihin. Ks. esim. *C. v. Romania* (2022), kohdat 67 ja 77.

mahdollisuutta selvittää tosiseikat tai syyllisten henkilöllisyys, voivat heikentää ratkaisevasti tutkinnan tehokkuutta eli johtaa siihen, että tutkinnan tehokkuus katsotaan riittämättömäksi.¹⁷⁶ Vaatimuksia sovelletaan koko menettelyyn, myös oikeudenkäyntivaiheeseen.¹⁷⁷

Kyseessä on käytettyjä keinoja, ei tutkinnan tulosta koskeva velvoite: mikäli tutkintaprosessissa ei ole havaittavissa konkreettisia puutteita, se, että prosessi ei lopulta johda syytteen nostamiseen tai rangaistukseen, ei sinänsä tee tutkinnasta puutteellista.¹⁷⁸ Tuomioistuin ei käsittele väitteitä tutkinnassa tapahtuneista virheistä tai yksittäisistä laiminlyönneistä. Se ei voi korvata kansallisia viranomaisia tapauksen tosiseikkojen arvioinnissa eikä päättää väitetyn tekijän rikosoikeudellisesta vastuusta. Vaikka tuomioistuimen on osoitettava huomattavaa kunnioitusta kansallisten viranomaisten harkintavallalle asianmukaisten toimenpiteiden valinnassa, sen on samalla säilytettävä valtuutensa puuttua asiaan tapauksissa, joissa teon vakavuus ja kansallisella tasolla saavutetut tutkinnan tulokset ovat ilmeisessä epäsuhteessa toisiinsa.¹⁷⁹ Kansalliset lainvalvontaviranomaiset eivät missään tapauksessa saisi sallia fyysisen tai henkisen kärsimyksen rankaisematta jäämistä. Tämä on välttämätöntä oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen kannalta sekä sen välttämiseksi, että viranomaiset näyttäisivät hyväksyvän väkivallanteot tai olevan osallisia niihin.¹⁸⁰

Tuomioistuin totesi viranomaisten toimien olevan riittämättömiä kansallisen lain tehokkaan täytäntöönpanon sekä syyllisen rankaisemisen kannalta vuoden 2021 ratkaisussa *E.G. v. Moldovan tasavalta*. Viranomaiset eivät panneet tuomitun seksuaalirikollisen viisivuotista vankeusrangaistusta täytäntöön viipymättä ja myönsivät tälle myös armahduksen, mikä mahdollisti tuomitun vapaaksi jäämisen ja lopulta maasta pakenemisen. Vaikka armahdus myöhemmin kumottiin, puutteet viranomaisten toimien koordinoinnissa ja viivästykset vielä kansainvälisen etsintäkuulutuksen tekemisessäkin johtivat siihen, ettei tuomiota koskaan pantu täytäntöön. Tuomioistuin katsoi, että Moldova oli laiminlyönyt velvoitteensa suojella hakijan yleissopimuksen 3 ja 8 artiklassa turvattuja oikeuksia ja varmistaa, etteivät vakavat rikokset jää rankaisematta. Vaikka armahdukset kuuluvat ensisijaisesti sopimusvaltioiden kansallisen lainsäädännön piiriin, tässä tapauksessa armahduksen myöntäminen oli ristiriidassa yleissopimuksesta johtuvien velvoitteiden kanssa, koska kyse oli vakavasta ja perustavanlaatuisiin ihmisoikeuksiin kohdistuvasta loukkauksesta.

3.4.2 Tehokkuuden oikeudelliset kriteerit

Tutkinnan tehokkuutta arvioidaan oikeuskäytännössä seuraavien tekijöiden perusteella: tutkinnan julkisen valvonnan alaisuus, uhrin osallistuminen tutkintaan, tutkinnan

¹⁷⁶ *X ym. v. Bulgaria* (2021), kohdat 184–185.

¹⁷⁷ Esim. *J.I. v. Kroatia* (2022), kohta 84.

¹⁷⁸ *X ym. v. Bulgaria* (2021), kohta 186. Vastaavasti vaikka tutkinta johtaisi syytteeeseen ja rangaistuksen toimeenpanoon ja siten tutkinnan olennainen tarkoitus saavutettaisiin, tuomioistuin voi katsoa valtion rikkoneen velvoitetta tutkinnan suorittamistavan vuoksi. Ks. esim. *D.M.D. v. Romania* (2017).

¹⁷⁹ *M.C. v. Bulgaria* (2003), kohdat 167–168; *Valiulieni v. Liettua* (2013), kohta 76; *J.L. v. Italia* (2021), kohta 122.

¹⁸⁰ *W. v. Slovenia* (2014), kohta 64; *Okkah v. Turkki* (2006), kohta 65.

riippumattomuus, tutkinnan riipeys sekä tutkinnan perusteellisuus. Yksittäinen tekijä ei ole päämäärä itsessään; tekijät ovat sidoksissa toisiinsa, ja tutkinnan tehokkuutta voidaan arvioida yhdessä kaikkien tekijöiden perusteella.¹⁸¹ *Tutkinnan julkisen valvonnan alaisuutta* koskeva vaatimus edellyttää, että tutkintaa suorittava taho toimii vastuunalaisena niin teoriassa kuin käytännössä. Julkisen valvonnan vaadittu aste vaihtelee tapauskohtaisesti, sillä aineiston julkistamisella voi olla erilaisia vaikutuksia esimerkiksi yksityishenkilöihin tai muihin tutkintoihin.¹⁸² Myös *uhrin tehokas osallistuminen tutkintaan* tulee varmistaa. Tutkinnan on oltava uhrin tai hänen lähiomaisensa saatavilla siinä määrin, kuin hänen oikeutettujen etujensa turvaamiseksi on tarpeen.¹⁸³ Tutkinnan *riippumattomuutta* koskeva vaatimus korostuu silloin, kun kyse on valtion omien toimijoiden väärinkäytöksen tutkinnasta.¹⁸⁴ Siten vaatimus ei ole keskiössä yksityishenkilöiden välisten väkivallantapausten tutkintaa arvioidessa.

Tuomioistuin on korostanut tutkinnan *riipeyttä* sen tehokkuuden keskeisenä kriteerinä. Vaatimus viivytyksettä toimimisesta koskee sekä tutkinnan käynnistämistä että sen suorittamista. Ajan kulumisen on omiaan paitsi vahingoittamaan tutkintaa, myös vaarantamaan lopullisesti mahdollisuudet saada se päätökseen.¹⁸⁵ Tutkimalla väitteet yleissopimuksen 2 tai 3 artiklaa loukkaavista teoista viipymättä voidaan näin ollen varmistaa kansalaisten luottamus siihen, että viranomaiset kunnioittavat oikeusvaltioperiaatetta eivätkä hyväksy laittomia tekoja tai osallistu niihin.¹⁸⁶ Tuomioistuin arvioi viranomaisten toimien riipeyttä tapauskohtaisesti kiinnittäen huomiota esimerkiksi tutkinnan aloittamiseen kuluneeseen aikaan, todistajien tunnistamisen tai lausuntojen ottamisen viivästyminen, esitutkintaan kuluneeseen aikaan sekä rikosoikeudellisen menettelyn perusteettomaan pitkittymiseen, joka johtaa tapauksen vanhentumiseen.¹⁸⁷

Tuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy ilmi, että tutkinnan lopettaminen rikosten vanhenemisen perusteella on ristiriidassa 3 artiklasta johtuvien menettelyllisten velvoitteiden kanssa silloin, kun vanheneminen johtuu viranomaisten passiivisuudesta. Vuoden 2022 tapauksessa *M.S. v. Italia*

¹⁸¹ *R.R. ja R.D. v. Slovakia* (2020), kohta 178; *Mustafa Tunç ja Fecire Tunç v. Turkki* (2015), kohta 225.

¹⁸² *Ramsahai ym. v. Alankomaat* (2007), kohta 353; *Giuliani ja Gaggio v. Italia* (2011), kohta 304.

¹⁸³ *Bouyid v. Belgia* (2015), kohta 122; *Giuliani ja Gaggio v. Italia* (2011), kohta 303. Uhrilla tai hänen lähiomaisellaan ei ole automaattista oikeutta tutustua tutkintaan sen edetessä: oikeus voidaan täyttää tarjoamalla mahdollisuus tutustua tutkintaan menettelyn muissa vaiheissa, eikä tutkintaviranomaisilla ole velvollisuutta täyttää jokaista tutkintatoimenpidettä koskevaa pyyntöä tutkinnan aikana. *Stevan Petrović v. Serbia* (2021), kohta 109.

¹⁸⁴ *Armani Da Silva v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2016), kohta 232. Vaatimus edellyttää, että tutkintaa suorittavien instituutioiden ja henkilöiden on oltava riippumattomia niistä, joihin tutkinta kohdistuu. Tämä tarkoittaa paitsi hierarkkisen tai instituutionaalisen yhteyden puuttumista, myös käytännön riippumattomuutta. Riittävä riippumattomuuden astetta arvioidaan tapauskohtaisesti tapauksen kaikkien olosuhteiden valossa. *Bouyid v. Belgia* (2015), kohta 118; *M.B. ym. v. Slovakia* (2021), kohta 91.

¹⁸⁵ *M.B. v. Romania* (2011), kohta 64.

¹⁸⁶ *Armani Da Silva v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2016), kohta 237; *Bouyid v. Belgia* (2015), kohta 121.

¹⁸⁷ Kattava listaus esimerkkitapauksista ks. *W. v. Slovenia* (2014), kohta 64.

hakija oli tehnyt useita ilmoituksia miehensä häneen kohdistamasta pahoinpitelystä, häirinnästä ja uhkailusta. Useat tutkinnat ja rikosoikeudelliset menettelyt olivat kuitenkin joko vanhentuneet tai edelleen vireillä vuosia tapahtumien jälkeen viranomaisten toimimattomuuden vuoksi – käräjäoikeuden käsittely saattoi kestää ilmoituksen tekemisestä jopa kymmenen vuotta. Tämä johti siihen, että syytetty nautti lähes täydellistä rankaisemattomuutta. Tuomioistuimien muistutti, että kansallisten tuomioistuinten on nautittava kohdistuvaa väkivaltaa koskevia tapauksia käsitellessään otettava huomioon uhrin epävarma tilanne ja erityinen haavoittuvuus ja arvioitava tilanne niiden mukaisesti mahdollisimman pian. Ratkaisun mukaan tapa, jolla kansalliset viranomaiset toisaalta ylläpitivät järjestelmää, jossa rikoksen vanhentumisaika oli tiiviisti sidoksissa oikeudenkäynnin keston josta sen alkamisen jälkeen, ja toisaalta toimivat rikosoikeudellisissa menettelyissä passiivisesti ja viivytellen, ei täyttänyt yleissopimuksen 3 artiklan vaatimuksia. Artiklan loukkaus todettiin samoin perustein myös vuoden 2025 niin ikään perheväkivaltaa koskevassa tapauksessa *P.P. v. Italia*.

Tuomioistuin totesi tutkinnan ripeyttä koskevan vaatimuksen loukkauksen myös 18-vuotiaan hakijan joukkoraiskausta koskevassa tapauksessa *W. v. Slovenia* vuodelta 2014. Asiaa koskeva oikeudenkäynti oli pysähdyksissä vuosikymmenen ajan, koska viranomaiset eivät onnistuneet paikantamaan kahta syytettyä. Syytetyistä annettiin kansainvälinen pidätysmääräys vasta hakijan toistuvien kehotusten jälkeen. Tuomioistuin katsoi viranomaisten passiivisuuden ilmentävän haluttomuutta saattaa rikoksentehtyjät oikeuden eteen, mikä oli ristiriidassa 3 artiklasta johtuvien menettelyllisten velvoitteiden kanssa. Hakijalle aiheutui oikeudenkäynnin pitkittymisestä jatkuvaa epävarmuutta ja toistuvaa tuskallisten tapahtumien läpikäyntiä, jotka olisi voinut välttää, mikäli kansalliset rikosoikeudelliset mekanismit olisi pantu tehokkaasti täytäntöön. Tuomioistuin arvosteli myös asetettujen rangaistusten lievyyttä, sillä asian pitkän käsittelyajan vuoksi tuomiot olivat lain mukaista vähimmäisrangaistusta alhaisempia. Laiminlyöntien vakavuutta korosti se, että hakija oli fyysisesti ja henkisesti vammaisena henkilönä erityisen haavoittuvainen.

Vuoden 2015 tapauksessa *N.D. v. Slovenia* alaikäiseen kohdistuneita seksuaalirikoksia koskeva oikeudenkäynti oli kuuden vuoden ajan lähes täysin pysähdyksissä. Tuomioistuin katsoi tällaisen viivene olevan selvästi ristiriidassa 3 artiklasta johtuvien velvoitteiden kanssa, jotka edellyttävät menettelyn joutuisaa etenemistä sekä alaikäisen seksuaalirikoksen uhrin etujen kunnioittamista. Tuomioistuin hylkäsi valtion perustelut prosessin viivästymiselle ja totesi, ettei viivettä voida perustella tuomioistuimen ruuhkautumisella eikä asiaa käsittelevän tuomarin toistuvilla vaihtumisilla. Valtion velvollisuus on järjestää oikeusjärjestelmänsä niin, että kansalliset tuomioistuimet pystyvät täyttämään yleissopimuksen vaatimukset.

Jotta tutkinta täyttäisi tehokkuuden vaatimuksen, sen on oltava myös *perusteellinen*. Viranomaisten tulee ryhtyä kaikkiin käytössään oleviin kohtuullisiin toimenpiteisiin hankkiakseen rikokseen liittyviä todisteita esimerkiksi ottamalla todistajanlausuntoja, hankkimalla asiantuntijalausuntoja ja keräämällä rikosteknisiä todisteita. Viranomaisten on pyrittävä vakavasti selvittämään, mitä on tapahtunut, eikä tutkintaa tule lopettaa hätiköityjen tai huonosti perusteltujen päätelmien perusteella. Tutkinnan päätelmien on perustuttava kaikkien asiaankuuluvien seikkojen perusteelliseen, objektiiviseen ja puolueettomaan tarkasteluun.¹⁸⁸

Tehokkuuden vähimmäiskynnyksen täyttävän tarkastelun luonne ja aste riippuvat kunkin tapauksen erityispiirteistä. Tutkinnalle ei voida laatia tarkkaa ennalta määrättyä kaavaa, vaan se on mukautettava yksilöllisiin olosuhteisiin ja samaan aikaan on huomioitava tutkintatyön

¹⁸⁸ *Bouyid v. Belgia* (2015), kohta 123; *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohdat 185 ja 190.

käytännön rajoitteet. Lähtökohtaisesti tuomioistuimen tehtävänä ei ole puuttua kansallisten viranomaisten tutkimussuuntauksiin. Mikäli tutkinnassa kuitenkin sivuutetaan olennaisia seikkoja tai toimitaan mielivaltaisesti, tuomioistuin voi katsoa sen tehottomaksi suhteessa tapauksen olosuhteiden selvittämiseen ja syyllisten tunnistamiseen.¹⁸⁹

Vuoden 2020 tapauksessa *Tërshana v. Albania* tuntematon tekijä oli heittänyt hakijan päälle kadulla happoa aiheuttaen hänelle vakavia vammoja. Viranomaiset ryhtyivät useisiin toimiin tapahtuman olosuhteiden selvittämiseksi ja syyllisen tunnistamiseksi. Hakijan entisen aviomiehen asuntoon tehtiin kotietsintä ja hänen esineitään takavarikoitiin. Lisäksi viranomaiset tutkivat tapahtumapaikan, kuulustelivat useita henkilöitä, hankkivat videomateriaalia tapahtumapaikan läheisyydestä ja tilasivat useita asiantuntijalausuntoja. Hyökkäyksessä käytetyn aineen tunnistamiseen tarkoitettua asiantuntijalausuntoa ei kuitenkaan hankittu tarvittavien erikoislaitteiden puutteen tai asiaan liittyvien toimivaltakysymysten vuoksi. Tutkintatoimet eivät johtaneet syyllisen tunnistamiseen, ja lopulta tutkinta keskeytettiin.

Ratkaisussaan tuomioistuin totesi, ettei tapauksen tutkinta täyttänyt yleissopimuksen 2 artiklasta johtuvia menettelyllisiä vaatimuksia. Viranomaiset olivat laiminlyöneet tapauksen kannalta ratkaisevan tutkintatoimenpiteen eivätkä siten olleet kyenneet tunnistamaan hyökkäyksessä käytettyä ainetta. Lisäksi hakija ei voinut valittaa tutkinnasta, sillä tutkinnan keskeyttämisspäätökseen ei voitu hakea muutosta, eivätkä viranomaiset antaneet hakijan toistuvista tiedusteluista huolimatta viranomaiset mitään tietoja tutkinnan etenemisestä. Koska tekijää ei ollut tunnistettu, hakija ei voinut myöskään hakea vahingonkorvausta. Koska tapauksen olosuhteet (mm. tekotapa) sisälsivät naiseen kohdistuvan väkivallan tunnusmerkkejä, tutkinnassa olisi tullut noudattaa erityistä huolellisuutta: viranomaisten on suoritettava tutkinta erityisen perusteellisesti aina, kun on olemassa epäily sukupuoleen perustuvasta väkivallasta. Vaatimusta korosti edelleen Albaniassa hyökkäyksen tapahtumahetkellä vallitseva yleinen ilmapiiri, joka on suvaitsevainen naiseen kohdistuvasta väkivallasta vastuussa olevia kohtaan.

3.4.3 Soveltaminen sukupuolistuneen väkivallan tapauksissa

Kuten ratkaisusta *Tërshana v. Albania* (2020) käy ilmi, tutkinnan perusteellisuutta koskeva vaatimus on naiseen kohdistuvan väkivallan tapauksissa korostunut. Tutkinta tulee suorittaa erityisen perusteellisesti, mikäli tapauksessa on viitteitä sukupuoleen perustuvasta väkivallasta, tai mikäli väkivalta tapahtui kyseiselle väkivallalle suotuisassa yleisessä ilmapiirissä. Korostunut vaatimus tutkinnan perusteellisuudesta edellyttää, että menettelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta väkivallan erityispiirteiden huomioon ottamiseksi.¹⁹⁰ Tuomioistuin on soveltanut erityisen huolellisuuden vaatimusta lähinnä perheväkivaltaan kytkeytyviin tapauksiin, joissa väkivallan jatkuva ja kokonaisvaltainen luonne on otettava huomioon arvioimalla yksittäisiä väkivallantekoja osana laajempaa toisiinsa liittyvien tapahtumien sarjaa, jossa väkivalta ilmenee eri muodoissa. Tutkinnassa tulee myös pyrkiä puuttumaan mahdolliseen sukupuoleen perustuvaan syrjintään arvioimalla vakavasti, onko syrjinnällä ollut osuutta rikoksen toteuttamiseen.

¹⁸⁹ *Armani Da Silva v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2016), kohta 234; *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohdat 186 ja 190.

¹⁹⁰ *Volodina v. Venäjä* (2019), kohta 92; *Tërshana v. Albania* (2020), kohta 153.

Vuoden 2024 tapauksessa *Vieru v. Moldovan tasavalta* viranomaisille tehtiin useita ilmoituksia miehen entiseen puolisoonsa kohdistamasta väkivallasta, kuten pahoinpitelyistä, suojelumääräyksiä rikkomisesta, vainomisesta ja häirinnästä. Vaikka tapaukset olivat riidattomia, tekijää ei tuomittu mistään rikoksesta. Lopulta uhri kuoli vammoihin, jotka hän oli saanut pudottuaan viidennestä kerroksesta miehen läsnä ollessa. Viranomaiset tutkivat tapausta ensin itsemurhaan yllyttämisenä, mutta myöhemmin keskeyttävät tutkinnan todeten, että kyseessä saattoi olla onnettomuus.

Tuomioistuimien katsoi viranomaisten laiminlyöneen yleissopimuksen 3 artiklasta johtuvia menettelyllisiä velvoitteitaan perheväkivaltaa koskevien ilmoitusten käsittelyssä. Viranomaiset eivät pyrkineet tekemään uhrin tilanteesta kokonaisvaltaista arviota, vaan käsittelivät ilmoituksia yksi kerrallaan. Koska väkivallasta ei ollut aiheutunut vakavia fyysisiä vammoja, yksittäisten ilmoitusten perusteella ei aina käynnistetty tutkintaa tai tutkinta keskeytettiin rikoslain lievän soveltamisen ja vanhentumisajan umpeutumisen perusteella. Myös uhrin kuolemaan johtaneiden olosuhteiden tutkinta oli puutteellinen, eikä vastannut 2 artiklasta johtuvia velvoitteita. Koska tapauksessa oli sukupuoleen perustuvan väkivallan tunnusmerkkejä, viranomaisten olisi tullut suorittaa tutkinta erityisellä huolellisuudella sekä tarkastella vakavasti mahdollisuutta sukupuoleen perustuvasta murhasta. Sen sijaan asiassa kiirehdittiin päättämään putoamisen johtuneen onnettomuudesta, eikä päätelmän kanssa ristiriitaista todistelua huomioitu. Pitkään jatkuneen perheväkivallan konteksti sivuutettiin arvioinnissa kokonaan keskittymällä ainoastaan putoamispäivän tapahtumiin ilman, että tutkinnan aikana vielä elossa ollutta uhria edes kuultiin.

Yleissopimuksen 2 artiklasta johtuvia menettelyllisiä vaatimuksia sovelletaan samankaltaisesti myös silloin, kun kuolemantapauksen väitetään tapahtuneen viranomaisten laiminlyönnin seurauksena. Mikäli laiminlyönti on arviointivirhettä tai tavanomaista huolimattomuutta vakavampi, viranomaisten mahdollista vastuuta on syytä tutkia tehokkaassa rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Tuomioistuimien tarkasteli poliisi- ja syyttäjäviranomaisten laiminlyöntejä koskevan tutkinnan tehokkuutta esimerkiksi vuoden 2022 tapauksessa *A ja B v. Georgia*. Uhri oli tehnyt useita perheväkivaltaa koskevia ilmoituksia entisestä puolisoistaan, joka oli poliisi ja jolla oli käytössään ampuma-ase. Viranomaisten passiivinen ja huolimaton suhtautuminen ilmoituksiin oli keskeisessä roolissa siinä, että väkivalta jatkui ja lopulta kulminoitui uhrin murhaamiseen. Näin ollen laiminlyönnit olivat vakavuudeltaan sellaisia, että tapausta olisi ollut tarpeen arvioida rikosoikeudellisessa menettelyssä. Laiminlyönneistä tehdyt ilmoitukset eivät kuitenkaan johtaneet tehokkaan rikostutkinnan suorittamiseen: poliisiviranomaisten vastuuta ei tutkittu eikä kurinpitotoimiin siten ryhdytty. Myöskään syyttäjien toimetttömyyttä koskeviin rikosilmoituksiin ei koskaan vastattu. Tuomioistuimen mukaan velvoite suorittaa perusteellinen tutkinta oli tapauksessa korostunut ottaen huomioon, että laiminlyönnit johtuivat ainakin osin sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä, ja että laiminlyönnit kohdistuivat poliisihenkilön väkivallantekoihin. Tekijä oli myös viitannut virka-asemaansa tekijänä, jonka vuoksi hän ei joutuisi teoistaan vastuuseen. Tuomioistuimien totesi valtion loukanneen yleissopimuksen 2 artiklaa yhdessä 14 artiklan kanssa luettuna. Tuomioistuimien totesi vielä, että menettelyllisiä velvoitteita oli laiminlyöty myös tekijään kohdistuneessa rikosoikeudellisessa menettelyssä sekä viranomaisiin kohdistuneessa siviilioikeudellisessa menettelyssä. Tekijään kohdistuneessa menettelyssä viranomaiset eivät olleet tutkineet lainkaan sukupuoleen perustuvan syrjinnän mahdollisuutta, vaikka tekijä oli kuulusteluissa viitannut teon motiivina mustasukkaisuuteen ja häpäistykseen tulemiseen, jota hän koki entisen kumppaninsa tapailla muiden miehiä. Myöskään viranomaisiin kohdistuvassa siviilioikeudellisessa menettelyssä ei ollut tarkasteltu sitä, johtuiko perheväkivaltatapausten suvaitseminen viranomaisten sukupuoleen perustuvasta ennakkoluulosta. Asiassa ei ollut myöskään tutkittu tarkemmin tapauksessa esiin nousseita viitteitä siitä, että poliisiviranomaiset olisivat hyväksyneet kollegansa tekemät, sukupuoleen perustuvat väärinkäytökset sekä myötävaikuttaneet niihin.

Naisiin kohdistuvan väkivallan erityinen konteksti tulee ottaa huomioon myös seksuaaliväkivaltatapauksien tutkinnassa. Tuomioistuin on katsonut menettelyllisen velvoitteen korostuvan raiskaustapauksissa, koska kyseessä on uhrille erityisen nöyryyttävä rikos.¹⁹¹ Mikäli tutkinnassa ilmenee ristiriitaista todistelua, viranomaisten on arvioitava lausuntojen uskottavuutta asiayhteys huomioon ottaen ja pyrittävä perusteellisesti selvittämään tapahtumien olosuhteet siten, että suostumuksen olemassaolon selvittäminen on tarkastelun keskiössä. Arvioinnin on tapahduttava hakijan henkilökohtaiset ominaisuudet ja tilanne huomioon ottaen. Uhrin vastarintaa koskevien todisteiden puuttumista ei pitäisi korostaa tarpeettomasti, vaan olisi kiinnitettävä huomiota esimerkiksi siihen, että seksuaalisen väkivallan uhrin ei useinkaan vastusta tekoa fyysisesti lisäväkivallan pelon sekä psykologisten tekijöiden vuoksi.¹⁹²

Tuomioistuin on muotoillut velvoitteet vuoden 2003 ratkaisussa *M.C. v. Bulgaria*. Kun raiskausta koskevassa tutkinnassa esitettiin ristiriitaisia todisteita, viranomaiset hyväksyivät syytetyn kertomukset tapahtumista lähes kriittittömästi, vaikka kertomukset herättivät epäilyksiä niiden uskottavuudesta. Toinen syytetyistä esimerkiksi väitti, että 14-vuotias hakija oli alkanut hyväillä häntä muutama minuutti sen jälkeen, kun hän oli harrastanut seksiä ensimmäistä kertaa elämässään toisen miehen kanssa. Viranomaiset eivät myöskään arvioineet suostumuksen puuttumista osana laajempaa tapahtumakontekstia, vaan arviointi tehtiin suppeasti fyysisen vastarinnan puuttumista osoittavan todistelun perusteella. Tuomioistuimen mukaan tutkinta ei täyttänyt yleissopimuksen 3 ja 8 artiklasta johtuvia vaatimuksia, jotka edellyttävät rangaistusta ja tehokasta syytteenpanoa kaikista seksuaalisista teoista, joihin ei ole suostuttu, myös silloin, kun uhri ei ole fyysisesti vastustanut niitä.

Viranomaisten todettiin rikkoneen yleissopimuksen 3 ja 8 artikloissa asetettuja vaatimuksia myös vuoden 2025 ratkaisussa *X v. Kypros*, jossa 18-vuotias hakija oli ilmoittanut joutuneensa raiskauksen uhriksi lomamatkansa aikana. Vaikka tapauksen tosiseikat olivat ristiriitaisia, viranomaiset eivät pyrkineet johdonmukaisesti selvittämään kaikkia ympäröiviä olosuhteita ja arvioimaan lausuntojen uskottavuutta laajemmassa kontekstissa. Tutkinnassa laiminlyötiin useita keskeisiä tutkintatoimia, kuten DNA-todisteiden analysointi ja fyysisen näytön kerääminen. Arvioinnissa käytettiin sukupuoleen perustuvia stereotyyppioita ja uhria syyllistäviä asenteita painottamalla suhteettomasti hakijan aiempaa seksuaalista käyttäytymistä ja kyseenalaistamalla hänen uskottavuuttaan. Epäiltyjen väitteet hyväksyttiin sellaisenaan ristiriitaisuuksista huolimatta, kun taas hakijan puolesta puhuvat todisteet sivuutettiin tai niihin suhtauduttiin epäluuloisesti. Tapahtumien arvioinnissa ei huomioitu lainkaan hakijan fyysisiä ja henkisiä vammoja, todisteita verenvuodosta eikä epäiltyjen piittaamattomaa suhtautumista hakijan seksuaaliseen autonomiaan. Erityisen ongelmallista oli, etteivät viranomaiset keskittyneet arvioimaan suostumuksen olemassaoloa, vaikka useat tekijät viittasivat sen puuttumiseen (hakijan päihtymys, aiempi seksuaalisesta kanssakäymisestä kieltäytyminen sekä syytettyjen piittaamattomuus hakijan yksityisyydestä). Vaikka epäillyt ilmaisivat olettaneensa suostumuksen olemassaolon hakijan aikaisemman käyttäytymisen perusteella, tutkinnassa ei tarkasteltu, olivatko he pyrkineet varmistamaan suostumusta tapahtumatilanteessa. Tutkinta kiirehdyttiin keskeyttämään hakijan peruttua alkuperäiset lausuntonsa niiden epä johdonmukaisuuden perusteella ilman, että juuri tapahtuneen trauman psykologisia vaikutuksia lausunnon johdonmukaisuuteen otettiin huomioon. Tutkinnan keskeyttämisen jälkeen hakijaa vastaan nostettiin välittömästi syyte julkisesta vahingonteosta. Tuomio kuitenkin kumottiin muutoksenhaussa, mikä herätti tuomioistuimen mukaan huolta menettelyn asianmukaisuudesta. Tuomioistuin totesi viranomaisten

191 Maslova ja Nalbandov v. Venäjä (2008), kohta 91.

192 *M.C. v. Bulgaria* (2003), kohdat 164 ja 177; *E.B. v. Romania* (2019), kohdat 58–63.

epäonnistuneen tehokkaan ja puolueettoman tutkinnan toteuttamisessa, ja katsoi näiden laiminlyöntien heijastelevan rakenteellisia ongelmia sukupuoleen perustuvan väkivallan uhrien suojelussa.

Seksuaalisen väkivallan erityinen konteksti on otettava huomioon myös seksuaalista häirintää koskevien tapauksien tutkinnassa. Tapauksessa *C. v. Romania* (2022) viranomaiset katsoivat, että väitetty käytös oli tapahtunut, mutta se ei täyttänyt seksuaalisen häirinnän tunnusmerkistöä, koska hakija ei ollut kokenut nöyryytystä, jota rikosnimike edellytti. Viranomaiset eivät kuitenkaan toteuttaneet mitään toimia häirinnän psykologisten vaikutusten selvittämiseksi eivätkä perustelleet, miten kyseiseen johtopäätökseen oli päädytty. Arvioinnissa ei kiinnitetty huomiota todistelussa ilmenneisiin viitteisiin uhrin kokemista vaikutuksista tai hänen antamiinsa lausuntoihin. Lisäksi tapahtumien laajempaa kontekstia, kuten osapuolten välistä valtasuhdetta tai väitteitä uhrin uhkailusta ei otettu huomioon. Tuomioistuimen mukaan nämä puutteet yhdessä muiden tutkinnassa ilmenneiden laiminlyöntien kanssa osoittivat viranomaisten laiminlyönteä 8 artiklan mukaiset positiiviset velvoitteensa.

Viimeaikaisessa oikeuskäytännössä tuomioistuin on muuhun seksuaalirikoksia koskevaan kansainväliseen ihmisoikeuslainsäädäntöön viitaten painottanut, että menettelyn aikana on kiinnitettävä erityistä huomiota uhrin oikeuksien toteutumiseen ja näin varmistettava, ettei menettely aiheuta hänelle lisää henkistä kuormitusta tai traumaattisen kokemuksen vähättelyä. Seksuaalirikosten arkaluontoisuuden vuoksi on olennaisen tärkeää, että viranomaiset toimivat aktiivisesti uhrin henkilökohtaisen koskemattomuuden ja arvokkuuden suojelemiseksi (8 artikla). Uhrille aiheutuvaa haittaa on pyrittävä minimoimaan esimerkiksi varmistamalla, että kaikki menettelyyn osallistuvat tahot kohtelevat uhria arvokkaasti eivätkä aiheuta hänelle tarpeetonta haittaa.¹⁹³

Tapauksessa *Y. v. Slovenia* (2015) tuomioistuin katsoi, ettei käräjäoikeuden nimeämää gynekologia ollut koulutettu asianmukaisesti seksuaalisen hyväksikäytön uhrien haastatteluun, kun hän oli esittänyt hakijalle syyttäviä ja sopimattomia kysymyksiä ja huomautuksia tutkimuksen yhteydessä. Tuomioistuin totesi viranomaisten laiminlyönteä uhrin oikeuksien suojaamisen myös tapauksessa *X v. Kreikka* (2024), kun tutkinnassa ei riittävästi huomioitu ulkomailla lomaillessaan väitetyksi raiskatuksi joutuneen 18-vuotiaan hakijan erityistä haavoittuvuutta. Kansallisten säännöstenkin vastaisesti hakijaa kuulusteltiin vastakkaista sukupuolta edustava henkilö, ja lääkärintarkastuksen aikana hakija joutui suoraan kontaktiin epäillyn kanssa. Hakijalle ei kerrottu riittävästi hänen oikeuksistaan, kuten oikeudesta oikeusapuun, psykologiseen tukeen tai laadukkaaseen tulkkaukseen. Käytetty tulkki oli tehtävään epäpätevä ja mahdollisesti myös jäävi. Lisäksi hakija ei saanut käänöstä valituksestaan eikä tietoa tutkinnan etenemisestä, mikä sai hänet tuntemaan olonsa epävarmaksi ja jätti hänet ilman tarvittavaa tukea.

Uhrin oikeuksien toteutumisesta huolehdittaessa joudutaan menettelyssä usein tasapainottelemaan uhrin ja vastaajan keskenään ristiriitaisten oikeuksien välillä. Erityisesti tilanteissa, joissa uhri todistaa väitettyä tekijää vastaan, on huolehdittava siitä, että vastaajan

¹⁹³ *Y. v. Slovenia* (2015), kohta 109; *C. v. Romania* (2022), kohta 84; *X v. Kreikka* (2024), kohta 72. Tuomioistuin käyttää termiä 'secondary victimisation' kuvaillessaan uhrin kokemaa lisävahinkoa, joka ei johdu itse rikoksesta vaan siitä, miten häntä menettelyn aikana kohdellaan. Tämä voi ilmetä esimerkiksi uhrin toistuvana altistamisena tekijälle, saman asian jatkuvana kuulusteluna tai sopimattomana kielenkäyttönä uhrin kanssa toimittaessa.

oikeus puolustautua (6 artikla) ei perusteettomasti vaarana uhrin 8 artiklassa turvattuja oikeuksia.

Tuomioistuin punnitsi uhrin ja vastaajan kilpailevia oikeuksia esimerkiksi vuoden 2015 tapauksessa *Y. v. Slovenia*, jonka hakija oli väitetyksi joutunut 14-vuotiaana perhetuttavansa toistuvan seksuaaliväkivallan uhriksi. Kuukausia kestäneen rikosoikeudenkäynnin aikana hakija joutui vastaamaan syytetyn vihjaileviin ja halventaviin kysymyksiin yhteensä neljässä eri istunnossa. Tuomioistuimen mukaan oli syytetyn oikeuksien toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaista, että tälle oli annettu mahdollisuus kuulustella hakijaa ottaen huomioon, että hakijan todistelu oli tapauksessa ainoa suora todiste. Seksuaalirikoksen uhrin uudelleen traumatisoimisen välttämiseksi tällaisia kuulusteluja ei olisi kuitenkaan tullut järjestää hajautetusti useiden kuukausien aikana ilman perusteltua syytä, ja niitä olisi tullut valvoa huolellisesti varmistaen, ettei kuulustelutilanteita käytetä keinona pelotella tai nöyryyttää uhria. Vaikka tuomari oli puuttunut joihinkin syytetyn esittämiin kysymyksiin, puuttuminen ei ollut osapuolten välisen suhteeseen, asian intiimiin luonteeseen sekä hakijan nuoreen ikään nähden riittävää. Viranomaiset eivät myöskään ryhtyneet toimiin sen tiedon perusteella, että syytetyn asianajaja oli henkilö, jolta uhri oli pyytänyt neuvoja jo ennen kuin ilmoitti teoista poliisille. Asianajaja ei käsitellyt uhrilta saamia tietoja luottamuksellisena vaan käytti niitä saman tapauksen tekijän hyväksi, minkä vuoksi hänen kuulusteltavana oleminen aiheutti uhrille huomattavia psykologisia vaikutuksia. Näin ollen tuomioistuin katsoi, että valtio oli laiminlyönyt veloitteensa suojella hakijan 8 artiklassa turvattuja oikeuksia oikeudenkäynnin aikana.

Tuomioistuin tarkasteli 8 artiklan oikeuksien suojan toteutumista myös vuoden 2021 tapauksessa *J.L. v. Italia*, jossa kahdeksaa miestä epäiltiin joukkoraiskauksesta. Vaikka poliisikuulustelut olivat ymmärrettävästi ahdistavia hakijalle, tuomioistuin ei havainnut loukkausta poliisitutkintavaiheessa vaan totesi, että viranomaiset toimivat kunnioittavasti, esittivät asiaankuuluvia kysymyksiä eivätkä pelotelleet tai ohjanneet tutkintaa epäasialliseen suuntaan. Oikeudenkäynnin aikana hakijan tilanteen huomioon ottamiseksi otettiin käyttöön suojaavia toimenpiteitä, esimerkiksi median läsnäoloa rajoitettiin ja kuulusteluihin puututtiin, mikäli kysymykset olivat tungettelevia tai epäolennaisia. Vaikka puolustus pyrki heikentämään hakijan uskottavuutta muun muassa viittaamalla hänen seksuaaliseen suuntautumiseensa, perhe-elämäänsä ja yksityisiin valintoihinsa, tuomioistuin katsoi kokonaisuutena, että hakijan oikeudet ihmisarvoon ja yksityisyyteen sekä vastaajien oikeus puolustautua oli tasapainotettu asianmukaisesti. Sen sijaan muutoksenhakutuomioistuimen perusteluissa hakijan 8 artiklassa turvattuja oikeuksia todettiin loukatun. Tuomiossa viitattiin hänen punaisiin alusvaatteisiinsa, biseksuaalisuuteensa, aiempiin satunnaisiin suhteisiinsa ja taiteellisiin valintoihinsa tavalla, joka ei ollut merkityksellistä tapauksen tosiseikkojen tai hakijan uskottavuuden arvioinnin kannalta. Nämä sukupuolistereotyyppioihin perustuvat viittaukset olivat omiaan lisäämään uhrin kärsimystä ja puuttuivat perusteettomasti hänen yksityiselämäänsä. Tuomioistuin painotti, ettei puuttumista voitu oikeuttaa syytettyjen puolustautumisoikeuden turvaamisella, ja totesi, että oikeudellisten perustelujen on erityisesti sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa koskevissa tapauksissa välttävä vahvistamasta ennakkoluuloja tai horjuttamasta uhrien luottamusta oikeusjärjestelmään.

Ratkaisukäytännön tarkastelun perusteella voidaan havaita, että yleissopimuksen 2, 3 ja 8 artiklan mukainen tutkintavelvollisuus edellyttää erityistä huolellisuutta naisiin kohdistuvissa väkivaltatapauksissa erityisesti silloin, kun tapauksessa on viitteitä sukupuoleen perustuvista motiiveista tai väkivallan sallivasta laajemmasta kontekstista. Tutkinnan on oltava riippumaton, ripeä ja perusteellinen, ja siinä on kiinnitettävä erityistä huomiota väkivallan sukupuolistuneeseen luonteeseen ja syrjiviin ulottuvuuksiin. Sekä perheväkivalta että seksuaalinen väkivalta edellyttävät kontekstisidonnaista arviointia. Perheväkivaltaa on tarkasteltava osana laajempaa väkivallan kokonaisuutta, ja seksuaalista väkivaltaa koskevissa

tapauksissa on keskityttävä suostumuksen tarkasteluun välttämättä painottamasta vanhentunutta vaatimusta uhrin fyysisestä vastarinnasta.

Tutkinnan tehokkuutta ei arvioida sen tuloksen vaan toteutettujen toimien riittävyyden perusteella. Valtion passiivisuus, viivytely tai salliva suhtautuminen väkivaltaan ovat ristiriidassa yleissopimuksen tavoitteen kanssa torjua rankaisemattomuutta ja taata naisille yhtäläinen suojele. Viranomaisten on myös suojeltava uhrin psyykkistä koskemattomuutta ja ihmisarvoa 8 artiklan mukaisesti ja kunnioitettava samalla syytetyn oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin 6 artiklan mukaisesti. Tämä tasapaino kuvastaa tutkintavelvollisuuden laajempaa tarkoitusta: se ei toimi pelkästään menettelyllisenä takeena vaan normatiivisena välineenä, jolla edistetään oikeuden toteutumista, estetään rankaisematta jättäminen ja toteutetaan yleissopimuksen laajempaa sitoumusta tosiasiallisen tasa-arvoon ja ihmisarvon kunnioittamiseen.

3.5 Velvoitteiden keskeiset painopisteet ja oikeusvaikutukset

Valtion velvollisuus suojella yksilöitä naisiin kohdistuvalta väkivallalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla kiteytyy kolmeen toisiinsa kytkeytyvään velvoitteeseen: operatiiviset suojatoimenpiteet, kattava sääntelykehys ja tehokkaat tutkintamenettelyt. Vaikka tuomioistuimien tarkastelee velvoitteita usein erillisinä, ne ovat osin päällekkäisiä ja toiminnallisesti riippuvaisia toisistaan. Kansallisessa sääntelykehyksessä suojattuja oikeuksia pannaan täytäntöön esimerkiksi tehokkaan tutkinnan kautta, kun taas operatiivisten toimenpiteiden saatavuus ja riittävyys voivat riippua sääntelykehysten tehokkuudesta. Tämä vuorovaikutteisuus korostaa sitä, että valtion velvollisuutta taata yleissopimuksen mukaiset oikeudet EIS 1 artiklan tarkoittamalla tavalla ei voida täyttää yksittäisillä tai tapauskohtaisilla toimenpiteillä, vaan oikeuksien toteutuminen edellyttää koordinoitua ja johdonmukaista viranomaistoimintaa.

Samaan aikaan tuomioistuimien ratkaisukäytännölle on ominaista kontekstisidonnainen ja tapauskohtainen arviointi. Tuomioistuimien ei sovelleta joustamattomia kaavoja, vaan ottaa yleissopimuksen tulkinnassa huomioon tapauksen väkivallan luonteen ja vakavuuden, viranomaisten tiedossa olevat vaarat sekä viranomaisten toimintamahdollisuudet. Tämä lähestymistapa mahdollistaa normien kehittämisen tuomioistuimien oikeuskäytännössä tavalla, joka huomioi yhteiskunnalliset olosuhteet ja järjestelmän rakenteet, ja samalla se paljastaa oikeudellisen väliintulon rajat alueilla, jotka koskettavat kansallisen harkintavallan piiriä.

Tuomioistuimen oikeuskäytäntö ilmentää siten varovaista tasapainoa: se pyrkii antamaan konkreettisen merkityksen yleissopimuksen suojelutavoitteelle ylittämättä kuitenkaan toissijaisen valvontaroolinsa rajoja. Tuloksena syntynyt doktriini on sekä normatiivisesti voimakas että luontaisesti rajoittunut – se kykenee ohjaamaan valtion toimintaa, mutta sitä määrittää tarve kunnioittaa moniarvoista oikeudellista ja institutionaalista kontekstia. Tämä jännite muodostaa perustan tarkemmalle analyysille siitä, miten näitä velvoitteita sovelletaan käytännössä erityisesti väkivallan rakenteellisuuden ja haavoittuvuuden näkökulmasta.

4 Sukupuolistunut väkivalta EIT:n oikeuskäytännössä

4.1 EIS 14 artiklan syrjinnän kieltö ja naisiin kohdistuvan väkivalta

Vaikka EIT on tunnistanut valtion positiivisia toimintavelvoitteita esimerkiksi seksuaalisen väkivallan tapauksessa jo vuonna 1985, kesti pitkään ennen kuin naisiin kohdistuvat väkivaltatapaukset käsitettiin oikeuskäytännössä rakenteelliseksi ja epätasa-arvoa koskevaksi kysymykseksi. Kansainvälinen naisasialiike kritisoi tuomioistuimen tapaa käsitellä väkivaltaa yksittäisinä tapauksina erityisesti 2, 3 ja 8 artiklojen nojalla sen sijaan, että väkivallan rakenteellinen luonne olisi tunnustettu toteamalla loukkaus myös 14 artiklan syrjinnän kiellon kohdalla.¹⁹⁴ Syrjinnän kieltöä koskevaa artiklaa onkin kutsuttu ’tuhkimosäännökseksi’, jota EIT ei ole kehittänyt erityisen purevaksi.¹⁹⁵ Lähestymistapa muuttui vasta vuoden 2009 ratkaisussa *Opuz v. Turkki*, jossa tuomioistuin ensimmäisen kerran katsoi perheväkivallan loukkaavan 14 artiklan syrjinnän kieltöä. Käänteentekevässä ratkaisussaan ihmisoikeustuomioistuin tunnusti naisiin kohdistuvan väkivallan olevan yksi naisiin kohdistuvan syrjinnän muoto, jolta suojelemisen laiminlyönti loukkaa naisten oikeutta yhtäläiseen lain suojaan.

Tapauksen hakijan, Nahide Opuzin aviomies ”H.O.” oli vuosien ajan fyysisesti pahoinpidelty ja uhkaillut sekä hakijaa että hänen äitiään monin eri tavoin ja lopulta murhasi hakijan äidin. Sekä hakija että hänen äitinsä olivat tehneet viranomaisille väkivallasta useita ilmoituksia. Ilmoitukset eivät kuitenkaan johtaneet tehokkaiisiin toimenpiteisiin osin viranomaisten passiivisuuden vuoksi ja osin siksi, että uhrin useimmiten peruuttivat ilmoituksensa. Jos väkivallanteot etenivät rangaistukseen saakka, niiden seuraamukset antoivat viitteitä järjestelmän näkemyksestä väkivallan tuomittavuudesta: hakijan puukottamisesta seitsemän kertaa esimerkiksi seurasi vasta hakijan asiamiehen huomattavan vaivannäön myötä tuomio veitsellä tapahtuneesta pahoinpitelystä huolimatta siitä, että H.O. oli tunnustanut teon. Rangaistuksena saapui kuusi kuukautta myöhemmin sakko, jonka pystyi maksamaan kahdeksassa erässä. Muiden artiklojen loukkausten ohella hakija väitti, että lainkäyttöviranomaisten riittämätön toiminta oli seurausta sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä ja siten loukkasi myös 14 artiklan syrjinnän kieltöä.

Asiaa koskeviin, sopimusvaltioiden enemmistön hyväksymiin kansainvälisen oikeuden sääntöihin ja periaatteisiin viitaten tuomioistuin totesi valtion laiminlyönnin suojella naisia perheväkivallalta loukkaavan heidän oikeuttaan yhtäläiseen lain suojaan, vaikkei laiminlyönti olisi tahallista. Tämän todettuaan tuomioistuin ryhtyi tarkastelemaan, kuinka perheväkivaltatapauksia lähestytään Turkissa. Diyarbakirin asianajajayhdistyksen ja Amnesty Internationalin raportit osoittivat, että eniten perheväkivallan uhreja oli Diyarbakirissa, jossa hakija oli asunut kyseisenä ajankohtana. Kaikki uhrin olivat naisia, joista suurin osa kurditaustaisia, vähän koulutettuja tai lukutaidottomia sekä vailla itsenäisiä tuloja. Todisteista kävi ilmi myös viranomaisten suvaitseva suhtautuminen perheväkivaltaan sekä käytettävissä olevien oikeussuojakeinojen tehottomuus. Poliisit eivät tutkineet valituksia asianmukaisesti, vaan pyrkivät sovittelijana toimimalla saamaan uhrin luopumaan valituksista ja palaamaan kotiin. Kieltokanteiden antaminen ja tiedoksianto viivästyivät usein kohtuuttomasti, ja tuomioistuin käsitteli tällaisia menettelyjä avioeroa koskevinä kanteina. Perheväkivallasta seuranneita tuomioita lievennettiin tapojen, perinteiden ja kunnian perusteella, eivätkä väkivaltaan syyllistyneet siten saaneet varoittavia tuomioita.

¹⁹⁴ Ks. esim. *Londono* 2009, s. 657–658.

¹⁹⁵ *O’Connell* 2009, s. 211; *McQuigg* 2016, s. 1018.

Edellä kuvatun perusteella tuomioistuin totesi perheväkivallan koskevan Turkissa pääasiassa naisia sekä yleisen ja syrjivän oikeudellisen passiivisuuden luovan sille otollisen ilmapiirin. Näin ollen hakijan ja hänen äitinsä kokemaa väkivaltaa voitiin pitää sukupuoleen perustuvana väkivaltana, joka on naisiin kohdistuvan väkivallan muoto. Turkin hallituksen viimeaikaisista lakiuudistuksista huolimatta tuomioistuin katsoi oikeusjärjestelmän yleisen reagoimattomuuden sekä väkivallan tekijöiden rankaisemattomuuden osoittavan, etteivät viranomaiset olleet sitoutuneet riittävästi ryhtymään asianmukaisiin toimiin perheväkivallan torjumiseksi.

Ratkaisu edustaa virstanpylvästä tuomioistuimen perheväkivaltaa koskevassa oikeuskäytännössä. Sitä voidaan pitää esimerkkinä yleissopimuksen perheväkivaltaa koskevien velvoitteiden 'tulkinnallisesta laajentumisesta ja tiivistymisestä', joka on seurausta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön, ihmisoikeuslainsäädännön sekä alueellisen ja kansainvälisen tason kehityksen välisestä vuorovaikutuksesta.¹⁹⁶ Erityisesti CEDAW-komitean sekä Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön viitaten tuomioistuin määritteli naisiin kohdistuvan väkivallan lähisuhteessa olevan rakenteellinen ongelma, joka heijastaa sukupuolten välistä vallan epätasapainoa. Tulkitsemalla sopimusta osana laajempaa kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä tuomioistuin kykeni tunnistamaan perheväkivallan rakenteellisuuden, mikä johti siihen, että suojeluvelvoitteiden katsottiin ulottuvan yksittäistapausten lisäksi myös rakenteellisten väkivallan muotojen ennaltaehkäisyyn.¹⁹⁷ Näin tuomioistuin omaksui tulkinnallisen tiivistymisen avulla aktiivisemmän roolin sukupuolistuneen väkivallan ja naisiin kohdistuvan syrjinnän torjunnassa. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevässä kirjallisuudessa ratkaisuun sisältyvä tulkinnallinen muutos otettiin myönteisesti vastaan, sillä sen nähtiin tuovan Euroopan ihmisoikeussopimuksen yhtäläiseksi muun kansainvälisen oikeuden kanssa sekä vakiinnuttavan huolellisuusvelvoitteen muotoilun feministisin ehdoin.¹⁹⁸

Syrjinnän kieltoa koskevan artiklan soveltaminen perheväkivaltaa koskevissa tapauksissa on vakiintunut *Opuz*-ratkaisua seuranneessa oikeuskäytännössä. Kun tilastotiedot ja kansainväliset raportit osoittavat, että perheväkivalta kohdistuu pääasiassa naisiin ja viranomaisten yleinen asenne luo väkivallalle otollisen ympäristön, tuomioistuin katsoo kansallisten viranomaisten laiminlyönnin toteuttava riittäviä suojelutoimenpiteitä olevan naisiin kohdistuvan syrjintää 14 artiklan vastaisesti. Kun hakija on esittänyt syrjinnästä riittävät todisteet, taakka korjaavien toimien osoittamisesta siirtyy valtiolle.¹⁹⁹

¹⁹⁶ *Blaker Strand* 2020, s. 984.

¹⁹⁷ *Abdel-Monem* 2009, s. 32; *Hong* 2017, s. 252.

¹⁹⁸ *Londono* 2009, s. 667; *Blaker Strand* 2020, s. 986.

¹⁹⁹ *Opuz v. Turkki* (2009), kohdat 184–191; *Volodina v. Venäjä* (2019), kohdat 109–114; *Yym. v. Bulgaria* (2022), kohta 122; *A.E. v. Bulgaria* (2023), kohta 116.

Vuoden 2013 tapauksessa *Mudric v. Moldovan tasavalta* 72-vuotiaan hakijan entinen aviomies muutti hänen taloonsa vastoin hänen tahtoaan ja kohdisti häneen väkivaltaa säännöllisesti. Vaikka viranomaiset olivat tilanteesta tietoisia, he eivät ryhtyneet toimiin vaan antoivat miehen asua talossa yli vuoden ajan. Tuomioistuin katsoi, etteivät viranomaisten toimet olleet pelkkää käsittelyn epäonnistumista tai viivyttelyä, vaan ne merkitsivät tällaisen väkivallan toistuvaa suvaitsemista ja heijastavat syrjivää suhtautumista kantelijaan naisena. YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoiiaan viitaten tuomioistuin toisti, että yhteiskunnan patriarkaattiset ja syrjivät asenteet olivat merkittävä tekijä naisiin kohdistuvan kotiväkivallan yleisyydelle. Siten se, että valtion viranomaiset eivät tunnustaneet perheväkivallan vakavuutta ja syrjivää vaikutusta, loukkasi 14 artiklaa yhdessä 3 artiklan kanssa.

Vuoden 2014 tapauksen *T.M. ja C.M. v. Moldovan tasavalta* hakija joutui toistuvasti miehensä väkivallan kohteeksi, mistä viranomaiset olivat tietoisia. Syntyneiden vammojen ei kuitenkaan katsottu olevan riittävän vakavia rikostutkinnan aloittamiseksi. Tuomioistuin katsoi tämän osoittavan, etteivät viranomaiset ymmärtäneet perheväkivallan erityisluonnetta, joka ei aina johda fyysisiin vammoihin. Lisäksi tuomioistuin kiinnitti huomiota viranomaisten passiivisuuteen suojelutoimenpiteisiin tai rikosoikeudelliseen menettelyyn ryhtymisessä. Koska perheväkivallan uhrit ovat erityisen haavoittuvia siten, että he jättävät usein ilmoittamatta tapauksista, viranomaisten olisi tullut kiinnittää tilanteeseen erityistä huomiota ja reagoida siihen tarvittaessa voimakkaammin. Koska viranomaisten yleinen asenne oli luonut väkivallalle otollisen ilmapiirin, tuomioistuin katsoi syrjinnän kieltoa loukatun yhdessä 3 artiklan kanssa.

Vuoden 2017 tapauksessa *Talpis v. Italia* oli kyse vakavasta perheväkivallasta, joka kulminoitui siihen, että hakijan mies murhasi heidän lapsensa. Tuomioistuin toisti vaatimuksen valtion erityisestä huolellisuudesta perheväkivaltatapauksiin reagoinnissa ja totesi, että Istanbulin sopimuksen johdanto-osassa tunnustetut perheväkivallantekojen erityispiirteet tulee ottaa kansallisissa menettelyissä huomioon. Koska viranomaiset olivat olleet tapauksessa pitkään toimettomina, tuomioistuin totesi 14 artiklan loukkauksen yhdessä 2 artiklan kanssa hakijan osoitettua, että (kuolemaan johtava) perheväkivalta koski ensisijaisesti naisia ja että tällaisen väkivallan suvaitseva sosiokulttuurinen asenne oli Italiassa edelleen vallalla. Vuoden 2022 ratkaisussa *Landi v. Italia* tuomioistuin päätyi Italian kohdalla vastakkaiseen päätelmään. Tuomioistuin katsoi valtion toteuttaneen lukuisia toimia Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanemiseksi ja näin osoittaneen aitoa poliittista tahtoa ehkäistä ja torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Hakija ei kyennyt osoittamaan riittävää todistetta siitä, että järjestelmässä tai hänen tapauksessaan olisi ilmennyt syrjintää viranomaisten passiivisuutena kotiväkivallan uhrien suojelutoimenpiteisiin ryhtymisessä.

Vuoden 2019 ratkaisussa *Volodina v. Venäjä* tuomioistuin totesi 14 artiklan loukkauksen sillä perusteella, että se piti valtion lainsäädäntökehystä riittämättömänä perheväkivallan kohdalla. Perheväkivallan täsmällisten määritelmien sekä tehokkaan syytteenpanojärjestelmän puuttuminen osoittivat, että valtio oli haluton tunnustamaan perheväkivaltaa ja puuttumaan siihen, mikä edisti tällaista väkivaltaa suosivaa ilmapiiriä eikä siten luonut edellytyksiä tosiasialliselle sukupuolten tasa-arvolle, jossa naiset voisivat nauttia yhtäläistä lain suojaa ilman pelkoa siitä, että heidän fyysistä tai psyykkistä koskemattomuuttaan loukataan. Todistustaakan suhteen tuomioistuin totesi, että hakijan ei tarvitse todistaa syrjivää käytäntöä omassa yksilöllisessä tapauksessaan, jos laajalle levinnyt rakenteellinen ennakkoluulo on osoitettu. Vuoden 2021 ratkaisussa *Tunikova ym. v. Venäjä* tuomioistuin katsoi näiden havaintojen olevan yhä sovellettavissa todeten, ettei valtio ollut edelleenkään ryhtynyt toimenpiteisiin naisten suojelemiseksi väkivallalta. Tuomioistuin osoitti valtiolle loukkauksen poistamiseksi toimia, jotka sisälsivät myös yleisiä toimenpiteitä väkivallan rakenteellisuuteen puuttumiseksi.

Vuoden 2021 tapauksessa *Tkheldze v. Georgia* hakijan tytär oli miehensä pitkään jatkuneen väkivallan kohteena, ja lopulta mies murhasi tämän. Tuomioistuin katsoi tapauksen olevan täydellinen esimerkki viranomaisten yleisestä ja syrjivästä passiivisuudesta perheväkivaltaa koskevien syytösten suhteen, mikä loi ilmapiirin, jossa naisiin kohdistuva väkivalta edelleen lisääntyy. Koska viranomaiset eivät ole osoittaneet erityistä huolellisuutta estääkseen hakijan tyttäreen kohdistuneen sukupuoleen perustuvan väkivallan, joka johti hänen kuolemaansa, tuomioistuin katsoi 2 ja 14 artikloja loukatun.

Vuoden 2023 tapauksessa *Luca v. Moldovan tasavalta* tuomioistuin totesi, että on tuskin epäilystäkään siitä, että perheväkivalta kohdistuu valtiossa pääasiassa naisiin, sillä näin on kaikissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa. Selvittäessään, oliko kyseessä viranomaisten yleinen ja syrjivä passiivisuus naisiin kohdistuvan perheväkivallan suhteen, tuomioistuin kiinnitti huomiota viranomaisten vähättelevään asenteeseen hakijan suojelutoimenpiteiden tarpeita kohtaan. Viranomaiset välittivät haitallisia stereotyyppioita ja myyttejä naisista pitämällä hakijan valituksia ylidramaattisina, kostonhakuisina ja aggressiivisina reaktioina perheen sisäisiin väärinkäsityksiin. CEDAW-komiteaan viitaten tuomioistuin totesi, että valtioiden tulisi varmistaa, että sukupuoleen perustuviin väkivaltatapauksiin liittyvät oikeudelliset menettelyt ovat puolueettomia ja vapaita stereotyyppioista. Näillä perusteilla tuomioistuin katsoi 14 artiklaa loukatun yhdessä 3 artiklan kanssa.

4.2 Sukupuolinäkökulma positiivisten velvoitteiden soveltamisessa

Syrjinnän kieltoa koskevasta oikeuskäytännöstä on nähtävissä, miten tuomioistuin on muovannut yleissopimuksen sisältöä perheväkivallan erityispiirteitä paremmin huomioivaksi tulkitsemalla sopimusta esimerkiksi CEDAW-komitean, YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan, Euroopan neuvoston ministerikomitean sekä Istanbulin sopimuksen asettamia vaatimuksia vasten.²⁰⁰ Sen lisäksi, että väkivallan rakenteellisuus on tunnustettu, käsitys perheväkivallasta on vakiintunut ulottumaan fyysisen väkivallan lisäksi myös henkiseen väkivaltaan sekä kokonaisvaltaiseen pakottavaan kontrolliin.²⁰¹ Lisäksi tuomioistuin on tunnistanut perheväkivallan luonteen rikoksena, josta uhrin pelon tai häpeän vuoksi välttämättä ilmoita.²⁰² Tuomioistuin on tiivistänyt käsityksensä seuraavasti:

The issue of domestic violence – which can take various forms, ranging from physical assault to sexual, economic, emotional or verbal abuse – transcends the circumstances of an individual case. It is a general problem which affects, to a varying degree, all member States and which does not always surface into the public sphere since it often takes place within personal relationships or closed circuits and affects different family members, although women make up an overwhelming majority of victims.²⁰³

Kuten 3 luvusta käy ilmi, perheväkivallan laajuuden, vakavuuden ja erityisen luonteen tunnustaminen on vaikuttanut tuomioistuimen näkemykseen siitä, millaisia positiivisia toimia valtioilta tapauksissa edellytetään. Määrittelemällä perheväkivallan rakenteelliseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, joka ylittää yksittäisen tapauksen olosuhteet, tuomioistuin mahdollistaa kontekstisidonnaisemman ja abstraktimman arvioinnin, mikä saattaa alentaa kynnystä loukkauksen toteamiselle.²⁰⁴ Kuten 3.2–3.4 luvuissa esitetään, operatiivisen

²⁰⁰ *McQuigg* 2016, s. 1020–1021; *De Vido* 2020, s. 65–66.

²⁰¹ Perheväkivaltaan katsotaan sisältyväksi muun muassa henkinen väkivalta ja vainoaminen, myös verkkoväkivalta (esim. *Buturugă v. Romania* (2020), kohta 74), uhkaileminen (*Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 119) sekä pelko uusista hyökkäyksistä (ks. *T.M. ja C.M. v. Moldovan tasavalta* (2014), kohta 41; *Volodina v. Venäjä* (2019), kohta 75).

²⁰² Esim. *T.M. ja C.M. v. Moldovan tasavalta* (2014), kohta 60.

²⁰³ *Kurt v. Itävalta* (2021), kohta 161.

²⁰⁴ *Stoyanova* 2023b, s. 19.

toimintavelvoitteen syntymiskynnys onkin perheväkivaltatapauksissa madaltunut, kun edellytystä vaaran välittömyydestä tulkitaan joustavammin väkivallan erityisluonne huomioon ottaen. Perheväkivaltatapauksissa on myös voimassa yleinen velvoite erityisestä huolellisuudesta, ja väkivallan erityispiirteet on otettava menettelyn aikana huomioon. Valtioiden velvoitteet voivat perheväkivaltatapauksissa olla paitsi vaativampia, myös täsmällisempiä. Tehokasta kansallista sääntelykehystä koskeva velvoite esimerkiksi edellyttää perheväkivaltatapauksissa suojan tarjoamista pääsääntöisesti rikosoikeudellisin mekanismein. Lisäksi oikeuskäytännössä on muotoiltu ainoastaan perheväkivaltatapauksia koskeva velvoite reagoida välittömästi väkivaltaa koskeviin väitteisiin.

Perheväkivaltatapauksissa tuomioistuin on perustellut vaativampia velvoitteita ja täsmällisempien toimenpiteiden vaatimusta kategorisoimalla perheväkivallan uhrin erityisen haavoittuviksi henkilöiksi.²⁰⁵ Haavoittuvuus toimii välineenä, jonka kautta tuomioistuin tunnistaa yksilöiden tai ryhmien erityistä suojaa edellyttävän aseman, oikeuttaa vaativammat suojelutoimet ja rajoittaa valtion harkintavaltaa toimenpiteiden valinnassa edellyttämällä täsmällisempiä suojatoimenpiteitä. Haavoittuvuus voi myös madaltaa yleissopimuksen artiklojen soveltamiskynnystä.²⁰⁶ Tuomioistuin ei ole kuitenkaan kehittänyt yhtenäisiä kriteereitä haavoittuvuuden määrittelyyn. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä erityisen haavoittuviksi on katsottu perheväkivallan uhrien lisäksi myös esimerkiksi lapset, vammaiset henkilöt ja etniseen vähemmistöön kuuluvat henkilöt.²⁰⁷ Ratkaisukäytännössä on tehty joitakin viittauksia myös seksuaaliväkivallan uhrien erityisen haavoittuvuuteen. Henkilön asema seksuaaliväkivallan uhrina ei ole kuitenkaan ollut tapauksissa ainoa peruste haavoittuvuuden määrittämiselle, vaan korostuneen suojeluelvoitteen toteamiseksi on sen ohella viitattu myös esimerkiksi uhrin nuoreen ikään, vammaisuuteen tai etniseen vähemmistöön kuulumiseen.²⁰⁸

²⁰⁵ Esim. *Opuz v. Turkki* (2009), kohta 159; *Eremia v. Moldovan tasavalta* (2013), kohdat 73–74; *Talpis v. Italia* (2017), kohta 99; *Kurt v. Itävalta* (2021), kohta 169. Vaikka tuomioistuin on ulottanut erityistä huolellisuutta koskevan vaatimuksen käsitteellisesti 'naisiin kohdistuvaan väkivaltaan', sen konkreettinen soveltaminen on toistaiseksi rajoittunut perheväkivaltatapauksiin tai niihin läheisesti liittyviin tilanteisiin, ks. esim. *Tërshana v. Albania* (2020); *N.D. v. Sveitsi* (2025).

²⁰⁶ *Heri* 2020, s. 96–105. *Peroni ja Timmer* (2013) esittävät, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen omaksuma haavoittuvuuden käsite kumpuaa tarpeesta ylittää ihmisoikeuslainsäädäntöön sisäänrakennettu oletus autonomisesta, itsenäisestä oikeussubjektista. Koska liberaali malli ei kykene huomioimaan rakenteellisesti heikommassa asemassa olevien erityisiä haavoittuvuuksia, tuomioistuin on haavoittuvuuden käsitteen avulla pyrkinyt paikkaamaan tätä puutetta ja edistämään tosiasiallista tasa-arvoa muodollisen yhdenvertaisuuden sijaan. Ks. myös *Timmer* 2011, s. 711–722; *Grans* 2023.

²⁰⁷ Ks. esim. *X ja Y v. Alankomaat* (1985), kohta 23; *W. v. Slovenia* (2014), kohta 70 ja *M.C. ja A.C. v. Romania* (2016), kohdat 113–114.

²⁰⁸ Tapauksessa *Y. v. Slovenia* (2015) tuomioistuin katsoi uhrin erityisen haavoittuvaiseksi asian intiimin luonteen, uhrin nuoren iän sekä uhrin ja vastaajan välisen aikaisemman suhteen perusteella (kohta 114). Tapauksessa *J.I. v.*

Toisin kuin perheväkivallan kohdalla, seksuaaliväkivaltaa koskevassa oikeuskäytännössään tuomioistuin ei ole nimenomaisesti todennut vaatimusta erityisestä huolellisuudesta rakenteelliseen väkivaltaan puuttumiseksi. Vaikka tuomioistuin käsittää seksuaaliväkivallan naisiin kohdistuvan väkivallan ilmenemismuodoksi, se ei ole soveltanut seksuaaliväkivaltaa koskevissa tapauksissa 14 artiklan syrjinnän kieltoa.²⁰⁹ Tuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy kuitenkin ilmi pyrkimys huomioida väkivallan erityisluonne ja sovittaa positiivisten velvoitteiden sisältö sen kontekstiin. Jo vuoden 2003 ratkaisussa *M.C. v. Bulgaria* tuomioistuin katsoi, että vakaviin seksuaalirikoksiin on puututtava rikosoikeudellisin mekanismein, ja kriminalisoinnin tulee kattaa kaikki seksuaaliset teot, joihin ei ole annettu suostumusta. Myös valtion positiivista menettelyvelvoitetta on tarkennettu seksuaaliväkivallan erityispiirteiden huomioimiseksi. Viimeaikaisessa oikeuskäytännössä seksuaaliväkivalta on kansainväliseen oikeudelliseen materiaaliin viitaten käsitetty yhä selvemmin sukupuolten epätasa-arvoon liittyväksi kysymykseksi, joka heikentää väkivallan uhrien luottamusta oikeusjärjestelmään.²¹⁰ Näin ollen viranomaisilta edellytetään tapauksia käsiteltäessä uhrisensitiivistä lähestymistapaa sekä olosuhteiden arviointia väkivallan erityispiirteiden, esimerkiksi siihen liittyvien valtasuhteiden valossa. Viranomaismenettelyssä on aktiivisesti puututtava seksistisiin asenteisiin, arvioitava tapauksia sukupuoleen perustuvan väkivallan näkökulmasta ja pyrittävä minimoimaan seksuaalirikoksen uhrin kärsimystä.

Vaikka tuomioistuin ei ole nimenomaisesti tunnustanut seksuaaliväkivallan syrjivyyttä 14 artiklan loukkauksena, se on kuitenkin epäsuorasti todennut oikeusjärjestelmän tarjoavan seksuaaliväkivallan uhreille heikompa suojaa. Seksuaaliväkivallan uhrien erityistä haavoittuvuutta ei ole toistaiseksi tunnustettu kategorisena suojeluperusteena, eikä heidän asemansa automaattisesti laukaise vaatimusta erityisestä huolellisuudesta tai kohdennetuista

Kroatia (2022) haavoittuvuus perustui vakavan seksuaalisen väkivallan kokemukseen, sukupuoleen ja etniseen alkuperään (kohta 97). Tapauksessa *X v. Kreikka* (2024) huomioitiin rikoksen intiimi luonne, uhrin nuori ikä (18 vuotta) sekä väitetyt raiskauksen tapahtuminen lomamatkalla ulkomailla (kohta 86). Sen sijaan tapauksessa *J.L. v. Italia* (2021) tuomioistuin ei katsonut joukkoraiskauksen uhriksi 22-vuotiaana joutunutta hakijaa erityisen haavoittuvaksi (kohta 127). Ratkaisussa *S.Z. v. Bulgaria* (2015) tuomioistuin tunnusti hakijan haavoittuvuuden ainoastaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä johtuvien psykologisten tekijöiden perusteella. *Herin* mukaan on kuitenkin edelleen epäselvää, ulotettaisiinko haavoittuvuuden käsite koskemaan vähemmän äärimmäisiä olosuhteita (2020, s. 107).

²⁰⁹ Tuomioistuin on katsonut tarpeettomaksi arvioida tapausta 14 artiklan kohdalla esimerkiksi tapauksissa *J.L. v. Italia* (2021), kohta 147; *C. v. Romania* (2022), kohta 90 ja *J.I. v. Kroatia* (2022), kohta 108.

²¹⁰ Ratkaisussa *C. v. Romania* (2022) tuomioistuin totesi ensimmäistä kertaa, että perheväkivallan tavoin myös seksuaalinen häirintä on yhä merkittävässä määrin aliraportoituja ja vaikeasti todistettavaa (kohta 79). Tuomioistuin siis katsoi rakenteellisten puutteiden olevan esteenä tehokkaan suojan tarjoamiselle. Tätä voidaan tulkita siten, että tuomioistuin tunnistaa seksuaalisen häirinnän rakenteellisenä ongelmana. Ks. myös *J.L. v. Italia* (2021), kohta 141 ja *X v. Kypros* (2025), kohta 125. Ks. tarkemmin luku 3.4.

viranomaisvelvoitteista. Yksittäisissä ratkaisuissa tuomioistuin on kuitenkin viitannut seksuaaliväkivallan uhrien erityiseen haavoittuvaisuuteen ja täsmentänyt positiivisia velvoitteita vastaamaan uhrien erityisiin suojelutarpeisiin. Käytännössä seksuaaliväkivallan uhrien suojeluvaatimus on siis korostunut, mutta se ei ole saanut oikeuskäytännössä pysyvää ja systemaattista muotoa. Kehityskulku viittaa siihen, että tuomioistuin on asteittain vahvistamassa seksuaaliväkivallan uhrien suojelun tasoa, vaikka se ei ole vielä ilmaissut tätä yhtä selvästi ja johdonmukaisesti kuin perheväkivallan yhteydessä.

4.3 Kohti sukupuolten tosiasiallista tasa-arvoa: oikeuskäytännön kehityslinjat

Tuomioistuimen oikeuskäytännön kehitys osoittaa, että se on sitoutunut yhä enemmän *sukupuolisensitiivisen lähestymistavan* omaksumiseen tulkinnassa erityisesti silloin, kun yleissopimusta sovelletaan naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksiin:

The Court has repeatedly held that the advancement of gender equality is today a major goal in the member States of the Council of Europe and that a difference in treatment that is aimed at ensuring substantive gender equality may be justified, and even required, under Article 14 of the Convention - - . Substantive gender equality can only be achieved with a gender-sensitive interpretation and application of the Convention provisions that takes into account the factual inequalities between women and men and the way they impact women's lives.²¹¹

Tämä vuoden 2019 *Volodina v. Venäjä* -ratkaisussa esitetty mukailee lausumaa, jonka tuomari Pinto de Albuquerque esitti eriävässä mielipiteessään vuoden 2013 ratkaisussa *Valiuliene v. Liettua*. Tuomari Pinto de Albuquerque on johdonmukaisesti tuonut esiin vaatimusta sukupuolinäkökulman huomioon ottamisesta silloin, kun sopimusta tulkitaan ja sovelletaan perheväkivallan kaltaisiin tapauksiin. Koska yleissopimus ei sisällä nimenomaista perheväkivallan tai naisiin kohdistuvan väkivallan kieltoa, tuomioistuimen on sovellettava sitä kontekstisidonnaisesti ja otettava huomioon yhteiskunnalliset normit ja stereotypiat, jotka saattavat ylläpitää tällaista väkivaltaa. Tämä edellyttää yhteiskunnassa vallitsevien, sukupuolia koskevat käsitysten tunnistamista, jotta voitaisiin ymmärtää kontekstia, jossa naiset tietyssä yhteiskunnassa elävät. Sukupuolisensitiivinen lähestymistapa mahdollistaa sen, että väkivallan syrjivä luonne sekä sen suhteettoman suuri vaikutus naisiin tunnustetaan.²¹²

Väkivallan salliviin rakenteisiin puuttumisen kannalta on huomionarvoista, että tuomioistuimen viimeaikaisessa oikeuskäytännössä on hyödynnetty EIS 46 artiklan yleisiä

²¹¹ *Volodina v. Venäjä* (2019), kohta 111.

²¹² *Valiuliene v. Liettua* (2013), Concurring Opinion of Judge Pinto de Albuquerque. Ks. tarkemmin *Timmer* 2011; *Sjöholm* 2018, s. 17–18.

toimenpiteitä määriteltäessä toimia, joihin vastaajavaltion on ryhdyttävä yleissopimuksen takaamien oikeuksien toteuttamiseksi. Vuoden 2021 ratkaisussa *Tunikova ym. v. Venäjä* tuomioistuin asetti vastaajavaltiolle ensimmäistä kertaa vaatimuksia paitsi erityisistä ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi, myös yleisistä toimenpiteistä, joilla pyritään poistamaan naisiin kohdistuvan väkivallan taustalla olevat ajattelutavat ja stereotyyptit. Ratkaisussa tuomioistuin tunnusti ensimmäistä kertaa laajemmin, että sukupuolistereotyyptit ja perinteiset käsitykset vaikuttavat naisiin kohdistuvan väkivallan jatkuvuuteen, mikä on huomattavassa kontrastissa aiempaan yksilökeskeiseen lähestymistapaan. Yhteiskunnallisten asenteiden muokkaamiseksi määritellyt toimenpiteet sisälsivät esimerkiksi vaatimuksen sellaisen toimintasuunnitelman täytäntöönpanosta, jolla muutetaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevaa julkista käsitystä. CEDAW-komitean käytäntöön viitaten tuomioistuin totesi myös tarpeet levittää uhreille tietoa käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista sekä antaa aiheesta virkahenkilöstölle asianmukaista ja pakollista koulutusta.²¹³

Haasteena sukupuolinäkökulman kokonaisvaltaisesti huomioon ottavassa tulkinnassa on tuomioistuimen ensisijainen rooli yksittäistapauksessa oikeussuojaa antavana elimenä. Vaikka tuomioistuin tunnustaa naisiin kohdistuvan väkivallan sallivien sosiokulttuuristen asenteiden olemassaolon, rakenteellisen ongelman juurisyihin on oikeuskäytännössä hankala pureutua silloin, kun rajoitutaan käsittelemään ainoastaan käsiteltävänä olevan tapauksen erityiskysymyksiä.²¹⁴ Kuitenkin tuomioistuimella on rooli myös ihmisoikeussopimuksen yleisten tulkintojen tarjoajana: sen tehtävänä on selventää perusoikeuksien suojan vähimmäistaso, joka olisi taattava kaikissa sopimusvaltioissa.²¹⁵ Siten tuomioistuin ei esimerkiksi *Opuz*-ratkaisussa ainoastaan keskittynyt tutkimaan, oliko hakijan yleissopimuksessa taattuja oikeuksia loukattu perheväkivallan seurauksena, vaan määritteli myös normatiiviset vertailuarvot valtioiden velvollisuuksille torjua sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa ja tunnustaa sen mahdolliseksi sukupuoleen perustuvan syrjinnän muodoksi.

²¹³ *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 158. Tuomari Pinto de Albuquerque oli aikaisemmin esittänyt vaatimuksen rakenteelliseen ongelmaan puuttumisesta 46 artiklaa hyödyntämällä ratkaisussa *Volodina v. Venäjä* (2019), Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohdat 13–20. Ks. tarkemmin *Ferri* 2023, s. 220–223.

²¹⁴ Ks. esim. *Kurt v. Itävalta* (2021), Concurring Opinion of Judge Koskelo, Joined by Judges Lubarda, Ravarani, Kucsko-Stadlmayer, Polackova, Ilievski, Wennerström and Sabato.

²¹⁵ *Irlanti v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1978), kohta 154; *Gerards* 2023, s. 10–14 ja 88–89.

Oikeudellisena perustana sukupuolisensitiivisen lähestymistavan omaksumiselle toimii niin kutsuttu *living instrument* -doktriini. Tuomioistuimen mukaan ihmisoikeussopimus on asiakirja, jonka on tarkoitus elää ajassa ja vastata nykypäivän olosuhteisiin.²¹⁶ Sopimuksen tulkinnan lähtökohtana on sopimuksen tarkoitus ja päämäärä, eli ihmisoikeuksien tehokas toteuttaminen. Tämän vuoksi sopimuksen määräysten tulee olla käytännöllisiä ja vaikuttavia, eivätkä ne saa jäädä pelkiksi muodollisiksi lauselmiksi. Samalla tulkinta nojaa demokraattisen yhteiskunnan ihanteisiin ja arvoihin sekä huomioi kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön kehityksen esimerkiksi *soft law* -instrumenttien avulla. Näin yleissopimuksen tulkinta tapahtuu yhteisessä arvopohjassa jäsenvaltioiden välillä.²¹⁷

Tuomioistuimen sitoutuminen muuhun kansainväliseen ihmisoikeuslainsäädäntöön ihmisoikeussopimuksen tulkinnassa onkin ollut olennaisessa roolissa sukupuolisensitiivisen lähestymistavan omaksumisessa. Erityisen merkittävää on jatkuvasti vahvistunut sitoutuminen Istanbulin sopimukseen, joka sisältää hyvin konkreettisia ja yksityiskohtaisia määräyksiä toimenpiteistä, joita valtioiden olisi toteutettava naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi.²¹⁸

Tuomioistuimen tapa lähestyä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa sen rakenteelliset juurisyyt huomioon ottaen osoittaa kasvavaa sitoutumista tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseen.²¹⁹ Yleissopimuksen tehokkuuteen sekä muuhun kansainväliseen ihmisoikeuslainsäädäntöön nojaten tuomioistuin on siirtynyt yksittäistapauksiin keskittyvästä lähestymistavasta kohti laajempaa, sukupuolisensitiivistä analyysiä, joka tunnistaa väkivallan rakenteellisen ja sukupuolistuneen luonteen. Vaikka kehitys on edennyt osin epätasaisesti, oikeuskäytännössä on vakiintunut tulkintalinja, joka tunnustaa sukupuolen merkityksen niin väkivallan kokemuksissa kuin oikeussuojan tarpeessa. Tulkinta ei ainoastaan jäsennä yksittäisten tapausten oikeudellista arviointia, vaan vaikuttaa laajemmin siihen, miten valtion velvollisuudet ja vastuu ihmisoikeuksien turvaajana ymmärretään nykypäivän olosuhteissa.

²¹⁶ *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1978), kohta 31; *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), kohta 87; *Christine Goodwin v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2002), kohta 74.

²¹⁷ *Marckx v. Belgia* (1979), kohdat 41 ja 51; *Demir ja Baykara v. Turkki* (2008), kohdat 146–154; *Volodina v. Venäjä* (2019), Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohta 3.

²¹⁸ *De Vido* (2020) väittää, että EIT on omaksunut systeemisen integraation periaatteen Istanbulin sopimuksen soveltamisessa, eli alkanut tulkinnassa käyttää Istanbulin sopimuksen määräyksiä kansainvälisen oikeuden merkityksellisinä sääntöinä, joita sovelletaan sopimuspuolten välisiin suhteisiin valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 32–33/1980) 31 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaisesti.

²¹⁹ Huomionarvoista on, että tuomioistuin CEDAW-komiteaan viitaten on todennut sukupuolistuneen väkivallan kiellon vakiintuneen kansainvälisen tapaoikeuden periaatteeksi. *Volodina v. Venäjä* (2019), kohta 110 ja Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohta 3.

5 Valtion vastuu ja suojelun riittävyys

5.1 Valtio ihmisoikeuksien turvaajana ja rajoittajana

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on vahvistunut tulkinta, jonka mukaan ihmisoikeuksien toteutuminen edellyttää valtioilta paitsi passiivista puuttumattomuutta, myös aktiivisia suojelutoimia. Kehitys haastaa perinteisen käsityksen valtiosta yksilönvapauksien rajoittajana ja korostaa valtion roolia oikeuksien aktiivisena toteuttajana. Valtion velvollisuudet eivät rajoitu ainoastaan puuttumattomuuteen, vaan ulottuvat myös oikeuksien käytännön turvaamiseen ennaltaehkäisevien operatiivisten toimenpiteiden, tehokkaan sääntelykehityksen sekä tehokkaiden tutkintaprosessien muodossa. Erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan kohdalla oikeuskäytännössä on vakiintunut vaatimus, jonka mukaan valtiolla on velvollisuus ryhtyä tehokkaisiin ja kohdennettuihin toimiin sekä yksilöllisen suojelun että rakenteellisten epäkohtien korjaamisen edistämiseksi. Positiiviset velvoitteet toimivat välineenä väkivaltaa ylläpitävien rakenteiden edistämisessä sekä tosiasiallisen tasa-arvon edistämisessä.

Positiivisten velvoitteiden soveltamiseen liittyy väistämättä jännite: yhtäältä valtiolta edellytetään aktiivista suojelua esimerkiksi väkivallalta, mutta toisaalta niiden tulee samalla kunnioittaa yksilönvapauksia ja kohdentaa rajalliset resurssit tasapainoisesti.²²⁰ Velvoitteiden voidaan katsoa olevan olennaisia ihmisoikeuksien täysimääräisen toteutumisen kannalta, erityisesti sosioekonomisten oikeuksien, kuten koulutukseen, terveydenhuoltoon ja riittävään asumistasoon liittyvien oikeuksien suhteen. Naisiin kohdistuvan väkivallan kohdalla valtion aktiivinen toiminta nähdään välttämättömänä yksilöiden tosiasiallisen oikeuksien käytön mahdollistamiseksi. Toisaalta on esitetty huolta siitä, että valtioiden kuormittaminen liiallisilla positiivisilla velvoitteilla voi heikentää resurssien kohdentamista ja horjuttaa oikeuksien asteittaisen toteuttamisen periaatetta. Positiiviset velvoitteet heijastavat näin konkreettisesti kysymystä siitä, missä kulkee raja riittävän suojelun ja liiallisen puuttumisen välillä. Kun otetaan huomioon ihmisoikeusjärjestelmän perinteinen tehtävä suojella yksilöitä liialliselta

²²⁰ Ks. esim. *Talpis v. Italia* (2017), Partly Dissenting Opinion of Judge Spano; *X ym. v. Bulgaria* (2021), Joint Partly Concurring, Partly Dissenting Opinion of Judges Spano, Kjølbrot, Lemmens, Grozev, Vehabović, Ranzoni, Eicke and Paczolay.

rikosoikeudelliselta valtiovallalta, jännite korostuu erityisesti silloin, kun suojelutavoitteet edellyttävät rikosoikeudellisten pakkokeinojen käyttöä.²²¹

Kolbin mukaan tuomioistuimen pyrkimystä laajentaa yleissopimuksen soveltamisalaa tulkinnalla selittää käsitys ihmisoikeussopimuksista kansainvälisen *utilitas publican* ilmentymänä eli koko kansainvälisen yhteisön edun ilmauksena. Hän väittää, että tällaiset sopimukset ovat tyypillisesti niitä, joita tulkitaan muita useammin tehokkaalla, evolutiivisella ja teleologisella tavalla.²²² Sopimusvelvoitteet eivät ole kansainvälisen yhteisön etujen ilmauksena yleismaailmallisia ja ajattomia, vaan ne muotoutuvat valtioiden institutionaalisten rakenteiden, resurssien ja poliittisten järjestelmien mukaan. Näin ollen tuomioistuimen oikeuskäytäntö ei ainoastaan konkretisoi yksilönsuojan minimitasoa, vaan samalla vaikuttaa käsitykseen siitä, millaiseksi demokraattinen ja oikeuksia kunnioittava valtio mielletään. Siten positiiviset velvoitteet saavat oikeudellisen ulottuvuuden lisäksi yhteiskuntafilosofisen ja poliittisen merkityksen: ne muovaavat valtioiden roolia ja vastuuta yhteiskunnan perustavana rakenteena.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä valtion positiiviset velvoitteet ovat nousseet keskeiseksi välineeksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamien oikeuksien suojaamisessa. Kehitys on ollut erityisen merkittävää naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnassa, mutta samalla se on herättänyt kysymyksiä siitä, missä määrin velvoitteiden laajuus ja yksityiskohtaisuus vaikuttavat valtioiden itsemääräämisoikeuteen ja toiminnan ennakoitavuuteen. Tämä luku tarkastelee valtion roolia ihmisoikeuksien toteuttajana ja arvioi, ovatko tuomioistuimen määrittelemät velvoitteet tasapainossa tehokkaan suojelun ja liiallisen puuttumisen välillä. Tämä jännite – valtio suojelijana ja mahdollisena rajoittajana – muodostaa perustan arvioinnille siitä, ovatko Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen muotoilemat positiiviset velvoitteet menneet liian pitkälle yksityiskohtaisessa puuttumisessaan vai jäävätkö ne edelleen riittämättömiksi suojelun tarpeen näkökulmasta.

Dynaaminen tulkinta tarjoaa tuomioistuimelle mahdollisuuden vastata muuttuviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja suojata tehokkaammin yksilön oikeuksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita rajoittamatonta norminmuodostusvaltaa, vaan tuomioistuimen tulkinnassa

²²¹ *Tulkens* (2011) kutsuu jännitettä ihmisoikeuksien 'kilpi- ja miekkatoimintojen väliseksi paradoksaaliseksi suhteeksi' rikosoikeuden soveltamisessa. Oikeuksien suojelemiseksi turvaututaan pakottaviin keinoihin, mutta samaan aikaan ihmisoikeuksien tulee tarjota suojaa liiallisilta pakottavilta keinoilta. Jännitteestä kansallisella tasolla naisiin kohdistuvan väkivallan yhteydessä ks. *Pirjatanniemi* 2011.

²²² *Kolb* 2015, s. 16–17; samankaltaisesti myös *De Vido* 2020, s. 61.

on tunnistettavissa pyrkimys tasapainottaa suojan laajentamista valtioiden harkintavallan kanssa.

5.2 Positiivisten velvoitteiden laajenemisen jännitteet

5.2.1 Tulkinnan ja toimeenpanon rajat

Keskeinen huolenaihe liittyy tuomioistuimen kaksoisrooliin sekä yleissopimuksesta johtuvien velvoitteiden tulkitsijana että ensisijaisesti yksittäistapauksissa suojaa antavana elimenä. Sovellettaessa yleisiä periaatteita yksittäisen tapauksen olosuhteisiin raja yleissopimuksen tulkittamisen ja soveltamisen välillä hämärtyy: tuomioistuin valitsee, miten yleisiä periaatteita sovelletaan tiettyyn tapaukseen, ja tämä valinta vaikuttaa myös loukkauksen toteamiseen.²²³ Kun velvoitteet määritellään vasta jälkikäteen yksittäisen tapauksen yhteydessä ilman, että yleisiä ja selkeitä sääntöjä olisi ennalta vahvistettu, valtiot eivät voi tietää, millaisia toimia niiltä edellytetään. Näin ollen yleissopimuksesta johtuvista täsmällisistä velvoitteista syntyy epäselvyyttä, kun niitä tulkitaan tapauskohtaisesti ja yhä useammin myös kansainvälisen oikeuden soft law -normistoon nojaten.²²⁴ Mikäli tuomioistuin puolestaan muotoilee velvoitteen sisällön hyvin konkreettisesti, se saattaa laajentaa rooliaan lainsäätäjän perinteiselle alueelle.

Dynaamiseen tulkintaan suhtaudutaan perinteisestikin epäillen juuri siksi, koska sen nähdään antavan tuomareille liikaa valtaa määritellä sopimuksessa ilmaistua osapuolten tahtoa. Laajojen positiivisten velvoitteiden johtaminen yleissopimuksesta sen luovalla tulkinnalla²²⁵ on pelätty johtavan demokraattisen päätöksenteon kaventumiseen, kun kansainvälinen tuomioistuin käyttää kansallisille, demokraattisesti vastuullisille elimille kuuluvaa harkintavaltaa. Tämä kehitys voi heikentää ihmisoikeusjärjestelmän legitimitettiin, mikäli tuomioistuimen koetaan liiallisesti vaikuttavan valtioiden mahdollisuuksiin mukauttaa oikeuksien suojaa omiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin erityisolosuhteisiinsa.²²⁶ Esimerkiksi valtion resurssit

²²³ *Stoyanova* 2023b, s. 21–33. Valintojen vaikutus havainnollistuu esimerkiksi ratkaisussa *Kurt v. Itävalta* (2021), jossa suuri jaosto jakautui kahtia näkemyksissään siitä, miten yleisiä periaatteita olisi tullut soveltaa tapauksen olosuhteisiin.

²²⁴ Esimerkiksi *Pitea* (2014) katsoo, että tuomioistuimen tukeutuminen soft law -aineistoon ei ole onnistunut pyrkimyksessä parantaa oikeuskäytännön johdonmukaisuutta ja ennakoitavuutta. Ks. myös *Rachovitsa* 2017, s. 561.

²²⁵ Ks. tarkemmin *Mowbray* 2005.

²²⁶ *Letsas* 2007, s. 126–130; *Dupuy* 2011, s. 127; *Brems – Lavrysen* 2015, s. 149. Nk. ihmisoikeusinflaatiolla viitataan ilmiöön, jossa yhä useampien etujen tunnustaminen ihmisoikeuksina johtaa siihen, että valtion mahdollisuudet edistää yleistä etua rajoittuvat, koska lähes kaikilla toimilla katsotaan olevan vaikutusta johonkin oikeuteen, vaikka vaikutus olisi vähäinen, epäsuora tai odottamaton.

muodostavat rajoitteen sille, millaisia positiivisia velvoitteita voidaan realistisesti asettaa, ja liian tiukasti määrätyt velvoitteet voivat heikentää muiden oikeuksien ja palveluiden suojaa.²²⁷ Erityisesti poliittisesti ja kulttuurisesti herkissä kysymyksissä liian yksityiskohtainen tuomioistuinvalvonta saattaa herättää poliittisen vastareaktion ja siten heikentää tavoiteltua edistyksellistä kehitystä.²²⁸ Naisiin kohdistuvan väkivallan torjunta tuo nämä jännitteet esiin erityisen terävästi, mikäli valtioilta edellytetään erityistä huolellisuutta tai konkreettisia erityistoimenpiteitä suojelun takaamiseksi.

Oikeuksien mahdollisimman tehokkaaseen suojeluun pyrkiessä esiin nousee myös huoli siitä, että valtiot joutuvat soveltamaan kohtuuttoman raskaita keinoja asetettujen suojeluvaatimusten täyttämiseksi. Oikeuskirjallisuudessa on nostettu esiin, että vaativien velvoitteiden täyttäminen saattaa houkutella valtioita ennaltaehkäisemään oikeudenloukkauksia liiallisesti rikosoikeudellisin keinoin tilanteissa, joissa lievemmat keinot voisivat olla riittäviä. Tuomioistuimen on myös kritisoitu ylikorostavan rikosoikeuden merkitystä ihmisoikeussuojan välineenä edellyttämällä tiettyjen tekojen kriminalisointia ilman riittävää perustelua. Kritiikin mukaan tuomioistuin kohtelee rikosoikeutta yleislääkkeenä sosiaaliin ongelmiin ilman huolellista harkintaa sen soveltuvuudesta nojaten oletukseen siitä, että kriminalisoinnilla on vahva pelotevaikutus ja että se siten automaattisesti tehostaa ihmisoikeussuojaa, vaikka vaikutusta ei ole empiirisesti näytetty.²²⁹ Tällainen kehitys voi johtaa valtiollisen vallankäytön tarpeettomaan laajenemiseen ja vaarantaa syytettyjen prosessuaalisten oikeuksien toteutumista. Näin ihmisoikeusjärjestelmä saattaa tahattomasti lisätä yksilöihin kohdistuvaa pakkovaltaa muuttaen ihmisoikeudet valtiollisen vallankäytön välineiksi.²³⁰

²²⁷ Tässä yhteydessä huomautettakoon, että sukupuoleen perustuva väkivalta aiheuttaa niin yksilöille, yhteiskunnalle kuin valtiollekin huomattavia kustannuksia. Euroopan unionissa naisiin kohdistuvan väkivallan vuosittaisten kokonaiskustannusten on arvioitu olevan noin 289 miljardia euroa. *European Institute for Gender Equality* 2021.

²²⁸ Pitkänen 2013, s. 72; Dzehtsiarou 2017; Engström – Heikkilä – Mustaniemi-Laakso 2022, s. 127. Ks. esim. *Sękowska-Kozłowska* (2020), joka tarkastelee Istanbulin sopimuksen ratifioimisesta seurannutta voimakasta poliittista vastareaktiota erityisesti sukupuoliroolien muuttamista ja sukupuolistereotyyppien torjumista koskeviin velvoitteisiin. Sopimuksen kritisoitiin tuovan 'sukupuoli-ideologian' maan lainsäädäntöön, ja sen irtisanomista ehdotettiin osana laajempaa, kansainvälisen ihmisoikeusohjauksen legitimeettiä kyseenalaistavaa poliittista liikehdintää.

²²⁹ Lavrysen 2020, s. 43; Peršak 2020, s. 152 ja Pinto 2020, s. 169. Sen sijaan tuomioistuin keskittyi esimerkiksi ratkaisussa *Söderman v. Ruotsi* (2013) perustelemaan, miksi rikosoikeudellisia toimia ei joissakin olosuhteissa poikkeuksellisesti edellytetä (kohta 85).

²³⁰ *Mavronicola* 2020; Peršak 2020, s. 158 ja Pinto 2020, s. 171. Positiivisiin velvoitteisiin, jotka edellyttävät rikosoikeudellisia toimenpiteitä kuten kriminalisointia, tutkintaa, syytteen nostamista tai rankaisemista, viitataan oikeuskirjallisuudessa pakottavina ihmisoikeusvelvoitteina (*coercive human rights obligations*); niiden aiheuttamiin riskeihin puolestaan käsitteellä *coercive overreach*. Lazarus 2012, s. 136 ja 147.

5.2.2 Dynaamisen tulkinnan oikeuttaminen ja sen rajat

Tuomioistuimen näkemyksen mukaan sopimuksen tehokas soveltaminen on kuitenkin mahdollista ainoastaan sitoutumalla laajempaan kansainväliseen ihmisoikeuslainsäädäntöön 'elävän instrumentin' doktriinin mukaisesti.²³¹ Tuomioistuin on toistuvasti todennut, että sopimuksen tulkinnassa tulee ottaa huomioon sen erityisluonne ihmisoikeuksien kollektiivista täytäntöönpanoa koskevana sopimuksena. Tämä sopimuksen tavoite ja päämäärä edellyttää määräyksien tulkittamista ja soveltamista siten, että ne ovat käytännöllisiä ja tehokkaita. Lisäksi jotta tulkinta olisi sopusoinnussa sopimuksen yleisen hengen kanssa, sen on oltava sidoksissa demokraattisen yhteiskunnan ihanteiden ja arvojen ylläpitämiseen ja edistämiseen.²³² Tällöin sopimusta ei voida tulkita tai soveltaa tyhjiössä, vaan vasten nykypäivän olosuhteita jäsenvaltioiden välisen yhteisymmärryksen mukaisesti. Koska jäsenvaltioiden välillä vallitsevan yhteisymmärryksen muodostuminen on usein havaittavissa soft law -normien kehittymisenä, niiden huomioon ottaminen on edellytys sopimuksen tehokkaalle soveltamiselle tavalla, joka säilyttää kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön yhdenmukaisuuden.²³³ Kun tulkinta perustuu sopimuksen tavoitteeseen ja päämäärään, se ei evolutiivisuudestaan huolimatta ole uusien normien mielivaltaista luomista, vaan jo olemassa olevien normien selventämistä.²³⁴ Tuomioistuin pyrkii siis tulkintansa kautta antamaan sopimusjärjestelmälle sellaisen sisällön, joka myös nykyhetkessä tarjoaa vahvan suojan sopimuksessa taatuille oikeuksille sen tarkoituksen ja päämäärän mukaisesti.²³⁵

Tuomioistuimen lähestymistapaan kohdistunut kritiikki rikosoikeudellisten mekanismien käytöstä kuvastaa laajempaa historiallista käsitystä naisiin kohdistuvasta väkivallasta ensisijaisesti sosiaalisena tai poliittisena ongelmana, joka on usein jätetty rikosoikeuden ulkopuolelle. Tämä kuvastaa perinteistä lähestymistapaa rikosoikeuteen, jossa keskityttiin rikoksentehtäjäiden oikeuksiin ja jätettiin uhrin syrjään, jolloin väkivallan rakenteellinen ja sukupuolistunut luonne aliarvioitiin.²³⁶ Muutos siinä, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

²³¹ *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1978), kohta 31; *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), kohta 87.

²³² Esim. *Soering v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1989), kohta 87.

²³³ *Marckx v. Belgia* (1979), kohdat 41 ja 51; *Demir ja Baykara v. Turkki* (2008), kohdat 146–154; *Volodina v. Venäjä* (2019), Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohta 3.

²³⁴ *Fitzmaurice* 1986, s. 345. Ks. *De Vido* 2020, jossa esitetään vastaavasti, ettei tuomioistuin käyttänyt *Opuz*-ratkaisussa soft law -instrumentteja ihmisoikeussopimuksen tulkinnassa, vaan pikemminkin otti huomioon kansainvälisellä ja alueellisella tasolla tapahtuneen kehityksen luodessaan oman, autenttisen tulkintansa ihmisoikeussopimuksesta.

²³⁵ Ks. tarkemmin *Viljanen* 2008.

²³⁶ *Burman* 2007, s. 196–198. Keskustelusta kotimaisessa kontekstissa ks. *Nousiainen – Pylkkänen* 2001, s. 147; *Törmä – Pentikäinen* 2016, s. 67 ja 71.

on viime aikoina kuitenkin yhä useammin vaatinut valtioita käyttämään rikosoikeudellisia toimenpiteitä osana yleissopimuksen mukaisia positiivisia velvoitteitaan sukupuoleen perustuvan väkivallan torjumiseksi, heijastaa kriminaalipolitiikan laajempaa muutosta. *Burman* katsoo, että rikosoikeuden normien luomisella ja rangaistusarvolla on nykyään suurempi merkitys rikosoikeudellisten mekanismien käytön perusteena. Vaikka huoli tehokkuudesta johti aikoinaan kriminalisoinnin vastustamiseen, tuomioistuimen kehittyvässä oikeuskäytännössä tunnustetaan, että rikosoikeus voi toimia normatiivisena välineenä, jolla voidaan ilmaista yhteiskunnallista tuomitsevuutta ja torjua rankaisemattomuutta naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa.²³⁷

Tuomioistuin pyrkii tasapainottelemaan oikeuksien tehokkaan suojaamisen sekä valtioiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen välillä eri keinoin. Oikeuskäytännössä muistutetaan esimerkiksi laajasta marginaalista, joka valtioilla on keinojen valinnassa positiivisten velvoitteidensa täyttämiseksi: velvoitteiden rakenteellisesta joustavuudesta johtuu, että valtiot voivat valita useista eri toimenpiteistä oikeuden suojelemiseksi.²³⁸ Tuomioistuin myös mukauttaa suorittamansa valvonnan intensiteettiä sen mukaan, kuinka perustavanlaatuisesta oikeudesta on kysymys.²³⁹ Valtion toimintaa valvotaan tarkemmin tilanteissa, joissa yksilön elämän tai identiteetin kannalta erityisen tärkeä osa on vaarassa, tai kun kyse on yksityiselämän intiimeimmistä osa-alueista.²⁴⁰ Yleissopimuksen 2 ja 3 artiklojen ehdottomien oikeuksien yhteydessä tuomioistuin siten pidättää itsellään enemmän päätösvaltaa arvioidessaan, millaiset toimenpiteet olisivat tilanteessa sopivia ja kohtuullisia oikeuksien suojelemiseksi. Vakavien oikeudenloukkausten kohdalla, esimerkiksi vakavaa perhe- tai seksuaaliväkivaltaa koskevissa tapauksissa velvoitteet ovatkin muodostuneet yksityiskohtaisiksi ja konkreettisiksi, jolloin myös valtion laiminlyönti voidaan todeta niiden kohdalla helpommin.²⁴¹ Sen sijaan

²³⁷ *Burman* 2007, s. 398–399.

²³⁸ Esim. *Cevrioglu v. Turkki* (2016), kohta 55; *Eremia v. Moldovan tasavalta* (2013), kohta 50.

²³⁹ *Spielmann* 2012; *Starmer* 2001, s. 150–153. Oikeuskäytännössä viitataan 'margin of appreciation' -doktriinilla sekä jäsenvaltioiden harkintavaltaan ihmisoikeusvelvoitteiden täytäntöönpanossa että EIT:n valvonnan intensiteetin mukauttamiseen (ks. tarkemmin *Letsas* 2006). Koska valtiot voivat täyttää positiiviset velvoitteet monin eri tavoin, valtiolla katsotaan usein olevan niiden kohdalla käytettävissään laajempi harkintamarginaali kuin negatiivisia velvoitteita täyttäessään (esim. *Lavrysen* 2016, s. 214). Kuitenkin harkintamarginaalissa on rakenteellisessa merkityksessä kyse siitä, kuka päätöksen tekee: toimenpiteet saatetaan katsoa riittäviksi tarkastelun pienen intensiteetin vuoksi, vaikka toimenpide ei olisi suojaavin. *Stoyanova* asettaakin väitteen laajasta harkintamarginaalista kyseenalaiseksi, sillä tarkastelun intensiteetti ei varsinaisesti pienene positiivisten velvoitteiden kohdalla (2023a, s. 89–92). Ks. vastaavasti *Dröge* 2003.

²⁴⁰ *Hatton ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2003), kohta 123; *Söderman v. Ruotsi* (2013), kohdat 78–79; *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohta 179.

²⁴¹ Ks. esim. *Kurt v. Itävalta* (2021), kohdat 161–190 (operatiivinen toimintavelvoite perheväkivaltatapauksissa); *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohdat 184–191 (tutkintavelvoite lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tapauksissa).

tuomioistuin rajoittaa valvontavaltaansa esimerkiksi sosioekonomisissa kysymyksissä, joissa jäsenvaltioilla ei ole yhtenäistä näkemystä siitä, miten tai missä määrin tiettyä etua tulisi suojella. Näissä tapauksissa tuomioistuin katsoo kansallisten viranomaisten olevan paremmassa asemassa arvioimaan, miten kilpailevien oikeuksien ja intressien välillä tulisi tilanteessa tasapainotella. Tämä voi tulla kyseeseen 8 artiklan kohdalla, sillä varauksellisena oikeutena se mahdollistaa oikeudesta poikkeamiset tietyin edellytyksin, kuten yleisen turvallisuuden tai muiden ihmisten oikeuksien suojelemiseksi.²⁴²

Tasapainottaakseen jännitettä toisaalta suojattavan oikeuden ja toisaalta valtion muiden intressien välillä tuomioistuin hyödyntää arvioinnissaan suhteellisuuden ja kohtuullisuuden käsitteitä. Niiden avulla tuomioistuin arvioi, ovatko valtion toimenpiteet oikeasuhtaisia suojeltavaan oikeuteen, muiden yksilöiden oikeuksiin sekä käytettävissä oleviin resursseihin nähden. Esimerkiksi operatiivisen toimintavelvoitteen tarkoituksena ei ole asettaa valtiolle mahdotonta tai suhteetonta taakkaa – valtio ei ole velvollinen estämään jokaista mahdollista oikeudenloukkausta vakavankaan oikeudenloukkauksen kohdalla. Riittävää on, että viranomaiset ryhtyvät kohtuullisiin ja asianmukaisiin toimenpiteisiin silloin, kun he ovat tietoisia todellisesta ja välittömästä oikeudenloukkauksen vaarasta.²⁴³ Tutkintavelvoitteen kohdalla tuomioistuin on korostanut, ettei valtioilta edellytetä rikoksenteekijöiden tunnistamista tai rangaistusta, vaan tutkinta katsotaan tehokkaaksi, mikäli viranomaiset ovat käyttäneet riittäviä keinoja näihin tavoitteisiin pääsemiseksi.²⁴⁴ Yleissopimuksen 8 artiklan kohdalla tuomioistuin käyttää 'fair balance' -testiä arvioidakseen, onko suojeltavan oikeuden ja muiden intressien välillä saavutettu oikeudenmukainen tasapaino.²⁴⁵ Tällä tavoin tuomioistuin pyrkii ohjaamaan valtioiden harkintavallan käyttöä oikeuksien tehokkaan toteutumisen suuntaan ilman, että valtion harkintavaltaa kuitenkaan syrjäytettäisiin.

5.2.3 Tuomioistuimen tasapainottelun onnistumisen arviointi

Vaikka dynaamiseen tulkintaan liittyvät huolenaiheet ovat teoreettisesti merkittäviä, oikeuskirjallisuudesta nousee esiin näkemys siitä, että suurin osa esitetyistä riskeistä ei ole realisoitunut tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Tuomioistuimen on katsottu soveltaneen

²⁴² *M.C. v. Bulgaria* (2003), kohdat 150 ja 154 ja *X ja Y v. Alankomaat* (1985), kohta 24.

²⁴³ *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1998), kohta 116.

²⁴⁴ *Xym. v. Bulgaria* (2021), kohta 186.

²⁴⁵ *Airey v. Irlanti* (1979), kohta 25. Oikeuskäytännössä hahmottuu 8 artiklan rajat ratkaisuisissa, joissa tuomioistuin epärooi tunnustaa sellaisia positiivisia velvoitteita, jotka edellyttäisivät valtioita tarjoamaan sosiaali- tai hyvinvointipalveluja kuten virkistysmahdollisuuksia fyysisesti vammaisille henkilöille (*Botta v. Italia* (1998), kohta 35) tai taloudellista tukea perheavustuksella (*Petrovic v. Itävalta* (1998), kohta 26).

elävän instrumentin doktriinia johdonmukaisesti tavalla, joka mahdollistaa sopimuksessa taattujen oikeuksien suojelun myös nykypäivän yhteiskunnassa. Kehitys on vahvistanut yleissopimuksen antamaa suojelua esimerkiksi rakenteellisissa kysymyksissä, ja osaltaan kaventanut kuilua perinteisten vapausoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien välillä. Samalla tuomioistuin on osoittanut harkintaa erityisesti niissä kysymyksissä, joissa jäsenvaltioilla on perustellusti erilaisia käsityksiä oikeuden toteuttamisen tavoista.²⁴⁶

Vaikka velvoitteilla voi olla laaja vaikutus valtioiden toimivaltuuksiin myös rikosoikeuden alalla, rikosoikeudellisia suojatoimia on katsottu edellytettävän pääasiassa silloin, kun se on tarpeen ihmisoikeuksien yleisen suojelun edistämiseksi. Rikosoikeudellisia velvoitteita osoitetaan lähinnä vakavien ihmisoikeusloukkausten kohdalla, jotka tavanomaisestikin kuuluvat rikosoikeuden piiriin, ja velvoitteelle on olemassa vahva kansainvälisoikeudellinen tuki.²⁴⁷ Tuomioistuin pidättäytyy puuttumasta yksittäisiin menettelyratkaisuihin rajoittaen väliintuloonsa esimerkiksi tilanteisiin, joissa rikosoikeudelliset suojakeinot eivät kata tiettyjä ihmisoikeusloukkauksia²⁴⁸ tai mikäli tuomitsematta jättäminen ei ole tapahtunut vilpittömässä mielessä.²⁴⁹ Kansalliseen rikosoikeusjärjestelmään puututaan siis lähinnä tilanteissa, joissa on kyse järjestelmällisestä oikeussuojan puutteesta, joka voisi johtaa laajempaan vastuuvapauden tai rankaisemattomuuden kulttuuriin.²⁵⁰ Näin ollen oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tuomioistuimen ei voida katsoa turvautuneen liiallisiin pakkokeinoihin tehokkaan suojan nimissä, vaan se jättää niiden käyttämisessä jäsenvaltioille tyyppillisesti laajasti harkintavaltaa.²⁵¹ Samaan aikaan on myös katsottu, että rikosoikeudelliset toimet voivat tukea uhrien kokemusten tunnustamista ja oikeudenmukaisuuden toteutumista. Erityisesti vakavien ihmisoikeusloukkausten kohdalla niillä voi olla erityistä symbolista merkitystä, joka tukee uhrien sosiaalisen aseman ja moraalisen arvon palauttamista.²⁵²

Vaikka tuomioistuin vaikuttaa toistaiseksi tasapainoilleen onnistuneesti suojan tehostamisen ja jäsenvaltioiden harkintavallan säilyttämisen välillä, dynaamiseen tulkintaan liittyvät

²⁴⁶ *Mowbray* 2004, s. 229–231; *Mowbray* 2005, s. 78; *Costa* 2008, s. 453.

²⁴⁷ Esim. *X ja Y v. Alankomaat* (1985), kohta 27. Ks. myös *Heri* 2020, s. 111–116; *Lemmens – Courtoy* 2020, s. 61.

²⁴⁸ Esim. *M.C. v. Bulgaria* (2003), jossa tuomioistuin edellytti raiskausrikoksen määrittelemistä suostumusperustaisesti kattamaan myös sellaiset teot, joita uhri ei ole fyysisesti vastustanut.

²⁴⁹ Esim. *Tkheldze v. Georgia* (2021), kohta 57; vrt. *A ja B v. Kroatia* (2019), kohta 129.

²⁵⁰ Esim. *A ja B v. Georgia* (2022), kohta 48; *J.L. v. Italia* (2021), kohta 140. Ks. tarkemmin *Pitcher* 2020, s. 284–288.

²⁵¹ *Heri* 2020, s. 109; *Lavrysten* 2020, s. 43 ja 52; *Lemmens – Courtoy* 2020, s. 66–67.

²⁵² *Balta* 2020, s. 80; *Heri* 2020, s. 115.

huolenaiheet eivät ole menettäneet merkitystään. Mikäli velvoitteet muotoutuvat liian avoimiksi tai perustuvat liian löyhiin kansainvälisiin suuntaviivoihin, vaarana on valtioiden sisäisen sääntelyn ohjaaminen tavalla, jolla ei ole riittävän vahvaa oikeudellista perustaa.²⁵³ Ihmisoikeusvelvoitteiden laajentaminen edellyttää tuomioistuimelta jatkuvaa huolellisuutta ja tarkkarajaista argumentointia etenkin rikosoikeuden alalla myös silloin, kun suojelutavoitteet ovat painavia. Ihmisoikeuksien suojelemiseksi tarkoitettu tulkinta ei saa muuttua välineeksi, jolla oikeutetaan laajamittaista valvontaa tai rikosoikeudellisten pakkokeinojen käyttöä myös tilanteissa, joissa ne eivät palvele alkuperäistä suojelutarkoitusta.²⁵⁴ Heri ehdottaakin, että haavoittuvuuden käsite voi toimia keinona ohjata oikeuskäytännön kehitystä niin, että rikosoikeudellisia toimia kohdistetaan tarkemmin niihin tilanteisiin, joissa tehokas pelotevaikutus on erityisen tarpeen haavoittuvassa asemassa olevien suojelemiseksi.²⁵⁵ Tuomioistuimen on siis jatkossakin tulkittava yleissopimusta kestävään oikeudelliseen perustaan nojaten sekä mahdollistettava velvoitteiden toteuttaminen joustavana osana jäsenvaltioiden omia järjestelmiä. Tällainen lähestymistapa ei estä ihmisoikeuksien laajentuvaa suojaa, vaan mahdollistaa sen kestäväällä ja hyväksyttävällä tavalla.

5.3 Naisiin kohdistuvalta väkivallalta suojelun riittävyys

Tuomioistuimen päättäväisyys tulkita yleissopimusta sen tarkoituksen mukaisesti eli teleologinen lähestymistapa tulkintaan koskee erityisesti niitä oikeuksia, joita ei ollut nimenomaisesti kodifioitu, kun yleissopimus syntyi yli seitsemänkymmentä vuotta sitten. Oikeuksien tulkitseminen tavalla, joka varmistaa niiden konkreettisuuden, käytännöllisyyden ja tehokkuuden, onkin edellytys sukupuolten tasa-arvon suojan monimutkaiselle kysymykselle. Näin ollen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on ollut merkittävä rooli määriteltäessä valtion velvollisuuksia suojella yksilöitä sukupuoleen perustuvalla väkivallalta.²⁵⁶

²⁵³ *Dzehtsiarou* 2017; *Rachovitsa* 2015, s. 880–881.

²⁵⁴ *Hedlund* 2024, s. 19–21; *Lavrysen* 2020, s. 53; *Lazarus* 2012, s. 147; *Mavronicola* 2020, s. 202. Haavoittuvuusargumentointia on myös kritisoitu siitä, että se edellyttää haavoittuvuuden vertailua, joka voi johtaa syrjäytymiseen ja syrjintään. Siinä on myös nähty osin samankaltaisia ongelmakohtia kuin positiivisten velvoitteiden kehittämisessä laajemminkin. Suojelun laajentaminen useiden kansainvälisten toimijoiden kesken aiheuttaa pirstaloitumista ja epäjohdonmukaisia tulkintoja, mikä herättää huolta liiallisesta puuttumisesta ja poliittisesta väärinkäytön ja oikeuksien väärinkäytön vaara. Siten vaikka haavoittuvuuteen perustuvat lähestymistavat ovatkin välttämättömiä apua tarvitsevien suojelemiseksi, niissä on tasapainotettava huolellisesti osallisuutta ja vältettävä väärinkäyttöä. Ks. tarkemmin *Engström – Heikkilä – Mustaniemi-Laakso* 2022, s. 127.

²⁵⁵ *Heri* 2020, s. 115–116.

²⁵⁶ Feministisestä oikeudesta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta ks. tarkemmin *Jelić* 2023. Kirjoittaja on toiminut ihmisoikeustuomioistuimen varapuheenjohtajana marraskuusta 2024 lähtien.

Vaikka oikeuskäytännössä on tapahtunut huomattavaa edistystä, rakenteelliset ja tulkinnalliset tekijät rajoittavat edelleen tuomioistuimen tapaa käsitellä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tuomioistuin on vähitellen laajentanut yleissopimuksen suojan soveltamisalaa esimerkiksi toteamalla henkisen väkivallan, verkkoväkivallan ja seksuaalisen häirinnän 8 artiklan soveltamisalaa kuuluviksi. Sen haluttomuus soveltaa 3 artiklaa vähemmän avoimesti väkivaltaisiin vahingon muotoihin on kuitenkin osoitus jatkuvasta formalismista soveltamisalakynnyksen arvioinnissa, mikä saattaa jättää merkittävät sukupuoleen perustuvan vahingon muodot vahvimpien suojelunormien ulkopuolelle.²⁵⁷

Sopimusvaltioiden harkintavallan kunnioittamisen vuoksi tuomioistuimen ohjausvalta onkin rajallinen myös naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnassa. Ihmisoikeusnormit voivat asettaa vähimmäisvaatimuksia oikeuksien turvaamiseksi sekä auttaa arvioimaan kansallisen järjestelmän yleisiä linjanvetoja, mutta niistä ei voida johtaa konkreettisia kriminaalipoliittisia ratkaisuja naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi.²⁵⁸ Tämä korostuu myös silloin, kun väkivallan ei katsota ylittävän 3 artiklan vakavuuden kynnystä vaan sitä arvioidaan 8 artiklan nojalla, jolloin tuomioistuin pidättäytyy muotoilemasta yksityiskohtaisia suojelunormeja. Tuomioistuimen tulkintaa yleissopimuksesta ei myöskään ole mahdollista suoraan soveltaa kansallisiin rikosoikeudellisiin menettelyihin, joissa on kyse yksittäisten henkilöiden rikosoikeudellisesta vastuusta, ja joita sitovat syyttömyysolettaman kaltaiset periaatteet.²⁵⁹

Vaikka ihmisoikeuslainsäädäntö harvoin tarjoaa konkreettisia suuntaviivoja rikospoliitikan yksityiskohtaiseen muotoiluun, sillä on kuitenkin siinä keskeinen normatiivinen rooli. Syrjimättömyyden periaatteesta voidaan johtaa edellytys rikosoikeusjärjestelmien tasapuolisuudelle.²⁶⁰ Näin ollen tuomioistuimella on toimivalta varmistaa, etteivät kansalliset oikeusjärjestelmät ylläpidä tai vahvista rakenteellisia sukupuoleen perustuvia ennakkoluuloja. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä sukupuolten välinen tasa-arvo onkin vakiinnutettu yhdeksi yleissopimuksen kantavista periaatteista huolimatta siitä, ettei yleissopimuksessa nimenomaisesti kielletä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai vahvisteta yleistä

²⁵⁷ *Valiuliene v. Liettua* (2013), Concurring Opinion of Judge Pinto de Albuquerque; Ks. myös *Buturugă, v. Romania* (2020); *C. v. Romania* (2022) sekä ratkaisujen analyysit *Van Leeuwen* 2020; *Ilieva* 2022.

²⁵⁸ *Lavrysen* 2020, s. 33: '[A] downside of the Court's deferential approach is that it risks providing little guidance to domestic authorities'.

²⁵⁹ Yleissopimuksen 3 artiklaa koskevassa oikeuskäytännössä esimerkiksi sovelletaan käännettyä todistustaakkaa tapauksiin, joissa henkilö on loukkaantunut pidätyksen aikana – lähestymistapa, joka ei ole helposti sovitettavissa yhteen kansallisten rikosprosessinormien kanssa. Esim. *Salman v. Turkki* (2000), kohta 100.

²⁶⁰ *Pirjatanniemi* 2011, s. 162.

sukupuolten tasa-arvon periaatetta.²⁶¹ Vuoden 2009 ratkaisussa *Opuz v. Turkki* tuomioistuin tunnusti sukupuoleen perustuvan väkivallan 14 artiklan mukaiseksi syrjinnän muodoksi ja kytki valtion toimimattomuuden rakenteelliseen eriarvoisuuteen. Sitten tuomioistuin on yhä johdonmukaisemmin painottanut kontekstisidonnaisen ja sukupuolisensitiivisen tulkinnan merkitystä esimerkiksi määrittelemällä perheväkivallan sen toistuvuuden ja kokonaisvaltaisuuden perusteella, korostamalla suostumuksen puuttumista raiskauksen keskeisenä kriteerinä sekä tunnistamalla rikosprosessiin kytkeytyvien stereotyyppien haitallisen vaikutuksen seksuaaliväkivallan uhrien oikeuksiin.²⁶²

Merkittävistä edistysaskelista ja vahvasta periaatteellisesta kannasta huolimatta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei tuomioistuimen oikeuskäytännössä käsitellä johdonmukaisesti syrjintään ja sukupuolten epätasa-arvoon kytkeytyvänä kysymyksenä. On silmiinpistävä, että tuomioistuin on edelleen välttää nojaamasta 14 artiklan syrjintälausekkeeseen jopa tapauksissa, joissa rakenteellinen epätasa-arvo on keskeistä. Naisiin kohdistuva väkivalta on liitetty syrjinnän kieltoon ainoastaan perheväkivaltatapauksissa, mutta käsittely on niissäkin sattumanvaraista,²⁶³ eikä muita naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja ole tarkasteltu 14 artiklan nojalla lainkaan.²⁶⁴ Tämä epäröinti heijastaa rakenteellisen syrjinnän todistamiseen liittyvää todistustaakkaa että sitä, että 14 artiklaa pidetään edelleen ’tuhkimosäännöksenä’ – toissijaisena, harkinnanvaraisena ja marginaalisena.²⁶⁵

Tuomioistuin on katsonut, että syrjintä voidaan osoittaa rakenteellisten puutteiden perusteella, vaikka yksittäistapauksessa tahallista tai välitöntä syrjintää ei osoitettaisikaan. Rakenteellisen syrjinnän osoittaminen on kuitenkin edelleen todisteellisesti vaativaa, sillä hakijan tulee näyttää järjestelmällinen syrjintä toteen erilaisten tilastojen ja raporttien avulla, joita valtioissa ei aina kerätä tai aseteta julkisesti saataville.²⁶⁶ Joissakin viimeaikaisissa tuomioissa on esitetty, että tällaisten tietojen keräämättä jättäminen voi jo itsessään vaikuttaa syrjinnän toteamiseen, mutta yhtenäistä näyttöä koskevaa vaatimusta ei ole vielä laadittu.²⁶⁷

²⁶¹ *Konstantin Markin v. Venäjä* (2012), kohta 12; *Jurčić v. Croatia* (2021), kohta 65.

²⁶² Ks. luku 3.4.3.

²⁶³ Ks. esim. *Kurt v. Itävalta* (2021), kohdat 214–215.

²⁶⁴ Esimerkiksi vuoden 2021 ratkaisussa *N.Ç. v. Turkki* tuomioistuin totesi 3 artiklaa loukatun, kun useita kertoja raiskattu alaikäinen tyttö oli joutunut vakavan syyllistämisen ja uudelleentraumatisoinnin kohteeksi. Tuomioistuin ei kuitenkaan soveltanut 14 artiklaa, vaan hylkäsi väitteet syrjinnästä perusteettomina (kohta 139).

²⁶⁵ *O’Connell* 2009, s. 211; *Renzulli* 2023.

²⁶⁶ *Volodina v. Venäjä* (2019), kohdat 117-124 ja *Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque*, joined by Judge Dedov, kohta 5. Ks. myös *Hefti* 2022, s. 132; *Evans* 2023, s. 38.

²⁶⁷ *Yym. v. Bulgaria* (2022), kohta 125; *A.E. v Bulgaria* (2023), kohta 120; *McQuigg* 2023, kohta Analysis.

Tämä jatkuva haluttomuus käsitellä sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa järjestelmällisesti eriarvoisuuden näkökulmasta heikentää tuomioistuimen oikeuskäytännön normatiivista johdonmukaisuutta. Lähestymistapa osoittaa tuomioistuimen edelleen nojaavan yksilölliseen, tapauskohtaiseen harkintaan, joka usein peittää alleen väkivallan rakenteelliset ja systeemiset ulottuvuudet. Vaikka tuomioistuin on yhä useammin tunnustanut ennakkoluulojen ja haitallisten stereotyyppien mallit, se ei useinkaan tutki, miten nämä dynamiikat vaikuttavat valtion toimimattomuuden rakenteellisiin syihin ja seurauksiin.²⁶⁸ Tuloksena on oikeuskäytäntö, joka tunnistaa oireen, mutta epäröi nimetä tautia.

Epäjohdonmukaisuus sukupuolinäkökulman huomioon ottamisessa heikentää kansallisille viranomaisille asetettujen odotusten selkeyttä. Kun tuomioistuin jättää väkivallan taustalla olevan rakenteellisen epätasa-arvon huomiotta, se menettää tilaisuuden sukupuolten tasa-arvoa koskevan johdonmukaisen normin kehittämiseen yleissopimuksen nojalla.²⁶⁹ Se voi myös tahattomasti vahvistaa vanhentuneita jakolinjoja julkisen ja yksityisen elämänalueen välillä, mikäli esimerkiksi tapauksia, joihin liittyy stereotyyppisiä oikeudellisia perusteluja, ei arvioida 14 artiklan nojalla syrjintänä vaan yksinomaan 8 artiklan nojalla. Tällöin uhrin oikeuksia tasapainotetaan syytetyn kilpailevien etujen ja tuomioistuimen riippumattomuuden kanssa.²⁷⁰ Näin ollen syrjinnän huomioimatta jättäen ei ainoastaan häivyttä väkivallan perimmäisiä syitä, vaan myös heikentää ihmisoikeuslainsäädännön normatiivista potentiaalia haastaa ja muuttaa rakenteellista huono-osaisuutta. *Heri* väittääkin, että seksuaaliväkivallan uhrien haavoittuvaisuuden tunnustamatta jättäminen ei palvele pyrkimystä tosiasialliseen tasa-arvoon ja syrjäyttää ne, jotka tarvitsevat eniten valtion suojelua.²⁷¹

²⁶⁸ Poikkeuksellisesti tuomioistuin totesi vuoden 2017 *Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal* -ratkaisussa 14 artiklan loukkauksen sukupuolistereotyyppien perusteella ilman, että se edellytti vertailua toiseen ryhmään. Tuomioistuin siis tunnusti stereotyyppiaan perustuvan kohtelun itsessään syrjiväksi. Tämä lähestymistapa ei kuitenkaan ole vakiintunut, vaan erityisesti seksuaaliväkivallan tapauksissa tuomioistuin keskittyy edelleen suppeasti 3 tai 8 artiklan mukaiseen menettelylliseen oikeudenmukaisuuteen sen sijaan, että se käsitelisi sukupuolten väliseen rakenteelliseen epätasa-arvoon liittyviä kysymyksiä laajemmin. Ks. esim. *J.L. v. Italia* (2021) ja *X v. Kypros* (2025), joissa tuomioistuin tunnusti ennakkoluulojen ja haitallisten stereotyyppien merkityksen hakijan oikeuksien tehokkaan suojan heikentämisessä, mutta ei kuitenkaan tarkastellut tapausta 14 artiklan nojalla. Ks. myös esim. *C. v. Romania* (2022), jossa tuomioistuin vältti puuttumasta sukupuoleen perustuviin stereotyyppioihin tai soveltamasta 14 artiklaa, vaikka sukupuoleen perustuvasta ennakkoluulosta oli vakuuttavia todisteita. *Ilieva* 2022: 'Not recognizing that sexual abuse survivors' revictimisation by justice systems is as much about discrimination as is violence against women itself is a far cry from gender sensitivity.'

²⁶⁹ EIT:n oikeuskäytännöllä on vaikutusta paitsi Euroopan sopimusvaltioihin myös laajemmin kansainväliseen ihmisoikeusajatteluun, mikä korostaa johdonmukaisen sukupuolinäkökulman merkitystä oikeusnormien kehityksessä. *Viljanen* 2003, s. 168–169; *Wibye* 2022a, s. 480.

²⁷⁰ *Ilieva* 2022.

²⁷¹ *Heri* 2020, s. 115–116.

Tuomioistuimen tehtävänä ei ole ainoastaan suojella yksilöitä yksittäisissä tapauksissa, vaan myös ohjata valtioita tunnistamaan ja korjaamaan ne järjestelmät, joissa syrjintä elää ja uusiutuu. Ei riitä, että naisiin kohdistuva väkivalta lisätään yleissopimuksen piiriin – myös tapa, joilla näitä loukkauksia käsitellään, on kokonaisuudessaan arvioitava uudelleen.²⁷² Koska tuomioistuin ei voi asettaa yksityiskohtaisia suojeluvaatimuksia, yleissopimuksen normatiivinen ulottuvuus on rakennettava argumentaation tasolla. Tämä lähestymistapa ei uhkaa tuomioistuimen poliittista legitimitettiä vaan päinvastoin lisää läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta, ja voisi lopulta vahvistaa tuomioistuimen asemaa.²⁷³

Jotta tuomioistuin voisi purkaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ylläpitäviä ja tosiasiallista tasa-arvoa estäviä valtarakenteita, olisi sen ensinnäkin sisällytettävä sukupuolisensitiivinen näkökulma tulkintansa normatiiviseksi lähtökohdaksi.²⁷⁴ Tämä edellyttää sekä stereotyyppisten perustelujen tunnistamista ja välttämistä sen omissa tuomioissa, että tällaisten mallien tunnistamista ja käsittelemistä kansallisissa menettelyissä. Sukupuolisensitiivinen lähestymistapa olisi sisällytettävä järjestelmällisesti kaikkiin vaiheisiin, joissa arvioidaan valtion positiivisia velvoitteita – ennaltaehkäisyyn, tutkintaan, syytteenpanoon ja seuraamuksiin.²⁷⁵ Toiseksi tuomioistuimen olisi tarkasteltava kaikkia naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja, myös seksuaalista väkivaltaa, automaattisesti syrjintänä 14 artiklan nojalla, ja samalla puuttua syrjinnän osoittamisen menettelyllisiin esteisiin.²⁷⁶ Sukupuolisensitiivinen lähestymistapa ei voi perustua pelkästään hakijan kertomukseen tai yksittäisen tapauksen tosiseikkoihin, vaan siihen on sisällytettävä kontekstuaalinen ja rakenteellinen analyysi, jotta voidaan varmistaa, että yleissopimusta tulkitaan tavalla, joka purkaa sitkeitä sukupuolihierarkioita. Säännönmukainen tukeutuminen Istanbulin yleissopimuksen ja CEDAW:in kaltaisiin tulkinnallisiin välineisiin voi auttaa tuomioistuinta ohjaamaan päättelyään kohti johdonmukaisempia sukupuolinäkökulman huomioon ottavia normeja.²⁷⁷

Kolmanneksi tuomioistuimen olisi tehtävä rakenteellinen syrjintä näkyväksi. Tässä tarkoituksessa tuomioistuin voi hyödyntää EIS 46 artiklaa, jonka nojalla vastaajavaltioita voidaan edellyttää ryhtymään yleisiin toimiin oikeudenloukkauksia ylläpitävien järjestelmien

²⁷² *Valiulienė v. Lietuva* (2013), Concurring Opinion of Judge Pinto de Albuquerque; *Sjöholm* 2018, s. 17-18.

²⁷³ *Timmer* 2011, s. 173.

²⁷⁴ *Jelić* 2023, s. 47–48.

²⁷⁵ Tuomioistuin on noudattanut tätä lähestymistapaa perusteellisesti ratkaisussa *A ja B v. Georgia* (2022), kohdat 44–49. Ks. tarkemmin *Evans* 2023, s. 30–34.

²⁷⁶ *Hefti* 2022, s. 132; *Viljanen* 2008, s. 264. Tuomioistuin voi *jura novit curia* -periaatteen nojalla soveltaa artiklaa, vaikka hakija ei olisi siihen vedonnut; ks. *Radomilja ym. v. Kroatia* (2018), kohta 126.

²⁷⁷ *De Vido* 2020, s. 65.

korjaamiseksi, kuten vuoden 2021 ratkaisu *Tunikova v. Venäjä* osoitti.²⁷⁸ Istanbulin yleissopimus, ja erityisesti sen 12 artikla, tarjoaa täydentävän tulkintakehyksen, jossa korostetaan valtioiden velvollisuutta muuttaa ennakkoluuloihin ja epätasa-arvoisiin valtasuhteisiin perustuvia kulttuurisia ja institutionaalisia käytäntöjä.²⁷⁹ Esimerkiksi viranomaisten tasa-arvokoulutuksen varmistaminen vahvistaisi sekä oikeussuojaa että oikeussuojan saatavuutta. Yleisemmällä tasolla tuomioistuin voisi myös kannustaa jäsenvaltioita ratifioimaan yleissopimuksen pöytäkirjan nro 12 yleissopimukseen sisältyvän yleisen syrjintäkiellon vahvistamiseksi.²⁸⁰ Tämä antaisi vahvemman perustan sukupuoleen perustuvan väkivallan rakenteellisen luonteen tunnustamiselle.²⁸¹

Näiden välineiden johdonmukainen hyödyntäminen tekisi tuomioistuimesta aktiivisen toimijan oikeudenloukkauksia mahdollistavien järjestelmien purkamisessa ja lisäisi sen ratkaisujen legitimitettä yhteiskunnallisina uudistuksina, ei vain yksilöllisinä hyvityksinä. Näin positiiviset velvoitteet voivat täyttää tehtävänsä sukupuolistuneen väkivallan tehokkaina ja oikeudenmukaisina torjuntavälineinä – ei ainoastaan reaktiivisesti, vaan aidosti muutosta edistäen.

5.4 Valtion rooli ja vastuu ihmisoikeuksien turvaamisessa

Euroopan ihmisoikeussopimuksen johdanto-osassa vahvistetaan, että ensisijainen vastuu yleissopimuksessa määriteltyjen oikeuksien ja vapauksien turvaamisesta on jäsenvaltioilla. Toissijaisuusperiaate ilmentää ihmisoikeusjärjestelmän perustavanlaatuisen rakenteen, jossa tuomioistuimen rooli on ainoastaan täydentävä. Vaikka tuomioistuimella on keskeinen rooli sukupuolistuneen väkivallan torjumista koskevien oikeudellisten standardien kehittämisessä, sen toimivalta ei siten yksin riitä takaamaan todellista muutosta. Tuomioistuin voi asettaa normeja, ohjata tulkintaa ja valvoa oikeuksien toteutumista, mutta näiden toimien käytännön vaikutus on väistämättä riippuvainen siitä, miten valtiot sen ratkaisuihin ja velvoitteisiin suhtautuvat. Se voi esimerkiksi vedota 46 artiklaan ohjatakseen jäsenvaltioita lainsäädännön muuttamiseen, viranomaisten kouluttamiseen tai syrjiviin rakenteisiin puuttumiseen, mutta sillä

²⁷⁸ *Tunikova ym. v. Venäjä* (2021), kohta 158; *Volodina v. Venäjä* (2019), Separate Opinion of Judge Pinto de Albuquerque, joined by Judge Dedov, kohdat 13–20.

²⁷⁹ *Ferri* 2023, s. 220–223.

²⁸⁰ Ks. *Jelić* (2023, s. 43), jossa todetaan, että pöytäkirjan nro 12 vaikutus on toistaiseksi jäänyt vähäiseksi, koska tuomioistuin ei ole soveltanut sitä syrjintäkiellon 14 artiklaa koskevissa tapauksissa.

²⁸¹ *Londono* 2010, s. 119–120; *Renzulli* 2022, s. 171.

ei ole keinoja varmistaa näiden toimenpiteiden tehokkuutta.²⁸² Käytännössä ihmisoikeusnormien toteutuminen edellyttää, että valtiot hyväksyvät tuomioistuimen tulkinnat ja sisäistävät ne poliittisesti, institutionaalisesti ja kulttuurisesti. Ilman paikallisten toimijoiden valmiutta ja kykyä toteuttaa oikeudelliset vaatimukset jäävät ne helposti muodollisiksi.²⁸³

Valtion rooli ihmisoikeuksien turvaamisessa on näin ollen keskeinen. Se ei ole pelkästään sääntelykoneisto, joka ylläpitää järjestystä neutraalisti, vaan poliittinen ja institutionaalinen toimija, jonka kautta ihmisoikeudet joko toteutuvat tai jäävät tyhjiksi lupauksiksi.²⁸⁴ Tämä näkökulma korostuu naisiin kohdistuvan väkivallan yhteydessä, jossa oikeuksien toteutuminen edellyttää oikeudellisten toimien lisäksi myös yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia. Ilman poliittista tahtoa puuttua eriarvoisuuden taustalla vaikuttaviin rakenteisiin ja asenteisiin oikeudelliset velvoitteet jäävät performatiivisiksi.²⁸⁵

Nämä rakenteelliset esteet heijastuvat myös ihmisoikeusjärjestelmän sisäisiin rajoihin. Yleissopimuksen menettelypuitteet eivät aina tavoita naisten arkeen vaikuttavia eriarvoisuuden seurauksia, kuten turvakotien, oikeusavun tai taloudellisten resurssien saatavuuden puutetta. Nämä ulottuvuudet jäävät usein oikeudellisen tarkastelun ulkopuolelle, vaikka ne muodostavat keskeisen osan väkivaltaa mahdollistavasta ympäristöstä.²⁸⁶ Siten voidaan katsoa, että varsinainen muutos tapahtuu kansallisella tasolla lainsäädännön, politiikan ja käytäntöjen avulla.

Tuomioistuin tasapainottaa suojelelvelvoitteen ja valtiollisen itsemääräämisoikeuden välistä jännitettä esimerkiksi harkintamarginaaliopin avulla, mikä mahdollistaa valtioiden moninaisten oikeusjärjestelmien ja kulttuuristen erityispiirteiden huomioimisen.²⁸⁷ Se voi kuitenkin toimia myös kilpenä, jonka taakse rakenteellinen syrjintä piiloutuu. Oikeuskirjallisuudessa onkin huomautettu, että pyrkimys eurooppalaiseen konsensukseen sekä jäsenvaltioiden erityisolojen huomioon ottaminen voivat hidastaa syvälle juurtuneiden sukupuolihierarkioiden

²⁸² Tuomioiden täytäntöönpanoa valvoo Euroopan neuvoston ministerikomitea yleissopimuksen 46 artiklan 2 kohdan nojalla. *Henn* (2022, s. 199) katsoo, että prosessin tehokkuutta rajoittaa se, että asianomaiset valtion virkamiehet saattavat itse ylläpitää juuri niitä rakenteellisia stereotyyppioita, joita tuomioilla pyritään purkamaan, ja siksi korostaa kansalaisyhteiskunnan roolia rakenteellista syrjintää koskevien tuomioiden täytäntöönpanossa.

²⁸³ *European Implementation Network* 2022, s. 5–6.

²⁸⁴ *Meckled-Garcia* 2008, s. 245; *Besson* 2015, s. 280–284.

²⁸⁵ Poliittinen vastahakoisuus tuomioistuimen linjauksien toteuttamisessa ilmenee esimerkiksi *Opuz*-tuomion täytäntöönpanoprosessissa. Turkki on vetäytynyt Istanbulin sopimuksesta, eikä lainsäädäntöön ole yli vuoteen 2022 mennessä sisällytetty riittävä määrätelmää perheväkivallasta. *European Implementation Network* 2022, s. 39–41.

²⁸⁶ *Peroni* 2022, s. 44; *Charlesworth – Chinkin* 2022, s. 236–238.

²⁸⁷ Ks. edellä viitteet 93 ja 239.

purkamista.²⁸⁸ *Charlesworth* ja *Chinkin* katsovat länsimaisten valtioiden kehittäneen eräänlaisen kulttuurirelativismiin muodon vedotessaan harkintamarginaaliin kansallisten erityispiirteiden perusteella.²⁸⁹

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määrittelee vähimmäisvaatimukset ja ohjaa tulkintaa oikeuksista, jotka koskevat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tasapaino tehokkaan suojelun ja kansallisen harkintavallan kunnioittamisen välillä heijastaa yhteistä eurooppalaista käsitystä siitä, mitä oikeuksia kunnioittava valtio tarkoittaa.²⁹⁰ Ihmisoikeudet saavat kuitenkin todellista sisältöä vasta kansallisella tasolla. Valtiot ovat viime kädessä vastuussa lakien säätämisestä, politiikkojen muotoilusta, resurssien jakamisesta ja yhteiskunnallisten asenteiden muuttamisesta, jotta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa voidaan ehkäistä tehokkaasti.

Se, missä määrin valtio on halukas suojelemaan näitä oikeuksia ja täyttämään myönteiset velvoitteensa, kuvastaa sen poliittista sitoutumista ja arvoja ja lisäksi ratkaisee, tuleeko oikeudellisista normeista elettyä todellisuutta vai jäävätkö ne pelkiksi muodollisuuksiksi. Positiivisten velvoitteiden kehittäminen ei ole pelkästään oikeudellinen tehtävä, vaan se edellyttää avointa ja osallistavaa vuoropuhelua siitä, mitkä oikeudet ansaitsevat suojelua, kenelle ja millä keinoin.²⁹¹ Vaikka tuomioistuin voi asettaa vähimmäisstandardeja ja edistää kokonaisvaltaista ymmärrystä naisiin kohdistuvasta väkivallasta, se ei voi panna näitä oikeuksia täytäntöön käytännössä. Todellinen mittari ei siis ole ainoastaan tuomioistuimen päätökset vaan se, miten valtiot niihin reagoivat – ja kenen oikeuksia ne ovat lopulta valmiita puolustamaan.

²⁸⁸ *Anttila* 2013 s. 194.

²⁸⁹ *Charlesworth* ja *Chinkin* 2022, s. 222.

²⁹⁰ *Pirjatanniemi* 2011, s. 158; *Stoyanova* 2023, s. 312.

²⁹¹ Kansalliselta tasolta voidaan nostaa esiin useita myönteisiä kehityskulkuja naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn eteen. Esimerkiksi pääministeri Marinin hallituksen naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020–2023 aikana onnistumisia saavutettiin mm. seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen osalta. Ks. *Oikeusministeriön julkaisu* 2024:34, s. 57. Naisiin kohdistuva väkivalta on kuitenkin edelleen kansallinen häpeätahra eikä työ väkivallan torjumiseksi ole ohi. Tilastokeskuksen mukaan puolet 16–25-vuotiaista naisista on joutunut fyysisen väkivallan, väkivallalla uhkaamisen tai seksuaaliväkivallan uhriksi, ja joka viides on kokenut vakavaa väkivaltaa tai raiskauksen. Parisuhteessa olleista 16–25-vuotiaista naisista joka viides on kokenut parisuhdeväkivaltaa. *Tilastokeskus* 2024. Viime aikoina keskusteltua on aiheuttanut pääministeri Orpon hallituksen ehdotus järjestöihin kohdistuvan ns. STEA-rahoituksen leikkauksesta. Jos sopeuttamistoimet kohdistuvat järjestöjen väkivallan vastaiseen työhön, voidaan Suomen katsoa laiminlyövänsä velvoitteitaan suojella naisia väkivallalta. *Yhdenvertaisuusvaltuutettu* 2025.

6 Päätelmät

Tutkimuksessa on tarkasteltu, miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on määritellyt ja soveltanut positiivisia velvoitteita naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Tuomioistuimen oikeuskäytännössä on noussut esiin kolmiosainen järjestelmä, joka käsittää operatiiviset suojoimenpiteet, tehokkaan sääntelykehityksen luomisen sekä velvollisuuden suorittaa tehokkaita tutkintoja. Velvoitteet vahvistavat toisiaan, ja yhdessä ne muodostavat kokonaisvaltaisen suojelurakenteen, jonka tarkoituksena on varmistaa, että yleissopimuksessa vahvistetut oikeudet ovat käytännössä tehokkaita eivätkä pelkästään teoreettisia.

Positiivisten velvoitteiden kehittyvä oppi osoittaa kasvavaa tietoisuutta väkivallan, erityisesti perheväkivallan, rakenteellisesta ja sukupuolistuneesta luonteesta sekä valtioiden velvollisuudesta reagoida siihen erityisellä huolellisuudella. Samaan aikaan tuomioistuimen perustelut osoittavat edelleen juurtumista tapauskohtaiseen, kontekstisidonnaiseen lähestymistapaan. Vaikka tällainen lähestymistapa on jättänyt tilaa kansallisten järjestelmien monimuotoisuuden sekä yksittäisen tapauksen vaihtelevien tosiseikkojen huomioimiselle, se on myös vaikuttanut negatiivisesti sovellettavien oikeusnormien johdonmukaisuuteen ja ennustettavuuteen.

Keskeisenä havaintona tutkimuksessa on noussut esiin normatiivinen jännite kahden keskenään kilpailevan intressin välillä: vaatimus yleissopimuksen joustavasta ja asiayhteyden huomioivasta soveltamisesta sekä vaatimus selkeistä, täytäntöönpanokelpoisista velvoitteista, joilla voidaan tehokkaasti ohjata valtion toimintaa ja varmistaa sen vastuunalaisuus. Jännite ilmenee esimerkiksi siinä, miten tuomioistuin käsittelee eri naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja epäjohdonmukaisesti. Vaikka perheväkivaltaa koskevasta oikeuskäytännöstä on tullut yhä konkreettisempää, tuomioistuimen lähestymistapa seksuaaliseen väkivaltaan ei ole vieläkään opillisesti selkeä esimerkiksi uhrin haavoittuvuuden ja rakenteellisen syrjinnän näkökulmasta.

Oikeuskäytäntö paljastaa siis sekä edistysaskeleita että hajanaisuutta. Se kuvastaa sitoutumista oikeuksien tehokkaaseen suojeluun, mutta ei kuitenkaan vielä muodosta vakaata ja läpinäkyvää positiivisia velvoitteita koskevaa oppia. Tämä korostaa normatiivisen jatkokehityksen merkitystä. Rakenteellisen väkivallan ja systeemisten ongelmakohtien tunnustamisen ei pitäisi vaikuttaa tuomioistuimen päättelyyn ainoastaan epäsuorasti, vaan se olisi nimenomaisesti omaksuttava keskeiseksi osaksi yleissopimuksen suojelutarkoitusta.

Vaikka tässä tutkielmassa on keskitytty yleissopimuksen mukaisten positiivisten velvoitteiden normatiiviseen kehykseen, lisätutkimusta tarvitaan sen arvioimiseksi, miten nämä velvoitteet pannaan täytäntöön käytännössä. Empiirisissä tutkimuksissa voitaisiin selvittää, missä määrin kansalliset oikeudelliset ja institutionaaliset järjestelmät pystyvät täyttämään tuomioistuimen asettamat vaatimukset ja miten tehokkaasti suojele käytännössä toteutuu. Erityisen tärkeää on tutkia, kykenevätkö nämä mekanismit vastaamaan riittävästi niiden henkilöiden tarpeisiin, jotka kohtaavat moniperustaisia ja risteäviä syrjinnän muotoja.²⁹² Syrjäytyneisiin ryhmiin kuuluvat naiset voivat olla alttiimpia sukupuoleen perustuvalla väkivallalla ja kokea suurempia esteitä oikeuden ja suojelun saamiselle.²⁹³ Lisäksi jatkotutkimuksissa voitaisiin pohtia, miten sukupuolinäkökulma voitaisiin tuomioistuimen perusteluissa ottaa paremmin huomioon kaikilla oikeudellisen analyysin ja vaikutusten arvioinnin osa-alueilla.²⁹⁴ Vaikka nykyinen oikeuskäytäntö sisältää elementtejä tästä lähestymistavasta, sen soveltaminen on edelleen epäsäännöllistä ja hajanaista. Tämän ulottuvuuden vahvistaminen parantaisi tuomioistuimen oikeuskäytännön normatiivista johdonmukaisuutta ja muutospotentiaalia.

Tulevaisuuden kannalta olisi aiheellista vahvistaa tuomioistuimen oikeuskäytännön johdonmukaisuutta ja normatiivista perustaa. Tuomioistuin voi lisätä sekä päätöstensä oikeudellista selkeyttä että moraalista arvovaltaansa määrittelemällä selkeämmät kynnsarvot, systematisoimalla erityisen huolellisuuden ja erityisen haavoittuvuuden käsitteet sekä tunnustamalla kokonaisvaltaisesti sukupuoleen perustuvan väkivallan rakenteellisen luonteen. Tällainen kehitys vahvistaisi yleissopimusjärjestelmää ja auttaisi varmistamaan, että naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien ihmisoikeudet todella turvataan.

²⁹² Ks. *Alkiviadou – Manoli* (2021), jotka katsovat tuomioistuimen nojautuneen stereotyyppisiin käsityksiin uskonnollisiin symboleihin ja moniperustaiseen syrjintään liittyvissä tapauksissa. Tämä korostaa tarvetta arvioida kansallisten järjestelmien ja EIT:n ratkaisujen kykyä vastata risteävien syrjintämuotojen haasteisiin.

²⁹³ *UN Women: Facts and figures: Ending violence against women* (25.11.2024). Ks. myös *CEDAW General Recommendation No. 28* 2010, kohta 31; *CEDAW General recommendation No. 33* 2015, kohta 8 ja *CEDAW General Recommendation No. 35* 2010, kohta 12. Komitea on vahvistanut, että naisiin kohdistuva syrjintä liittyy erottamattomasti muihin heidän elämäänsä vaikuttaviin tekijöihin. Tällaisiksi komitea katsoo esimerkiksi etnisen taustan, alkuperäiskansaan tai muuhun vähemmistöön kuulumisen, ihonvärin, sosioekonomisen aseman, kielen, uskonnon tai vakaumuksen, poliittiset mielipiteet, kansallisen alkuperän, äitiyden, iän, terveydentilan, vammaisuuden, lesbouden, trans- tai intersukupuolisuuden, turvapaikan hakemisen sekä pakolais- ja maahanmuuttajastatuksen. Ks. myös *Mestre i Mestre* (2020), jossa analysoidaan, miten rodullistettujen naisten ja maahanmuuttajanaisten erityistarpeet jäävät usein huomiotta valtion reagoinnissa, mikä osoittaa, että suojelemaan ja politiikkaan tarvitaan rakenteellisesti perusteltuja, intersektionaalisia lähestymistapoja.

²⁹⁴ Ks. esim. *Sjöholm* (2018), jossa analysoidaan, miten alueelliset ihmisoikeustuomioistuimet käsittelevät sukupuoleen perustuvaa haittaa feministisen oikeusteorian näkökulmasta.